

ὁ μὴ τιμῶν τὸ Πνεῦμα οὐ τιμᾷ τὸν Υἱόν· Ὁ δὲ μὴ τιμῶν τὸν Υἱόν οὐ τιμᾷ τὸν Πατέρα. Οὕτως ἄρα ἡ περὶ ἐν τι τῶν πιστευομένων ἀγνωμοσύνη ὅλης ἐστὶ τῆς θεότητος ἀρνησις. Εἰ κτιστὸν ἐστὶ τὸ Πνεῦμα, οὐ θεῖον. Ἀλλὰ μὴν Πνεῦμα, φησὶ, θεῖον τὸ ποιᾶσάν με. Καί, Ἐνέπλησσε, φησὶν, ὁ Θεὸς τὸν Βεσελεὴλ Πνεῦμα θεῖον σοφίας καὶ συνέσεως. Πῶς τοῦτον εὐρίσκεις προτεγγίζον τὸ θεῖον; τῆ κτίσει, ἢ τῆ θεότητι; Εἰ μὲν γὰρ τῆ κτίσει, καὶ τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κτίσμα ἔρεις· γέγραπται γὰρ περὶ αὐτοῦ· Ἡ τε αἰδώς αὐτοῦ δύναμις καὶ θεότης· εἰ δὲ τῆ θεότητι, παυσάμενος τῆς βλασφημίας, ἐπίγνωθι τοῦ Πνεύματος τὴν ἀξίαν. Οὕτως ἀσύνητος εἶ, ὡς μὴδ' ὑπ' αὐτῆς προσάγεσθαι τῆς φωνῆς εἰς τὰς ἀξίας ἐννοίας τοῦ Πνεύματος (41).

see majestatem. Adeo insipiens es, ut ne ab ipsa

⁵⁵ Luc. x, 16. ⁵⁶ Joan. v, 23. ⁵⁷ Job. xxxiii, 4. ⁵⁸ Exod. xxxv, 31. ⁵⁹ Rom. i, 20.

(41) In aliquibus mss. additur doxologia.

A verum dici ab adversariis. *Qui vos spernit, me spernit*⁵⁵. Quare? Propter Spiritum videlicet in ipsis inhabitantem. Itaque qui non honorat Spiritum, Filium non honorat: *Filium vero qui non honorat, Patrem non honorat*⁵⁶. Sic igitur perfidia quæ admittitur in unum aliquod eorum **197** quæ credenda sunt, inficiatio est totius deitatis. Spiritus si creatus est, non est divinus. Atqui *Spiritus, inquit, divinus qui fecit me*⁵⁷. Et *Replevit, inquit, Deus Beseleel Spiritu divino sapientiæ et prudentiæ*⁵⁸. Itaque ad utrum reperis divinum accedere? ad creaturam, an ad deitatem? Quod si ad creaturam, etiam Patrem Domini nostri Jesu Christi creaturam dices. Nam de eo scriptum est: *Sempiterna quoque ejus virtus, et divinitas*⁵⁹. Si vero ad deitatem, blasphemix imposito fine, Spiritus agnosce quidem voce ad dignas Spiritu notiones deducare.

MONITUM.

198 Multa hodie nomine Asceticorum comprehendendi solent, Præfationes, Sermones quidam peculiare; libellus *De fide*, alius libellus *De judicio Dei*, *Moralia*, *Regulæ majores*, *Regulæ minores*, *Constitutiones monasticæ*; sed olim non omnia hæc in Asceticis comprehendebantur. Ita igitur Photii ætate, Basilii opus ἀσκητικὸν restringebatur, ut solum duos *De judicio* ac *De fide* libellos, *Moralia*, *Regulas* tum *majores* tum *minores* proprie complecteretur. Ut autem reliqua fere omnia Basilii opera in dubium revocantur, ita quoque maxima pars Asceticorum quibusdam ὑποψίας suspecta est. Quoniam tamen antiqui scriptores Basilium auctorem faciunt Asceticorum, vel morosiores critici saltem aliquam eorum partem facile ei tribuunt: sed ita tamen, ut quidquid præcipuum est, omne id ejus esse negent. Nec hi quidem inter se consentiunt. Alii enim satis habent *Regulas breviores* Basilio Magno abjudicare. Alii iniquiores ei abjudicant *Regulas minores* simul et *majores*, et *Moralia*, et libellos *De Dei judicio* ac *De vera fide*. Cum autem singulorum opiniones explicare, easque aut confutare aut approbare nimis longum sit, more nostro de his rebus in Præfatione disputabimus.

Pauca quoque de libris antiquis dicere libet. Multos, eosque et optimos et vetustissimos in iis quas invisere licuit bibliothecis invenimus, in Regia, in Colbertina et in Coisliniana. Neque vero ex his solum bibliothecis novæ nostræ editioni ornamenta quæsimus, sed exteras etiam non duximus negligendas esse. Scripsi igitur Messanam, quo simul ut pervenerunt litteræ meæ, eruditissimi et humanissimi, viri D. Gregorius Arena prior, et D. Dionysius Spagnoli linguæ Græcæ lector, monachi ordinis S. Basilii Magni, ambo non minus bonarum litterarum juvandarum, quam gloriæ sanctissimi sui Patris amplificandæ studiosi, amplissimam ac celeberrimam suam bibliothecam diligentissime scrutari cœperunt: in qua, quod ad rem pertinet, invenere brevem lucubratiunculam ineditam, cui titulus est: Πῶς δεῖ εἶναι τὸν μοναχόν, et additamenta quædam in *Moralia*. Præter hæc, aliam orationem ad me transmittendam curarunt ii, quos modo dixi, doctissimi viri: de qua commodius multo alibi dicemus.

Omnia autem fere ut in impressis libris: at *Regulæ* in aliis codicibus alio ordine disponuntur. Nec prætereundum silentio, quasdam ex *Regulis brevioribus* in aliquibus codicibus deesse: sed præterquam quod hæc paucæ sunt, in ipsis nihil est magni, aut quod alicujus sit momenti. Ad *Regulas* quidem quod attinet, eas eodem ordine quo jam vulgatæ sunt in editione Parisiensi, edendas curabimus: sed libellos *De Dei judicio* ac *De vera fide* aliter disponemus. Ita enim hæc duo opuscula locantur in ea quam modo dixi editione, ut primum locum obtineat libellus *De vera fide*, secundum libellus *De judicio Dei*: quod non minus adversatur ipsius auctoris consilio, quam veterum librorum auctoritati, in quibus hos duos sermones inverso ordine, eoque vero et proprio, collocari constat. Arbitror autem operarum culpa factum esse, ut ii, quos nominavi, libelli in editione Parisiensi loco positi sint non suo: eoque magis, quod ipsos in editione Veneta eodem quo in veteribus libris ordine disponi videamus.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
 ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ
 ΑΣΚΗΤΙΚΑ
 —
S. P. N. BASILII
 CÆSAREÆ CAPPADOCIÆ ARCHIEPISCOPI
 ASCETICA
 —

SANCTI PATRIS NOSTRI

BASILII,

Cæsareæ Cappadociæ archiepiscopi,

PRÆVIA INSTITUTIO ASCETICA. A

199 1. Præclara quidem sunt regis edicta, quæ ad subjectos regendos circumscribuntur: sed tamen mandata quæ militibus dantur observanda, majora sunt et augustiora. Itaque tanquam si militaria mandata nobis denuntiarentur, attendat quisquis supernæ ac magnæ dignitatis cupidus est, Christoque semper astare vult, cum audit magnam illam vocem: *Si quis mihi ministrat, me sequatur. Et ubi ego sum, illic et minister meus sit*⁶⁰. Ubi est Christus rex? In cœlo videlicet. Huc tibi, o miles, dirigendus est cursus. Obliviscere omnis quietis terrenæ. Nullas miles domum construit, aut agros acquirit, aut sese variis mercaturis, quibus pecuniæ comparantur, immiscet. *Nemo qui militat, implicatur vitæ negotiis, ut ei qui se in militiam delegit, placeat*⁶¹. Habet miles regia alimenta; non ei opus est sibi parare victum, neque in eo exquirendo sese occupare. Ubique patent sibi subjectorum domus ex regis edicto. Non necesse est ut operam det in extruendis ædificiis, ponitur in plateis tabernaculum; sumitur cibus necessitate cogente; potus aqua est, tantumque ei dormire

⁶⁰ Joan. xii, 26. ⁶¹ II Tim. ii, 4.

(42) Ita igitur in Reg. primo: Προδιαλαλία και προδιήγησις τῶν ἀσκητικῶν ὑποτυπώσεων, *Prævia oratio et narratio asceticarum informationum*, ubi notari potest, Combesium nominis similitudine deceptum, legisse non προδιήγησις, sed προδιάγνωσις, *prævia notitia*. Utraque editio, hoc est, Parisiensis et Veneta: Τοῦ ἐν ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας ἀσκητικά. Πρόλογος. Reg. tertius: Τοῦ αὐτοῦ ἀσκητικῆ προδια-

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ,

Ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας,

ΑΣΚΗΤΙΚΗ ΠΡΟΔΙΑΤΥΠΩΣΙΣ (42).

1. Καλὰ μὲν τοῦ βασιλέως τὰ πρὸς τοὺς ὑπηκόους νομοθετήματα· μείζονα δὲ καὶ βασιλικώτερα τὰ πρὸς στρατιώτας παραγγέλματα. Ἄτε οὖν στρατιωτικῶν παραγγελμάτων κηρυσσομένων, προσεχέτω ὁ τῆς ἄνω καὶ μεγάλης ἀξίας ἐπιθυμῶν, ὁ Χριστοῦ διὰ παντὸς παραστάτης εἶναι βούλημενος, ὁ τῆς μεγάλης ἐκείνης ἀκούων φωνῆς· Ἐάν τις ἐμοὶ διακονῆ, ἐμοὶ ἀκολουθεῖτω. Καὶ ὅπου εἰμι ἐγὼ, ἐκεῖ καὶ διάκονος ὁ ἐμὸς ἔστω. Ποῦ Χριστὸς ὁ βασιλεὺς; Ἐν οὐρανῷ δηλαδή. Ἐνταῦθά σε ποιεῖσθαι τὸν δρόμον, στρατιώτα, προσήκει. Ἐπιλάθου τῆς κατὰ γῆν ἀναπαύσεως πάσης. Οὐδεὶς στρατιώτης οἰκίαν κατασκευάζει, οὐδὲ κτήσεις ἀγρῶν περιβάλλεται, οὐδὲ ἐμπορίας ποικίλαις χρημάτων ποριστικαῖς ἐγκαταμίγνυται. Οὐδεὶς στρατευόμενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματεῖαις, ἵνα τῷ στρατολογήσαντι ἄρεσθ. Τροφᾶς στρατιώτης ἔχει βασιλικᾶς· οὐ δεῖ πορίζειν ἑαυτῷ τροφᾶς, οὐδὲ περὶ τοῦτο ἀσχολεῖσθαι. Οἶκος ἀνώγειν αὐτῷ πανταχῇ παρὰ τοῖς ὑπηκόοις ἐκ βασιλέως προσταγματος. Οὐ δεῖ περὶ οἰκίας αὐτῷ διαπονεῖσθαι· ἐπὶ πλατεῖαις ἢ σκηνῇ, καὶ πρὸς ἀνάγκην ἢ τροφή, καὶ ποτὸν ὕδωρ, καὶ ὑπνοῦν (43) τοσοῦτον, ὅσον ἡ φύσις

τύποις, *Ejusdem prævia institutio ascetica*. Ibidem editio Paris. Μεγάλα μὲν τοῦ. Editio Ven. et uterque Combes. cum Reg. tertio Καλὰ μὲν τοῦ.

(43) Editio Ven. et Maz. et alii duo libri veteres καὶ ὑπνοῦν. Editio Paris. καὶ ὑπνοῦ. Puto enim ita emendatum esse ab ipsis typographis, qui, cum non animadverterent suppleri debere ἔξεστι, aut verbum simile, pro ὑπνοῦν ediderunt ὑπνοῦ. Nec ita multo post Reg. primus ἂν τύχοι.

δέδωκεν. Ὀδοιπορίαι δὲ καὶ ἀγρυπνίαι πολλαί· καρτερίαι πρὸς καύματα, πρὸς ψύχος· ἀγῶνες πρὸς ἐναντίους· κίνδυνοι μέχρι τῶν ἐσχάτων· θάνατος, ἀντύχη, πολλάκις· ἀλλὰ θάνατος ἐνδοξός, τιμαί τε, καὶ δῶρα βασιλικά, Ἐπίπονος ἐν πολέμοις ὁ βίος, λαμπρὸς ἐν εἰρήνῃ. Γέρας ἀριστείας, καὶ στέφανος καλῶς βεβιωκότι ἐν κατορθώμασι, ἀρχὴν ἐγχειρισθῆναι, φίλον βασιλέως κληθῆναι, παραστῆναι πλησίον, δεξιώσεως τυχεῖν, ἐκ χειρὸς βασιλέως τιμηθῆναι, παρὰ τοῖς ὑπηκόοις προῖστασθαι, καὶ πρεσβεύειν ὑπὲρ τῶν ἐξώθεν φίλων, ὧν ἀν βούλωνται (44).

2. Ἄγε δὲ, στρατιῶτα Χριστοῦ, μικρὰ ἐξ ἀνθρωπίνων πραγμάτων λαβὼν παραδείγματα, ἐνθύμησιν λάβε τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν. Ἄοικός σοι καὶ ἄπολις καὶ ἀκτῆμων προκείσθω βίος (45). Ἄνετος ἔσο, λελυμένος ἀπὸ πασῶν κοσμικῶν φροντίδων· μὴ σε δεσμεύσῃ γυναικὸς ἐπιθυμία, μὴ σε φροντὶς παιδός. Ἄδυνατον γὰρ ἐν τῇ θεῇ στρατείᾳ τοῦτο. Τὰ γὰρ ὄπλα τῆς στρατείας ἡμῶν οὐ σαρκικά, ἀλλὰ δυνατὰ τῷ Θεῷ. Οὐ νικᾷ σε σῶματος φύσις, οὐδὲ ἀγγεῖ σε μὴ βουλούμενον, οὐ δεσμώτην ἀντ' ἐλευθέρου ποιεῖ· Οὐ ζῆτει ἐν (46) γῆ καταλιπεῖν παῖδας, ἀλλ' ἀναγαγεῖν εἰς τὸν οὐρανόν· οὐ σωματικοῖς προσκολλησθαι γάμοις, ἀλλὰ πνευματικῶν ὀρέγεσθαι, ἀρχεῖν ψυχῶν, καὶ παιδογονεῖν πνευματικῶς. Τὸν νυμφίου μιμοῦ τὸν οὐράνιον· καθαίρει πολέμιων ἁοράτων ἐπαναστάσεις· ἀρχαῖς καὶ ἐξουσιαῖς πολέμει, ἐξελάνων αὐτὰς πρῶτον μὲν τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς ἵνα μηδὲνα κληρὸν ἔχωσιν ἐν σοι, ἔπειτα τῶν σοι προσφευγόντων καὶ σε προβαλλομένων ἡγεμόνα καὶ προμαχόν τῶν διὰ τοῦ σοῦ λόγου φυλαττομένων. Καθαίρει (46) λογισμοὺς ἐπανισταμένους τῇ πίστει τοῦ Χριστοῦ· πολέμει διὰ τοῦ λόγου τῆς εὐσεβείας πρὸς τὸν ἀσεβῆ καὶ πονηρὸν λοβισμόν. Λογισμοὺς γὰρ, φησὶ, καθαιροῦντες, καὶ πᾶν ὑψώμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ. Καὶ μάλιστα μὲν θάρσει τῇ τοῦ μεγάλου βασιλέως χειρὶ, φοβούσῃ καὶ τροπομένη (48) τοὺς ὑπεναντίους, ἐπειδὴν μόνον φανῆ· ἐπὶ δὲ καὶ διὰ κινδύνων ἀγαθὸν θέλη σε γενέσθαι, καὶ τὸ στράτευμα τὸ ἑαυτοῦ θελήσῃ συμβαλεῖν τῷ στρατεύματι τῷ ὑπεναντίῳ, ἐνταῦθα σὺ πρὸς πάντα πόνου ἀήττητος ἔσο τῇ παρασκευῇ, καὶ πρὸς κίνδυνον ἀτρεπτος τῇ ψυχῇ, καὶ γῆν ἐκ γῆς μετανίστασο προθύμως, καὶ θάλατταν ἐκ θαλάττης. Ὄταν γὰρ διώκωσιν ὑμᾶς, φησὶ, φεύγετε ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν· Καὶ εἰς δικαστήριον ὅταν δέῃ (49) καλεῖ-

A licet quantum natura dedit. Itinera autem ac vigiliae multae; tolerantiae adversus aestum et frigus, certamina contra hostes, pericula extrema, et plerumque, si ita contigerit, mors ipsa, sed mors gloriosa, honoresque ac regia munera. Laboriosa in bellis vita, splendida in pace. Praemium est recte factorum ac corona, ei, qui ejusmodi vitam in praeclearis rebus gerendis egregie transegerit, principatum **200** accipere, amicum appellari regis, regi cominus astare, jungi dextram dextrae, manu regia cohonestari, praefecturam obtinere apud subditos, atque pro externis amicis, quibuscunque voluerint, apud regem deprecari.

2. Age igitur, Christi miles, exempla pauca ex humanis rebus mutuatus, de aeternis bonis cogita. B Propone tibi vitae genus, quod domo atque civitate et opibus destituatur. Esto liber, et a mundanis omnibus curis solutus: ne vinciat te uxoris desiderium, aut sollicitudo de sobole. Hoc enim fieri non potest in militia divina. Nam arma militiae nostrae non carnalia sunt, sed potentia Deo ⁶². Non vincit te corporis natura, neque strangulat te invitum, non captivum pro libero efficit. Noli in terra relinquere liberos, sed eos sursum deducere ad caelum: non corporalibus nuptiis agglutinari, sed ambire spirituales, dominium in animas habere, ac spiritualiter filios procreare. Imitare caelestem sponsum, hostium invisibilium assultus reprime, contra principatus et potestates bellum gere, sic ut expellas ipsas, primum quidem ex animo tuo, ut nullam in te habeant partem: deinde ab iis qui ad te confugiunt, teque ducem sibi ac propugnatores constituunt, ut ipsi tuis sermonibus incolumes serventur. Subverte ratiocinationes adversus Christi fidem insurgentes: impiam ac pravam ratiocinationem per piam doctrinam impugna. C *Consilia enim, inquit, destruentes, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei* ⁶³. Et maxime quidem in magni regis manu, quae adversarios terret ac fugat ubi semel apparuerit, posita fiducia sit: cum vero voluerit probum te ac bonum etiam per pericula reddi, suasque copias cum adversariorum copiis committere decreverit, tunc te acie instructum nullus frangat labor, animus maneat in periculis immotus, et e terra ad terram, atque e mari ad mare alacriter transmigra. Cum enim, inquit, persequuntur vos, fugite ex civitate in civitatem ⁶⁴. Et ubi oportuerit ad iudicium vo-

⁶² II Cor. x, 4. ⁶³ ibid. 5. ⁶⁴ Matth. x, 23.

(44) Editio utraque ὧν ἀν βούλωνται. At tres mss. βούλωνται.

(45) Antiqui duo libri in margine προσκείσθω βίος, et ita in margine quoque habet editio Veneta.

(46) Codex Maz. οὐ ζητεῖς ἐν, et ita legit interpret. Reg. tertius ζητεῖ σε ἐν· sed, nisi valde fallor, legi praestat οὐ ζητεῖ, ne quaeras, noli. Mox editio Paris. καὶ παιδαγωγεῖν, filios spirituales instituere. Editio Ven. et uterque Combef. et Reg. tertius παιδογονεῖν· et ita legerat interpret. Paulo post,

ubi editio Paris. emendate habet καθαίρει, corrupte legitur in editione Ven. et in utroque Combef., et in Reg. tertio κάθαιρει.

(47) Rursus editio Ven., Maz. et alii duo Regii codices. κάθαιρει. Editio Paris. καθαίρει λογισμοὺς.

(48) Antiqui tres libri et editio Ven. καὶ τροπομένη. Editio Paris. τροπομένη. Aliquanto post utraque editio et Reg. secundus ἀγαθὸν θέλη σε γενέσθαι. Alii duo mss. ἀγαθὸν θέλη σε γενέσθαι.

(49) Unus codex ὅταν δέῃ. Nec ita multo infra Reg. secundus θανάτου ἀγωνίσασθαι.

cari, astare ante magistratus, populorum assultus perferre horrendum carnificis intueri aspectum, audire vocem asperam, instrumentorum ad puniendum destinatorum gravem conspectum tolerare, tormenta experiri, et usque ad mortem decertare, propter hæc omnia ne diffidas, ob oculos habens Christum, qui his tua causa fuit obnoxius, sitque compertum tibi, te in istis ob Christum versari oportere, teque in ipsis esse victurum. Regem enim victorem sequeris, qui te suæ victoriæ vult esse participem. Neque enim victus es, etsi mortuus; imo vero tunc integerrimam reportasti victoriam: quippe qui veritatem immutabilem ad finem usque tibi ipsi servaveris, ac inconcussam retinueris loquendi pro veritate fiduciam.

3. Et quidem ab interitu ad æternam vitam, ab **201** hominum ignominia ad Dei gloriam, a mundi adversitatibus atque suppliciis ad æternam requiem, quæ tibi cum angelis communis futura est, profisciscere. Terra te civem non suscipit, at cælum suscipiet. Mundus persecutus est: sed tollent te angeli, ut sistant te coram Christo. Quin et amicus appellabere, esque auditurus jucundissimam illam laudem: Macte animo, serve bone et fidelis, miles generose, Dominique imitator, ac regis sectator, ego te meis donis remunerabor; ego tuos audiam sermones, quoniam tu etiam audivisti meos. Petes fratrum qui vexantur salutem; atque sociis fidei ac sacræ charitatis discipulis bonorum a rege communicationem impetrabis, prætereaque tripudialis tripudia sempiterna, geres coronam inter angelos, atque creaturis sub rege imperans, una cum beatorum choro in æternum beatus vives. Quod si te adhuc in mundo post certamina etiam relinquere volet, ut plura et varia in eas certamina, multosque cum a visibilis tum ab invisibilibus bellis salvos et incolumes serves, gloria tua etiam in terra magna erit, et in pretio eris apud amicos, qui te tutorem adiutoremque ac bonum legatum invenerint. Hi nutrient te tanquam strenuum militem: hi colent te veluti virum fortissimum ac generosissimum: hi salutabunt te amice et comiter, teque uti Dei angelum cum gaudio suscipient, quemadmodum Paulus ait, velut Christum Jesum ⁶⁵. Hæc et ejusdem generis alia divinæ militiæ exempla sunt. Neque vero ad solos viros spectat oratio. Militat enim apud Christum et muliebre genus, ob

⁶⁵ Galat. iv, 14.

(30) Reg. secundus ἀλήθειαν ἐν σεαυτῷ. Statim editio Paris. καὶ ἀπὸ τοῦ. Vocula καὶ deest et in editione Ven. et in antiquis tribus libris.

(51) Quod ait Combefisius, duos suos veteres libros Maz. et H. ita habere, τοῦ παραστῆσαι Χριστῷ, id non vere dictum est, cum vocula τοῦ in utroque libro desit. Editio Paris. ἄγγελοι παραστῆσαι σε Χριστῷ. Illud σε neque in nostris mss. neque in editione Veneta invenitur. Mox editio Paris. Εὐγε, δοῦλε. Editio Ven. et antiqui tres libri Εὐ, δοῦλε.

(32) Ita Reg. tertius. Illa autem verba, quæ addidimus, καὶ τοῖς κοινωνοῖς τῆς πίστεως, leguntur quo-

σθαι, καὶ πρὸς ἄρχοντας παραστῆσαι, καὶ δῆμων ἐπαναστάσεις ὑπενεγκεῖν, καὶ δημίου βλέμμα φοβερόν ἰδεῖν, καὶ σκληρὰν ἀκούσαι φωνήν, καὶ κολαστηρίων ὄψιν ὑπομῆναι χαλεπήν, καὶ πειραθῆναι βασάνων, καὶ μέχρι θανάτου διαγωνίσασθαι, μὴ ἀπειθήσας πρὸς ἅπαντα ταῦτα, πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχων τὸν ὑπὲρ σοῦ ἐν τούτοις γενόμενον Χριστόν, εἰδώς, ὅτι διὰ τὸν Χριστόν ἐν τούτοις γενέσθαι σε δεῖ, καὶ νικήσεις ἐν τούτοις. Νικητῆ γὰρ ἀκολουθεῖς βασιλεῖ, τῆς νίκης αὐτοῦ βουλομένῳ σε γενέσθαι κοινωνόν. Οὐδὲ γὰρ ἀποθανὼν ἠττήθης, ἀλλὰ τότε δὴ καὶ τελεώτατα ἐνίκησας, ἄχροι τέλους ἀτρεπτον φυλάξας τὴν ἀλήθειαν σεαυτῷ (30), καὶ τὴν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας παρόρηκιαν ἀμετακίνητον σχῶν,

B 3. Καὶ ἀπὸ τοῦ θανάτου μὲν πρὸς αἰώνιον ὀδεύσεις ζωῆν, ἀπὸ δὲ τῆς παρὰ ἀνθρώποις ἀτιμίας ἐπὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ Θεοῦ, καὶ ἀπὸ τῶν ἐν κόσμῳ θλίψεων καὶ κολάσεων ἐπὶ τῆς αἰωνίου ἀναπαύσεως τὰς σὺν ἄγγελοις. Γῆ σε πολίτην οὐκ ἀπεδέξατο, ἀλλ' οὐρανὸς ὑποδέξεται, κόσμος ἐδίωξεν, ἀλλὰ βαστάσουσιν ἄγγελοι παραστῆσαι σε Χριστῷ (51)· καὶ φίλος κληθήσῃ, καὶ τὸν ποθεινότατον ἔπαινον ἀκούσεις· Εὐ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστῆ, στρατιώτα γενναίε, καὶ μιμητὰ τοῦ Δεσπότου, βασιλέως ἀκολουθε, ἐγὼ σε τοῖς ἐμοῖς ἀμείψομαι δώροις· ἐγὼ τῶν σῶν ἀκούσομαι λόγων, ἐπεὶ καὶ σὺ τῶν ἐμῶν. Αἰτήσεις ἀδελφῶν σωτηρίαν καταπονουμένων, καὶ τοῖς κοινωνοῖς τῆς πίστεως (32) καὶ τοῖς μύσταις τῆς ἱερᾶς ἀγάπης λήψῃ παρὰ τοῦ βασιλέως τὴν τῶν ἀγαθῶν μετουσίαν· χορεύσεις δὲ τὰς αἰωνίους χορείας, καὶ μεταξὺ τῶν ἄγγέλων στεφανηφορήσεις, βασιλεύων κτίσεως ὑπὸ τῷ βασιλεῖ, καὶ συνδιακονίζων μακαρίως τῷ τῆς μακαριότητος χορῷ. Εἰ δὲ καὶ ἐπὶ κόσμῳ σε καταλείψαι ἐτι μετὰ τοῦς ἀγῶνας θέλοι, ἵνα καὶ πλείονας ἀγῶνας καὶ ποικίλους διαγωνίσῃ (33), καὶ σώσῃς ἐκ τῶν ἀοράτων καὶ ὀρατῶν πολέμιον πολλοὺς, μεγάλη σου καὶ κατὰ γῆν ἢ δόξα, καὶ παρὰ τοῖς φίλοις εἶσθαι τίμιος, προστάτην σε καὶ βοηθὸν καὶ πρεσβευτὴν ἀγαθὸν εὐρηκόσιν. Οὗτοι θρέψουσιν ὡς στρατιώτην ἀγαθόν· οὗτοι τιμῆσουσιν ὡς ἀριστέα γενναῖον· οὗτοι δεξιῶσονται καὶ μετὰ χαρᾶς ὑποδέξονται ὡς ἄγγελον Θεοῦ δεχόμενοι, καθὰ Παῦλος φησιν, ὡς Χριστόν Ἰησοῦν. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα τῆς θείας στρατείας τὰ παραδείγματα. Διαλέγεται δὲ οὐκ ἀνδράσι μόναις ὁ λόγος (34). Στρατεύεται γὰρ καὶ τὸ θῆλυ παρὰ Χριστῷ, τῇ ψυχικῇ ἀνδρείᾳ καταλεγόμενον εἰς τὴν στρατείαν, καὶ οὐ διὰ τὴν τοῦ σώ-

que in margine codicis Mazarini. Editi et alii mss. καταπονουμένων, καὶ τοῖς μύσταις· quod mutilum erat et truncatum. Haud longe Reg. tertius et editio Ven. habent in margine ἀγαθῶν κοινωνίαν.

(33) Editio Ven. et mss. tres ποικίλους διαγωνίσῃ. Editio Paris. διαγωνίσας.

(34) Sic antiqui tres libri. Editio Paris. μόναις ὁ λόγος. Mox Maz. παρὰ τῷ Χριστῷ. Haud longe idem codex καταλεγόμενον εἰς τὴν ad militiam descendens. Reg. tertius καταπτόμενον, et ita quoque legitur in ora Regii primi, non quidem eadem manu, sed antiqua tamen. Utraque editio et H. ut in contextu.

ματος ἀσθένειαν ἀποδοκιμαζόμενον, καὶ πολλὰ γυναικας ἠρίστευσαν ἀνδρῶν οὐκ ἔλαττον. Εἰσὶ δὲ αἱ καὶ μειζόνως εὐδοκίμησαν. Ἐκ τούτων εἰσὶν αἱ τῆς παρθενίας πληροῦσαι τὸν χορὸν. Ἐκ τούτων αἱ τοῖς ἀγῶσι τῆς ὁμολογίας καὶ ταῖς νίκαις τῆς μαρτυρίας ἐκπλάμπουσιν. Ἰηκολούθουν δὲ καὶ αὐτῷ τῷ Κυρίῳ κατὰ τὴν παρουσίαν οὐκ ἄνδρες μόνον, ἀλλὰ καὶ γυναῖκες, καὶ δι' ἀμφοτέρων ἡ λειτουργία τοῦ Σωτῆρος ἐπετελεῖτο. Τοιούτων καὶ οὕτως ἐνθόξων ἀποκειμένων τῆ στρατείᾳ τῆ κατὰ Χριστὸν, ἐπιθυμείτωσαν (55) αὐτῆς καὶ πατέρες παίδων, καὶ μητέρες θυγατέρων. Προσαγέτωσαν τὰ αὐτῶν γεννήματα, χαίροντες ἐπὶ ταῖς αἰωνίοις ἐλπίσιν, ὧν οἱ παῖδες αὐτοῖς μεθεξέουσιν, προστάτας ἔχειν παρὰ Χριστῷ καὶ προσθευτάς ἀγαθούς ἐπιθυμοῦντες. Καὶ μὴ μικρόψυχοι περὶ τοὺς παῖδας γενώμεθα, μηδὲ φοβηθῶμεν εἰ πονήσουσιν, ἀλλ' εὐφρανθῶμεν, ὅτι θεοξασθήσονται. Παραστήσωμεν τῷ Κυρίῳ τὰ θεθέντα παρ' αὐτοῦ, ἵνα καὶ τῆς εὐδοκίμησεως τῶν παίδων γενώμεθα κοινωνοί, συμπροσάγοντες ἑαυτοὺς (56) καὶ συμπαραιστῶντες. Τοῖς δὲ οὕτω προθυμομένοις καὶ οὕτως ἀγωνιζομένοις καλῶς ἂν τις ἐκ τοῦ Ψαλμωδοῦ λέγοι· Εὐλογημένοι ὑμεῖς τῷ Κυρίῳ τῷ ποιήσαντι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Καὶ κατὰ τὸν Μωσέα, εὐξεται περὶ αὐτῶν· Εὐλόγει, Κύριε, τὰ ἔργα αὐτῶν· κατάξον ὄφρυν (57) ἀνθεστηκότων αὐτοῖς. Ἀνδρίζεσθε ὡς γενναῖοι, δράμετε γενναίως τὸν δρόμον ἐπὶ τοῖς αἰωνίοις στεφάνοις, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

A animi fortitudinem ad militiam delectum, nec ob corporis imbecilitatem rejectum, cum feminae complures non minus fortiter quam ipsi viri sese gesserint. Imo etiam non desunt quæ gloriam longe majorem consecutæ sint. Ex his, sunt quæ virginalem chorum componunt. Ex his, quæ confessionis certaminibus, et martyrii victoriis clarent. Quin Dominum ipsum etiam, dum inter nos versaretur, sequebantur non viri solum, sed et mulieres quoque, et per utrosque ministerium Servatoris perficiebatur. Cum igitur talia et tam eximia præmia militiæ Christi destinantur, ac seponantur, ejus afficiantur desiderio et patres filiorum, et matres filiarum. Adducant sua pignora, spe æterna læti, cujus sui filii secum futuri sunt participes, atque apud Christum patronos bonosque legatos ac deprecatores habere cupientes. Neque simus pusillo animo in liberos, neque perterreamur, si labore conficiantur: sed de gloria ipsis tribuenda lætemur. Offeramus Domino quæ ab ipso sunt data, ut socii etiam gloriæ filiorum efficiamur, adducentes simul et sistentes nosmetipsos. **202** Certe iis qui hanc animi alacritatem ostenderint, atque ita decertarint, jure ac merito quispiam ex Psalmista dixerint: *Benedicti vos a Domino, qui fecit cælum et terram*⁶⁶. Et sicut Moses, orat pro ipsis: *Benedic, Domine, operibus illorum frange supercilium eorum qui illis adversantur*⁶⁷. Viriliter agite tanquam generosi, generososque cursu ad sempiternas coronas contendite, in Christo Jesu Domino nostro cui gloria in sæcula. Amen.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΛΟΓΟΣ ΑΣΚΗΤΙΚΟΣ,

καὶ παραίνεσις περὶ ἀποταγῆς βίου, καὶ τελειώσεως πνευματικῆς.

1. Δεῦτε πρὸς μὲ, πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, καὶ γὰρ ἀναπαύσω ὑμᾶς, φησὶν ἡ θεία φωνή, εἴτε τὴν ἐκεῖ ἀνάκασιν, εἴτε τὴν ἐντεῦθεν αἰνιττομένην. Πλὴν γε προσκαλεῖται ἡμᾶς, τοῦτο μὲν τὸν φόρον τῆς πολυκτησίας διὰ τῆς εἰς τοὺς θεομένους ἀποθέσεως προτρέπουσα ἀποβάλλεσθαι τοῦτο δὲ, τὸν ἐκ τούτου προσγενόμενον ἡμῖν (58) ἔσμον τῶν ἁμαρτημάτων διὰ τῆς εὐποιίας καὶ ἐξαγορεύσεως ἀπορρίψαντας, προσθραμεῖν τῷ σταυροφόρῳ βίῳ τῶν μοναχῶν. Ὁ τοίνυν ὑπακούσαι Χριστῷ προσηγόμενος, καὶ πρὸς τὸν πτωχὸν καὶ ἀπερίσπαστον βίον ἐπειγόμενος, θαυμαστός ὡς ἀληθῶς καὶ μακαριστός. Ἀλλὰ, παρακαλῶ, μὴ ἀδοκιμάστωσ τούτο ποιεῖτω, μηδὲ ὑπογραφέτω ἑαυτῷ ἀνεκτότατα βίου, καὶ σωτηρίαν ἀμαχου. ἀλλὰ μᾶλλον προγυμναζέτω ἑαυτὸν πρὸς εὐδοκίμησιν ὑπομονῆς θλίψεων σωματικῶν τε

EJUSDEM SERMO ASCETICUS,

et exhortatio de renuntiatione sæculi, et de perfectione spirituali.

1. Venite ad me, omnes qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos, inquit vox ipsa divina⁶⁸. Hæc sive futuram, sive præsentem significet requiem, nos certe hortatur, partim ut multarum divitiarum onus abjiciamus, erogando eas pauperibus, partim ut peccatorum multitudinem, quæ inde accedit, per liberalitatem et confessionem deponentes, ad cruciferam monachorum vitam accurramus. Quisquis igitur Domino obedire sibi proposuit, festinatque ad pauperem ac quietam vitam, vere admirandus est, beatusque dicendus. Sed adhortor, ut ne inconsideranter hoc faciat, nec sibi fingat aliquod vitæ genus remissum, salutemque sine pugna obtinendam: quin potius antea exerceat sese ac probet ad tolerandas corporis animique molestias: ne si seipsum in inopinata certa-

⁶⁶ Psal. cxiii, 15. ⁶⁷ Deut. xxxiii, 41. ⁶⁸ Matth. xi, 28.

(55) Regii primus et tertius ἐπιθυμείτωσαν. Aliquanto post duo. Regii προσαγαγέτωσαν τὰ. Alius codex προσαγαγεῖν τὰ.

(56) Antiqui duo libri συμπροσάγοντες αὐτοὺς.

(57) Editi et Reg. secundus κατάξον ὄφρυν, *frange supercilium*; et ita quoque in Reg. primo legitur

secunda manu. At in Reg. tertio et apud LXX scriptum invenitur κατάξον ὄσφρυν, *frange lumbos*. Hanc varietatem fecit nominis similitudo. Ibidem, initio periodi, Reg. tertius et editio Ven. in margine εὐλόγησον.

(58) Codex Maz. προσγενόμενον ἡμῖν.

mina injecerit, ac deinde tentationibus sibi in-
gruentibus resistere non possit, ad ea unde
recesserat, cum pudore et risu recurrat, quippe
qui ad sæculum non sine animæ condemnatione
revertatur; multisque offendiculum factus, vitam
in Christo institutam omnibus suspectam reddat,
quasi agi non possit: cujus rei periculum nostis
omnes, quotquot Evangelia legistis, in quibus ipsa
divina vox dicit: *Expedi ei magis ut mola asina-
ria imponatur in collo ejus, et projiciatur in mare,
quam ut scandalizet unum de pusillis istis*⁶⁹. Neque
enim solum erit obnoxius desertoris condemna-
tioni: sed etiam exitii eorum qui ab ipso sunt
eversi, reus futurus est, etsi stultis quibusdam cogitationibus
persuadere sibi videtur, se in sæculo
degentem per bona opera Numen esse placaturum
quod effici ab ipso non potest. Qui enim in eo vitæ
genere, in quo non facilis ad peccatum accessus
patet, ob assiduam animi attentionem adversarii
luctationes sufferre non potuit, quomodo in vita
multis peccatis exposita, cujus ipse sit moderator,
virtutem ullam excolere et exercere poterit? Sed
ut det aliquis, eum vitam recte moderari posse,
tamen Christi derelicti crimen non effugiet, quem
admodum et hi discipuli in Evangelio designati,
de quibus divinus evangelista ait: *Multi autem
discipulorum abierunt retro, et jam non ambula-
bant cum Jesu, dicentes: Durus est sermo ipsius*²⁰³
*quis potest cum audire*⁷⁰? Ea enim de causa beni-
gnissimus Deus salutis nostræ providens, vitam ho-
minum divisit in duplex vitæ genus, conjugium
dico ac virginitatem, ut qui virginitatis certamen
subire non valeret, hic sibi adjungeret uxorem:
sic tamen, ut illud sciret, reddendam sibi esse ra-
tionem continentiae, sanctitatisque, et ejus cum
his sanctis, qui in conjugio et in liberorum educa-
tione vitam egerunt, similitudinis. Qualis erat in
Veteri Testamento Abraham, qui unico filio citra
dolorem ac molestiam immolato, inde gloriabatur
quod Deum prætulisset: qui etiam, cum ad exci-
piendos peregrinos paratus esset, fores tabernacu-
li sui apertas tenebat. Non enim audivit: *Vende
quæ habes, et da pauperibus*⁷¹. Imo Job et alii plu-
rimi, Davidque et Samuel his majora præstitere.
Erat quoque ejusmodi Petrus in Novo Testamento,
ac cæteri apostoli. Etenim fructus dilectionis in
Deum ac proximum ab unoquoque homine repe-
tendi sunt; horumque mandatorum, seu potius
omnium, quæcunque violata fuerint, pœnas dabit.
Sicut et Dominus in Evangeliiis declarat, cum

A καὶ πνευματικῶν, ἵνα μὴ, ἀπροσδοκῆτοις ἑαυτὸν
ἐμβαλὼν παλαισμάσιν, εἶτα ἀδυνατῶν πρὸς τὴν ἀντί-
στασιν τῶν ἐπερχομένων αὐτῷ δοκιμαῶν, εὐρεθῆ
παλευθρομῶν πρὸς τὰ ἀφ' ὧν ἐξεληλύθει, σὺν αἰσχύνῃ
καὶ γέλωτι, μετὰ κατακρίσεως ψυχῆς ἐπανερχόμενος
τῷ βίῳ, καὶ πολλοῖς σκάνδαλον γινόμενος, ἀδυναμίας
ὑπολήψεις (59) πᾶσιν ἐμποιῶν τῆς ἐν Χριστῷ πολι-
τείας, οὗ τὸν κίνδυνον ἴστε πάντες οἱ τὰ Εὐαγγέλια
ἀναγιγνώσκοντες, ἐν οἷς λέγει ἡ θεία φωνή· Συμφέρει
αὐτῷ ἵνα μύλος ὀνικός περικείται περὶ τὸν τρά-
χηλον αὐτοῦ, καὶ ἐξοίπται (60) εἰς τὴν θάλασσαν,
ἢ ἵνα σκανδάλισθῇ ἕνα τῶν μικρῶν τούτων. Οὐ γὰρ
μόνον (61) ὑπεύθυνος ἔσται τῇ καταδικῇ τοῦ λαι-
ποταξίου, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν ἀνατροπομένων ὑπ'
αὐτοῦ ἀπωλείας, κἂν δόξη φρενοβλαβέσι λογισμοῖς
B πείθειν ἑαυτὸν ἐν τῷ βίῳ διάγοντα ἀγαθοεργίαις ἐξευ-
μενίζειν τὸ θεῖον· ὅπερ ἔστιν αὐτῷ ἀδύνατον. Ὁ γὰρ
μὴ ἰσχύσας ἐν τῷ ἀσυναμαρτήτῳ βίῳ διὰ τὸ ἀπερί-
σπαστον ἐνεργεῖν τὰ παλαισμάτα τοῦ ἐχθροῦ, πῶς ἐν
τῷ πολυαμαρτήτῳ καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἀρχομένῳ βίῳ δυνή-
σεται κατορθῶσαι τι τῶν ἐναρέτων (62); Ἴνα δὲ καὶ
δοίῃ τις διορθοῦν ἑαυτοῦ τὸν οἰκεῖον βίον, τὸ ἐγκλημα
τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐγκαταλείψεως οὐκ ἐκφεύζεται, καθὰ
καὶ οἱ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ δηλούμενοι μαθηταί, περὶ
ῶν φησιν ὁ θεὸς εὐαγγελιστής· Πολλοὶ δὲ τῶν
μαθητῶν ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ οὐκέτι περι-
επάτουσιν μετὰ Ἰησοῦ, λέγοντες· Σκληρὸς ἔστιν ὁ
λόγος αὐτοῦ, τίς δύναται αὐτοῦ ἀκούειν; Διὰ γὰρ
τοῦτο καὶ ὁ φιλόφρων Θεὸς, κηθόμενος τῆς ἡμῶν
σωτηρίας, εἰς δύο διεῖλε βίους τὴν τῶν ἀνθρώπων (63)
C διάγωγῆν, συζυγίαν λέγω καὶ παρθενίαν, ἵνα ὁ μὴ
δυναμὸς ὑπενεργεῖν τὸν τῆς παρθενίας ἀθλον ἔλθοι
ἐπὶ συνοικήσει γυναικὸς, ἐκεῖνο εἰδὼς, ὡς ἀπαιτηθήσε-
ται λόγον σωφροσύνης καὶ ἀγιασμοῦ, καὶ τῆς πρὸς τοὺς
ἐν συζυγίαις καὶ τεκνοτροφίαις ἀγίους ὁμοιώσεως.
Οἷος ἦν ἐν μὲν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ Ἀβραάμ, ὃς, τῇ
τοῦ Θεοῦ προτιμῆσει τὸν μονογενῆ θυσιάζων ἀσυμ-
παθῶς, ἐμεγαλαύχει, καὶ τὰς τῆς σκηνῆς αὐτοῦ
θύρας διαπεπετασμένας εἶχε, πρὸς ὑποδοχὴν τῶν ἐπι-
ξενουῦσθαι μελλόντων ἐτοιμαζόμενος. Οὐ γὰρ ἔκουσε·
D Πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δός πτωχοῖς.
Καὶ τὰ μείζονα τούτων ἐπεδείξατο Ἰωβ, καὶ ἕτεροι
πλείστοι, Δαβὶδ τε καὶ Σαμουὴλ. Ἐν δὲ τῇ Νέῃ Δια-
θήκῃ, οἷος Πέτρος ἦν, καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀποστόλων.
Ἀπαιτηθήσεται γὰρ πᾶς ἄνθρωπος (64) τοὺς καρπούς
τῆς πρὸς Θεοῦ ἀγάπης καὶ τὸν πλησίον, καὶ τῆς παρα-
τροπῆς τῶν ἐντολῶν τούτων καὶ πασῶν τίσει δίκας. Κα-
θὼς καὶ ὁ Κύριος ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις δηλοῖ λέγων· Ὁ ἀγα-
πῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ, οὐκ ἔστι μου ἄξιος·
καὶ, Ὁς οὐ μισεῖ τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ τὴν μητέρα

⁶⁹ Matth. xviii, 6. ⁷⁰ Joan. vi, 67, 61. ⁷¹ Matth. xix, 21.

(58) Reg. primus ἀδυναμίας ὑπόληψιν.

(60) Reg. primus et editio Ven. in marginē ὀνικός
κρεμασθῆ περι... καὶ ῥιφῆ.

(61) Antiqui duo libri μόνον. Alius et editi μόνος.

(62) Codices duo τι τῶν ἀρετῶν. Ibidem utraque
editio et Reg. secundus διορθοῦν ἑαυτοῦ τόν. Alii
duo mss. διορθοῦν αὐτὸν τόν.

(63) Editi βίους τὰ τῶν ἀνθρώπων, *res humanas*.
Codex Maz. et Regius tertius βίους τὴν τῶν ἀνθρώ-
πων διάγωγῆν· quæ lectio invenitur in margine
editionis Venetæ. Aliquanto post Reg. primus ἔλθη
ἐπὶ συνοικήσει.

(64) Addita est vox ἄνθρωπος, ex antiquis duobus
libris.

αὐτοῦ, καὶ τὴν γυναῖκα, καὶ τὰ τέκνα, ἔτι δὲ καὶ τὴν
ἑαυτοῦ ψυχὴν, οὐ δύναται μου εἶναι μαθητῆς.

2. Ἄρα σοι δοκεῖ καὶ τοῖς ὑπογυμναίοις τεθεῖσθαι
τὰ (65) Εὐαγγέλια; Ἰδοῦ, σεσαφηνίσταί σοι, ὡς
πάντες ἄνθρωποι ἀπαιτηθησόμεθα τὴν πρὸς τὸ Εὐ-
αγγέλιον ὑπακοήν, μοναχοί τε καὶ οἱ ἐν συζυγίαις.
Ἄρκεσει γὰρ τῷ ἐπὶ γάμον ἐλθόντι ἡ συγγνώμη τῆς
ἀκρασίας καὶ τῆς πρὸς τὸ θῆλυ ἐπιθυμίας τε (66)
καὶ συνουσίας· τὰ δὲ λοιπὰ τῶν ἐντολῶν πᾶσιν
ὁμοίως νενομοθετημένα οὐκ ἀκίνδυνα τοῖς παραβαί-
νουσι. Καὶ γὰρ εὐαγγελιζόμενος ὁ Χριστὸς τὰ τοῦ
Πατρὸς ἐντάλματα, τοῖς ἐν τῷ κόσμῳ διελέγετο· εἰ
δὲ πού συνέβη καὶ κατ' ἰδίαν ἐπερωτηθέντα αὐτὸν
ἀποκρίνασθαι (67) τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς, διεμαρτύ-
ρατο λέγων· Ἄ δὲ ὑμῖν λέγω, πᾶσι λέγω. Μὴ
τοίνυν ἀναπέσης, ὡς οὗτος ὁ πρὸς κοινωνίαν γυναικὸς
προηρημένος, ὡς ἐπ' ἐξουσίας ἔχων τὸν κόσμον περι-
βαλέσθαι. Πλείονων γὰρ σοι πόνων καὶ φυλακῆς
χρεία πρὸς τὴν τῆς σωτηρίας ἐπιτυχίαν· ἅτε δὴ καὶ
ἐν μέσῳ τῶν παγίδων καὶ τοῦ κράτους τῶν ἀποστατι-
κῶν δυνάμεων οἰκεῖν ἐκλεξαμένῳ, καὶ τοὺς ἐρεθι-
σμοὺς τῶν ἀμαρτιῶν ἐν ὄψεσιν ἔχοντι, καὶ πρὸς τὴν
αὐτῶν ἐπιθυμίαν νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν ἐκμο-
χλευσμένῳ πάσας σου τὰς αἰσθήσεις. Γίνωσκε τοί-
νυν, ὡς οὐ διαδράσεις τὴν πρὸς τὸν ἀποστάτην
παλαίστραν, οὐδὲ τῆς τούτου νίκης καθάψῃ ἀνευ
πόνων πολλῶν τῶν ἐπὶ φυλακῇ τῶν εὐαγγελικῶν
δογμάτων. Πῶς γὰρ δυνήσῃ ἀρνήσασθαι τὴν πρὸς
τὸν ἐχθρὸν μάχην, ἐν τῷ σκάμματι τῆς μάχης δι-
άγων; Ὅπερ ἐστὶ πᾶσα ἡ ὑπ' οὐρανὸν γῆ, ἐν ἣ ἔμπε-
ριάγειν τοῦτον καὶ ἐμπεριπατεῖν, ὡς κύνα λυττῶντα,
ζητοῦντα τίνα (68) καταπίῃ, ὑπὸ τῆς τοῦ Ἰωβ γρα-
φῆς διδασκόμεθα. Εἰ τοίνυν ἀρῆ τὴν πρὸς τὸν
ἀνταγωνιστὴν μάχην, μέτελθε εἰς ἕτερον κόσμον,
ἐν ᾧ αὐτὸς οὐκ ἐστὶ καὶ ὑπάρξει σοι ἡ τῆς πρὸς
αὐτὸν πάλης ἀρνήσις, καὶ τῶν εὐαγγελικῶν δογμά-
των ἀκίνδυνος ἀργία. Εἰ δὲ τοῦτο ἀδύνατον, σπεῦθε
πρὸς τὴν μάθησιν τῆς κατ' αὐτοῦ ἀθλήσεως, διδασκό-
μενος ὑπὸ τῶν Γραφῶν (69) παλαισμάτων τέχνην·
ἵνα μὴ, ἐξ ἀγνοίας ἠττηθεῖς ὑπ' αὐτοῦ, τῷ αἰωνίῳ
πυρὶ παραδοθῆς. Καὶ ταῦτα μὲν ὅμως ἐν παραδρο-
μῇ πρὸς τοὺς ἐν συζυγίαις ἀκίνδυνως τῆς τῶν ἐντο-
λῶν τοῦ Χριστοῦ φυλακῆς καταμελούντας εἰρήσθω.
Σὺ δὲ, ὁ τῶν οὐρανίων πολιτευμάτων ἐραστής, καὶ
τῆς ἀγγελικῆς διαγωγῆς (70) πραγματευτῆς, καὶ τῶν
ἀγίων μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ συστρατιώτης γενέσθαι
ἐπιθυμῶν, τόνωσον σεαυτὸν πρὸς τὴν ὑπομονὴν τῶν

A dixit: Qui amat patrem aut matrem plus quam me,
non est me dignus⁷². Et, Qui non odit patrem suum,
et matrem suam, et uxorem, et filios, adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus⁷³.

2. Annon tibi videntur fuisse iis etiam qui uxores duxerunt, Evangelia lata? Ecce tibi planum factum est obedientiam quæ Evangelio reddenda est, ab omnibus hominibus sive monachis sive conjugatis exigendam esse. Etenim qui conjugio sese implicuerit, ei satis fuerit, si incontinentia, et feminæ libido, suaque cum ipsa consuetudo sibi condonetur: sed reliqua præcepta æque omnibus sancita periculum afferunt violatoribus. Christus enim cum Patris præcepta annuntiaret, ad eos qui in mundo erant loquebatur; quod si contigit aliquando, ut ipse seorsum interrogatus discipulis suis responderit, sententiam suam declaravit, his verbis: *Quæ autem vobis dico, omnibus dico*⁷⁴. Ne igitur deses exsistas, o tu, qui elegisti uxoris societatem, quasi mundum amplecti penes te sit. Nam pluribus laboribus et custodia majore tibi opus est ad obtinendam salutem: quippe qui in mediis laqueis, mediaque rebellium potestatum ditione sedem delegeris, habeasque ob oculos peccatorum irritamenta, atque ad ea concupiscenda omnes tui sensus quasi loco suo emoti noctuque diuque impellantur. Scias igitur te cum defectore luctationem non evitaturum esse, neque de eo citra multos labores victoriam reportaturum in evangelicis dogmatibus custodiendis. Quomodo enim in ipsa certaminis fossa versans, certamen cum hoste detrectare poteris? Quæ utique tota est terra sub cælo contenta: per quam circumire hunc et obambulare tanquam rabiosum canem, quærentem quem devoret, ex Jobi historia edocemur. Itaque si cum adversario inire pugnam recuses, transi in alterum mundum, in quo ipse non sit; tumque licebit tibi **204** cum illo non decertare, atque in dogmatibus evangelicis servandis sine periculo iners permanere. Quod si id fieri non potest, eam quæ tibi cum illo futura est pugnam discere festines, artem luctaminum ex Scripturis edoctus; ut ne ex ignorantia ab ipso devictus, æterno igni tradaris. Et hæc quidem adversus eos qui matrimonio juncti præcepta Christi observare secure negligunt, quasi in transcurso dicta sint. Tu vero, qui cœlestis vivendi ritus amator es, atque angelicæ vitæ negotiator, quique sanctorum Christi discipulorum commilito esse cupis, corrobora te ipsum ad res adversas per-

⁷² Matth. x, 37. ⁷³ Luc. xiv, 26. ⁷⁴ Marc. xiii, 37.

(65) Veteres duo libri καὶ ὑπογυμναίος τετάχθαι τὰ. *Evangelia præscripta*. Bona lectio. Utraque editio et Reg. secundus ut in contextu.

(66) Ucculam τε ex antiquis duobus libris addidimus.

(67) Reg. primus αὐτὸν ἀποκρίνασθαι. Statim veteres duo libri ὁ δὲ ὑμῖν.

(68) Editio Paris. ζητοῦντα τίνα. Vox ζητοῦντα neque in nostris tribus mss. Regiis, neque in editione Veneta reperitur. Aliquanto post duo mss,

ἐν δὲ οὗτος. Subinde editio Ven. in contextu εὐαγγελικῶν ῥημάτων ἀκίνδυνος.

(69) Utraque editio et Reg. tertius ὑπὸ τῶν γραφικῶν, corrupte. Codex II. Γραφῶν, emendate. Quod ait Combefisius statim legi in Maz. μὲν ὁμοίως ἐν παραδρομῇ, de eo aliter sentiet qui hunc librum legerit. Ita enim habet, μὲν ὡς ἐν. Editi μὲν ὅμως.

(70) Regii primus et tertius καὶ τῆς εὐαγγελικῆς διαγωγῆς, *evangelicæ vitæ*.

ferendas, et virili animo monachorum cætum ac senatum adi : ac initio quidem tuæ renuntiationis virum te ostende, ut ne ob eorum qui secundum carnem cognati sunt, amorem et affectum deorsum trahare, sed valido et forti animo mortalia cum immortalibus commutes. Ubi vero res quæ ad te pertinent dereliqueris, esto inflexibilis et constans, certoque scias eas præmittere te in cælum : siquidem ipsas in sinu pauperum reconditas cum multa accessione apud Deum es inventurus. Cum autem ab amicis ac familiaribus divelleris, cave conficiaris mœrore nimio, quandoquidem cum Christo qui pro te crucifixus est, conjungeris : quod quid, quæso, a nobis amabilius excogitari potest? Quando autem, Deo juvante, in primo hoc pugilatu tuum adversarium superaveris, nolito teipsum tanquam vas quoddam ignominiosum projicere. Ex quo enim rebus terrenis remisisti nuntium, jam honorem apud Christum tibi conciliasti ; sed magnopere cura et provide, ut virum tuæ vitæ tutissimum ducem reperias, probe edoctum conducere eos qui ad Deum pergunt, plenum virtutibus, ejus quæ in Deum est dilectionis testimonium habentem ex suis ipsius operibus, divinarum Scripturarum gnarum, animo sedato præditum, pecuniarum non amantem, a negotiis alienum, quietum, Deo acceptum, diligentem pauperes, non iracundum, injuriarum immemorem, ad eorum qui ipsum adeunt ædificationem multum laborantem, vanæ gloriæ non cupidum, non superbum, nullis assentationibus flectendum, non obnoxium mutationi, nihil Deo præferentem. Et, si quempiam hujusmodi nanciscare, omnem tuam voluntatem expuens, et foras rejiciens, huic te ipsum trade, ut quasi vas sincerum inveniaris, qui scilicet eas quæ in te infunduntur virtutes ad laudem et gloriam tuam serves. Etenim si quidpiam ex iis vitiis quibus antea deditus eras, in teipso reliqueris, tunc bonis quæ in te fuerant immissa, in vappam transmutatis, tanquam vas quoddam nulli usui aptum foras projicere.

3. Hoc secundum est luctamen, quod cum salutis nostræ hoste ineundum est. Documenta enim magistrorum bonorum, bona sunt : malorum autem, mala sunt omnino. Cum enim nobis persuadere non potuerit malus ille adversarius noster, ut in mundi tumultu et exitio permaneremus, **205** suadere conatur, ne vitæ accuratæ dediti simus. neve permittamus nos viro, qui omnia nostra peccata ob oculos nobis ponat, corrigatque : sed ut nos credamus cuiquam honoris amore insanienti, suæque erga suos victores indulgentiæ obtentu sua ipsius vitia commendanti : ut cum ita nos latenter innumeris vitiis rursus addixerit, nostris ipsis peccati vinculis nos obstringat. Quod si viro te dedas

A Ολίψεων, καὶ ἀνδρείως πρόσβηθε τῇ συγκλήτῳ τῶν μοναχῶν· καὶ ἐν μὲν τῇ ἀρχῇ τῆς ἀποταγῆς σου ἀνδρίζου, μὴ καθελκυσθῆναι ὑπὸ τῆς προσπάθειας τῶν κατὰ σάρκα συγγενῶν, τῇ ἀνταλλαγῇ τῶν θνητῶν πρὸς τὰ ἀθάνατα (71) ἐνισχυόμενος· ἡνίκα δὲ τῶν προσόντων σοι πραγμάτων ποιῆ τὴν ἀπόθεσιν, ἔσο ἀκαμπῆς, προπέμπειν αὐτὰ εἰς οὐρανοὺς πληροφορούμενος, τοῖς μὲν κόλποις τῶν πτωχῶν ἐναποκρούπτων αὐτὰ, παρὰ δὲ Θεῷ (72) εὐρίσκων σὺν πολλῇ τῇ προσθήκῃ. Φίλων δὲ καὶ συνήθων διασπώμενος, μὴ γενοῦ περιθλιβῆς, Χριστῷ συναπτόμενος τῷ ὑπὲρ σοῦ σταυρωθέντι· οὐ τί ἂν λογιστέον ἡμῖν φιλικώτερον ; Ἠνίκα δὲ συνεργίᾳ Θεοῦ τὴν πρώτην ταύτης πυγμὴν νικήσης τὸν σὸν ἐχθρὸν, μὴ ῥίψῃς σεαυτὸν ὡσπερ τι τῶν ἀτίμων σκευῶν, Ἥδη γὰρ τῇ ἀποταγῇ τῶν γήινων πραγμάτων τετίμηκας σεαυτὸν παρὰ Χριστῷ· ἀλλ' ἐν πολλῇ φροντίδι καὶ περιουσίᾳ ποιῆσαι εὐρεῖν ἄνδρα πρόσοδον τῆς σῆς πολιτείας ἀπλανῆ, καλῶς ἐπιστάμενον ὁδηγεῖν τοὺς πρὸς Θεὸν πορευομένους, κομῶντα ταῖς ἀρεταῖς ἐκ τῶν οἰκείων ἔργων τὴν μαρτυρίαν ἔχοντα τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης, γνώσιν ἔχοντα τῶν θείων Γραφῶν ἀπερίσπαστον, ἀφιλόργυρον, ἀπρόαγμονα, ἡσύχιον, θεοφιλῆ, φιλόπτωχον, ἀόργητον, ἀμνησίκακον, πολὺν εἰς οἰκοδομὴν τῶν ἐγγιζόντων αὐτῷ, ἀκενώδοξον, ἀνυπερήφανον, ἀκολάκευτον, ἀπερίτρεπτον, μηδὲν προτιμῶντα τοῦ Θεοῦ· καὶ εἰ εὖροις (73) τοιοῦτον, ἐκδος σεαυτὸν αὐτῷ, ἅπαν θέλημα σὸν ἀποπτύσας καὶ ἔξω ῥίψας, ἵνα εὐρεθῆς ὡς καθαρὸν ἀγγεῖον, τὰ ἐν σοὶ βαλλόμενα ἀγαθὰ διατηρῶν πρὸς ἔπαινον σου καὶ δόξαν. Εἰ γὰρ τι ἐγκατάλιπῃς ἐαυτῷ τῶν προὑπαρξάντων ἐν σοὶ παθῶν, εἰς ὀξύνην μεταποιήσας τὰ ἐμβεβλημένα ἐν σοὶ ἀγαθὰ, ἔξω βληθήσῃ, ὡσπερ τι τῶν ἀχρηστων σκευῶν (74).

3. Αὕτη δευτέρα πάλη πρὸς τὸν ἀνταγωνιστὴν τῆς σωτηρίας ἡμῶν. Ἀγαθῶν γὰρ διδασκάλων ἀγαθὰ τὰ μαθήματα (75)· πάντως σου καὶ κακῶν κακά. Ὅταν γὰρ μὴ ἰσχύσῃ ὁ πονηρὸς ἡμῶν ἀντίπαλος πεῖσται ἡμᾶς ἐναπομεῖναι τῇ τοῦ κόσμου συγχύσει καὶ ἀπωλείᾳ, σπεύδει πεῖσται μὴ ἀκριβεῖ βίῳ ἑαυτοὺς ἐκδοῦναι (76) ἢ ἀνδρὶ πάντα ἡμῶν τὰ ἁμαρτήματα ὑπ' ὄψιν ἄγοντι καὶ διορθούμενῳ, ἀλλὰ τινι τῶν δοξομανούντων καὶ τὰ οἰκεία πάντα προφάσει συγκαταβάσεως τῆς πρὸς τοὺς συζωντας συνιστῶντι, ἵνα, οὕτως ἀσυμφωνῶς (77) πάλιν μυριοπαθεῖς ἡμᾶς ποιήσας, ὑπὸ τὰ οἰκεία θεσμὰ τῆς ἁμαρτίας ἡμᾶς καταστήσῃ. Εἰ δὲ ἐκδῶς σεαυτὸν πολυαρέτῳ ἀνδρὶ, γενήσῃ κληρονόμος τῶν ἐν αὐτῷ ἀγαθῶν, μακαριστό-

στων σκευῶν, uti vas quoddam inutile. At Reg. secundus et editi τῶν ἀτίμων σκευῶν, ut vas ignominiosum. Utraque scriptura satis placet.

(75) Regii primus et tertius ἀγαθὰ τὰ διδάγματα.

(76) Antiqui duo libri ἑαυτοὺς ἐπιδοῦναι.

(77) Editi et Reg. tertius οὕτως ἀσυμφωνῶς inconcinne. Alii duo mss. Regii ἀσυμφωνῶς, latenter, melius, ut mihi videtur. Aliquanto infra duo mss. μακαριστὸς τε παρὰ.

(71) Idem mss. πρὸς τὸ ἀθάνατον.

(72) Editio Paris. τῷ Θεῷ. Articulus et in nostris tribus mss. et in editione Veneta desideratur. Haud longe duo mss. μὴ γένου.

(73) Codex unus καὶ εἰ εὖροις. Nec ita multo post Reg. primus πρὸς ἔπαινον σοι. Statim Regii primus et tertius ἐγκατάλιπῃς ἐν σεαυτῷ· et ita quoque legitur in margine editionis Venetæ.

(74) Regii primus et tertius ὡσπερ τι τῶν ἀχρησ-

τατός τε παρὰ Θεοῦ καὶ ἀνθρώποις. Εἰ δὲ φριδοῖ τοῦ σώματος ζητοῖας πρὸς τὰ ἐν σοὶ πάθη συγκαταβατικὸν διδάσκαλον, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, συγκαταπίπτοντά σοι, μάτην ὑπέστης τὸν τῆς ἀποταξίας ἄθλον, ἐμπαθεῖ βίῳ ἐαυτοῦ ἐκδεδωκώς, τυφλῶ ὁδηγῶ χρησάμενος, καὶ ἐπὶ βόθυνον προβιβαζόμενος. Ἐὰν γὰρ τυφλὸς τυφλὸν ὁδηγῇ, ἀμφοτέροι εἰς βόθυνον ἐμπετοῦνται (78). Ἀρκετὸν γὰρ τῷ μαθητῇ γενέσθαι κατὰ τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ. Θεοῦ ἡ φωνή, καὶ οὐ διασφάλλεται. Ἀθλητικῶ νόμῳ δεῖ σε πολιτεύεσθαι, εἰ δὲ μὴ, οὐ στεφανοῦσθαι (79), καθὼς εἶπεν ὁ Ἀπόστολος· Καὶ ἐὰν ἀθλῇ τις, οὐ στεφανοῦται, ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ.

4. Εἰ τοίνυν εὗρης Θεοῦ χάριτι (πάντως γὰρ ζητήσας εὗρήσεις) ἀγαθῶν ἔργων διδάσκαλον, τήρησον παρ' ἐαυτῶ, μηδεὶν παρὰ γνώμην αὐτοῦ διαπράττεσθαι. Ἄπαν γὰρ τὸ ἔξωθεν αὐτοῦ γινόμενον κλοπή τις ἐστὶ καὶ ἱεροσυλία πρὸς θάνατον ἄγουσα (80), οὐ πρὸς ὠφέλειαν, κἂν δοκῇ σοι ἀγαθὸν εἶναι. Εἰ γὰρ ἀγαθόν, τίνας ἐνεκεν λάθρα, καὶ μὴ ἐν τῷ φανερῷ γίνεται; Ἐρώτησον τὸν λογισμόν σου τὸν ληστεύειν σε διὰ τῶν θεξιῶν μηχανώμενον· διὰ γὰρ (81) τῶν ἀγαθῶν δῆθεν παρακουσμάτων τὰς ἀριστεράς σοι πράξεις παρασκευάζει. Μὴ θελε διορθοῦν ἐπάσμοις τῶν θηριοθήκτων, ἄπειρος (82) ὢν τοῦ ἐπάθειν, μήπως, ἐπισπασάμενος τοὺς ὄφεις, καὶ περιδραχθεὶς ὑπ' αὐτῶν, εἴτα ἀδυνάτως ἔχων πρὸς τὴν ἀντίστασιν, ἀσυγγνωστῶς ἀναλωθῆς ὑπ' αὐτῶν. Μὴ ἐπερείδου εὐγενίᾳ σαρκὸς, καὶ τιμῆν ἐπιζητεῖ· Σαρκικὸς γὰρ οὐ δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος. Μὴ πειρασθῆς τι τῶν ἐν συνθηκῇ τῆς ἀληθείας παραχαράξαι, καὶ τῇ (83) οἰκείᾳ χαννότητι ὑποσκελίξειν μὲν τοὺς ἀγωνιζομένους, ἐαυτῶ δὲ φόρτον ἁμαρτημάτων ἐπισωρεύειν, μὴ ἐν στρωμνῇ ἀπαλωτέρᾳ, μὴ ἐν ἐνδύμασιν, ἢ ὑποδήμασιν, ἢ ἐτέρῳ τινὶ σχήματι, ἢ ἐν βρωμάτων παραλλαγῇ, ἢ τραπέζῃ ὑπὲρ τὸν τῆς (84) ἀποταγῆς σου χρόνον, ἢ ἐν στάσει, ἢ ἐν καθέδρᾳ, ἢ ἐν εργοχείρῳ ἀναπαυτικωτέρῳ, ἢ καθαριωτέρῳ. Ταῦτα γὰρ πάντα, οὐ μόνον ὑπάρχοντά σοι, ἀλλὰ καὶ ἐπιζητούμενα, οὐκ ἀγαθὴν ἔξουσιν ἔκβασιν. Καὶ γὰρ εἰ μὴ ἐν τάχει ἐπεγνωκῶς διαβολικὴν εἶναι τὴν μεθοδείαν ἐκκόψεις (85) ἐκ τῆς σῆς καρδίας, ἐκπτωσίν σοι τῆς ἐν Χριστῷ πολιτείας κατασκευάζουσιν. Ἀλλὰ θέ-

A multis virtutibus instructo, honorum ejus efficieris hæres,erisque apud Deum et apud homines beatissimus: sin autem ob corporis curam exquiras magistrum una tecum ad tua vitia descendentem, aut ut rectius loquar, una tecum corrudentem, frustra renuntiationis certamen subiisti, qui te ipse vitæ vitiosis affectibus obnoxixæ mancipaveris, cæcoque ductore usus, teipsum in foveam dederis præcipitem. *Si enim cæcus cæco dux fuerit, ambo in foveam cadent*⁷⁵. *Sufficit enim discipulo ut sit sicut magister ejus*⁷⁶. Sunt Dei verba, nec unquam excident. Vita tua ex lege athletica est instituenda, sin minus, non coronabere, uti dixit Apostolus: *Et si quis certet, non coronatur, nisi legitime certaverit*⁷⁷.

4. Si igitur Dei auxilio repereris (prorsus autem si quæras, reperies) honorum operum doctorem, observa apud teipsum, ut nihil præter ejus sententiam peragas. Quidquid enim sine ipso efficitur, furtum est et sacrilegium, quod mortem infert, non utilitatem, tametsi tibi videtur esse bonum. Et enim si bonum est, cur fit clanculum, non in aperto? Interroga animum tuum, te ad prædandum industrie provocantem: siquidem dum bonis non obtemperas, te ad sinistras actiones instruit. Noli eorum qui a bestiis morsi sunt, incantamenta emendare, si non calleas incantandi artem, ne forte posteaquam serpentes atraxeris, ab eis que implicatus fueris, nec possis deinde ipsis resistere, immiseri-corditer ab eis absumare. Ne innitare carnis nobilitati, neque honorem exquiras: *Qui enim carnalis est, non capit ea quæ sunt Spiritus*⁷⁸. Ne tentes quidpiam eorum quæ ex consuetudine vera habentur, adulterare, neque per tuam mollitiem pugnantes decipere, in te vero peccatorum onus congerere, non in strato molliore, non in vestimentis, aut calceamentis, aut in alio ullo habitu, aut in ciborum varietate, aut in mensa quæ instruat contra atque permittit tuæ renuntiationis tempus, non stando, non sedendo, non manuum operi remissiori et elegantiori incumbendo. Hæc enim omnia non solum si adsunt tibi, sed etiam si requiruntur, non bonum habebunt exitum. Nam nisi **206** celeriter diabolicas esse insidias noveris, easque excideris ex corde tuo, te ab ea vivendi ra-

⁷⁵ Matth. xv, 14. ⁷⁶ Matth. x, 25. ⁷⁷ II Tim. ii, 5. ⁷⁸ I Cor. ii, 14.

(78) Reg. primus εἰς βόθυνον πετοῦνται. Aliquanto post idem codex διδάσκαλον, αὐτῆ Θεοῦ φωνή. Reg. tertius ἡ φωνή. Editi et Reg. tertius διδάσκαλον αὐτοῦ, Θεοῦ φωνή. Hoc ipso in loco Reg. primus διασφάλλεται.

(79) Editio Ven. et tres mss. οὐ στεφανοῦσαι. Editio Paris. στεφανοῦσθαι.

(80) Antiqui tres libri θάνατον ἄγου. Utraque editio ἄγουσα.

(81) Addidi ex antiquis duobus libris voculam γὰρ. Statim editio Paris. πράξεις παρασκευαζόμενον. Editio Ven. et tres mss. παρασκευάζει.

(82) Editio Paris. διορθοῦν ἐπάσμοις τῶν θηρίων ἄπειρος. Editio Ven. in contextu διορθοῦν ἐπ-

αἰσμοῦς θηριοθήκτων ἄπειρος, nec secus legitur in Reg. tertio. Eadem editio Ven. et Reg. tertius in margine διορθοῦν ἐπάσμοις θηριοθήκτων ἄπειρος. Reg. primus ἐπάσμοις ὄφιοθήκτων, *incantamenta eorum, qui a serpentibus morsi sunt*. Ibidem liber Maz. et editio Ven. in contextu τοῦ ἐπαίξειν.

(83) Regii primus et tertius παραχαράξαι, τῆ.... ὑποσκελίξων.... ἐπισωρεύων.

(84) Regii primus et tertius παρὰ τὸν τῆς, etc., *ultra quam sinit*, etc., sensu non ita multum dissimili.

(85) Reg. tertius et editio Ven. in contextu εἶναι παιδαγωγίαν ἐκκόψεις. Ibidem duo mss. ἐκ τῆς καρδίας σου.

tione quæ in Christo instituta est, deturbabunt. Verum ubi in animum tuum induxeris te esse omnium hominum ignominiosissimum, peccatoremque maximum, ac peregrinum et erronem; teque ex misericordia ab iis qui ante te nuntium sæculo remisere, receptum esse: stude omnium esse ultimus et omnium servus. Hæc enim tibi afferent honorem et gloriam veram, non illa. Aures habe apertas ad obediendum, manus vero paratas ad ea quæ audivisti explenda. Sit tibi os taciturnum, et cor circumspectum. Ne vaces vanis sermonibus: sed esto prudens et intelligens ad sacras et salutares Scripturas auscultandas. Fabulæ mundanæ si audientur, sint tibi gustatu acerbæ: contra, sermones sanctorum virorum sint tibi ceufavi mellis. Festina eos imitari, qui se ante in moribus emendandis exercuere: et ne exspectes, dum singula doceare. Contende ut pervenias ad majores virtutes, et minores non negligas. Nullum parvipendas vitium, etsi id quod patrat, minus sit quam ut ullum scandalum pariat: imo vero citius emenda per pœnitentiam, quamvis multi multa admittant delicta et parva et majora, nec tamen pœnitentiam agant. Ne sis alienorum peccatorum judex. Habent enim judicem justum, *Qui reddet unicuique secundum opera ejus*⁷⁹. Tu quod tuum est tene, et pro virili onus tuum leve reddas. Qui enim aggravat suum onus, ipse et portabit illud. Salus pœnitentia est: dementia vero mors est pœnitentiæ.

5. Subducito te a vanis hominibus: at vero quam plurimum te Deo ostende. In publicum prodire, quantum in te est, penitus refugias, ac cordis tui effusiones evita. Egressus es enim e cella tua? Deservisti continentiam; oculos conjecisti in mundum, in mulierem meretricem incidisti, quæ cum et aures tuas illicibus verbis, et oculos tuos vultus pulchritudine, atque delicatis escis gustum incantaverit, te veluti hamo pertrahet ad seipsam. Deinde tuis membris implicata, teque in sinum suum recipiens, tuum istud firmum servandæ continentia desiderium emollit, et ita demum te a recta et sancta vivendi ratione sensim submotum in

⁷⁹ Rom. II, 6.

(86) Regii duo mss. εἶναι ἀτιμότερος καὶ ἁμαρτωλότερος, ξένος τε καὶ ἀλήτης, καὶ κατ' οἴκτου παρσιλημένος. Editi et unus ms. ut in contextu, nisi quod pro κατ' οἴκτου corrupte habent κατ' οἴκτρον. Editio Ven. in margine κατ' οἴκου, in domo.

(87) Codex Combef. et editio Ven. in contextu ἀληθινὴν, οὐ κενὴν, verum, non vanum honorem afferent. Lectio optima. Alii duo mss. et editio Paris. ita ut edidimus: quæ scriptura addita quoque fuit in margine editionis Venetæ. Ibidem mss. tres et editio Paris. ὅσα ἔχων. Editio Paris. ἔχει. Hoc ipso in loco duo mss. ἀνεωγμένα.

(88) Reg. primus σωτηριώδεις τῶν Γραφῶν ἀναγνώσεις, ad legendas salutares Scripturas.

(89) Utraque editio et codex Combef. κἄν μικρότερον παντὸς κωδάλου ἢ. quod ita verterat vetus interpres, *Esto, quavis illud [erratum] tenuissima bestiola minutius sit*. Regii primus et tertius uti in contextu. Ex hoc exemplo, ut ex aliis multis, per-

αμενος ἐν σεαυτῷ πάντων ἀνθρώπων εἶναι ἀτιμότερον καὶ ἁμαρτωλότερον, ξένον τε καὶ ἀλήτην, καὶ κατ' οἴκτου παρσιλημένον (86) ὑπὸ τῶν πρὸ σοῦ ἀποταξαμένων σπεῦθε πάντων εἶναι ἔσχατος, καὶ πάντων δούλος. Ταῦτα γὰρ σοι οἶσει τιμὴν καὶ δόξαν ἀληθινὴν, οὐκ ἐκεῖνα (87). Ὅσα ἔχων ἠνεωγμένα πρὸς ὑπακοήν, καὶ χεῖρας ἐτοιμοὺς πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ ἠκουσμένου, στόμα ἔχει σιγηρὸν, καὶ καρδίαν περιβλεπτον. Ἔσο ἀργὸς περὶ ἀργολογίαν, συεντός δὲ καὶ ἐπιστήμων πρὸς τὰς σωτηριώδεις τῶν θεῶν Γραφῶν ἀκρόασις (88). Ἦτω σοι πικρὰ γεῦσις ἢ τῶν κοσμικῶν διηγημάτων ἀκρόασις, κηρία δὲ μέλιτος τὰ τῶν ὁσίων ἀνδρῶν διηγήματα. Πρὸς τὴν μίμησιν σπεῦθε τῶν προασκησάντων ἐν τοῖς ἡθεσι, καὶ μὴ ἐκδέχου διδάσκεισθαι ἕκαστον. Ταῖς μείζουσι τῶν ἀρετῶν ἐπεκτείνεσθαι ἀγωνίζου, καὶ τῶν ἐλαττόνων μὴ ἀμελεῖν. Σφάλματος μὴ περιφρόνει, κἄν μικρότερον παντὸς σκανδάλου ἢ (89) τὸ γινόμενον. Ἀλλὰ σπεῦθε μᾶλλον πρὸς τὴν διὰ μετανοίας ἐπανόρθωσιν: κἄν πολλοὶ πολλὰ σφάλωνται μικρά τε καὶ μείζονα, καὶ μένωσιν ἀμετανόητοι. Μὴ γίνου ἀλλοτρίων πταισμάτων δικαστής. Ἐχουσι γὰρ κριτὴν δικαίον, ὅς ἀποδώσει ἕκαστῷ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Σὺ τὸ σὸν κράτει, καὶ κοῦφον ποιεῖ, ὅση σοι δύναμις, τὸ σεαυτοῦ φορτίον. Ὁ γὰρ βαρύνων τὸν φόρτον αὐτοῦ, αὐτὸς καὶ βαστάσει αὐτόν. Μετάνοια σωτηρία: ἀνοια (90) δὲ, μετανοίας θάνατος.

5. Κρύπτε σεαυτὸν ἀπὸ τῶν εἰκαιότερων ἀνθρώπων: φανεροῦ δὲ σεαυτὸν, ὡς τὰ πολλὰ, τῷ Θεῷ. Πᾶσαν προέλευσιν παραιτοῦ, ὅσον ἐστὶν ἐν σοὶ, φεύγων τὰς τῆς καρδίας σου (91) διαχύσεις. Ἐξῆλθες γὰρ σου τῆς κέλλης; Ἀπέλιπες τὴν ἐφκράτειαν: ἐνέκυψας τῷ κόσμῳ: συνέτυχες πόρνη γυναικί, ἢ σου καταγοητεύσασα, τοῖς μὲν ἐρεθιστικοῖς λόγοις (92) τὰς ἀκοὰς τῆ δὲ τοῦ προσώπου περικαλλεῖα τὰς ὄψεις, λίχνους δὲ τοῖς ἐδέσμασι τὰς γεύσεις, ὡσπερ ἀγκίστρῳ, ἄξει πρὸς ἑαυτὴν: εἶτα περιπλακεῖσά σου τοῖς μέλεσι, καὶ ἐνστερνισαμένη ἑαυτῇ (93), καταμάλασσει σου τὸ σταθερὸν τῆς πρὸς τὴν ἐγκράτειαν ἐπιθυμίας: ὕστω τε ἡρέμα ὑφελκύσασά σε τῆς

spici potest, sententias pulcherrimas tenui ac exigua vocis alicujus mutatione sæpe corrumpi,

(90) Ubi et in editis et in mss. legitur ἀγνοια, dementia, non valde admodum dubito quin legendum sit ἀγνοια, ignorantia vero pœnitentiæ mors est. Statim Reg. primus ἀπὸ τῶν οἰκειότερων, a necessariis, a propinquis. Codex Combef. et Reg. tertius et editi εἰκαιότερων.

(91) Addidimus voculam σου ex codicibus duobus.

(92) Antiqui duo libri ἐρεθιστικοῖς ῥήμασι. Statim Regii primus et tertius τῆ δὲ τοῦ προσώπου περιεργία, vultu diligenter ornato. Utraque editio et Reg. unus ita ut in contextu videre cuique licet.

(93) Utraque editio καὶ ἐνστηθισαμένη ἐν ἑαυτῇ. Reg. tertius καὶ ἐνστηθισαμένη σε. Reg. primus καὶ ἐνστερνισαμένη ἐν ἑαυτῇ, non ut Combefisius legit, ἐνστερνίσασα ἑαυτῇ. Alter Reg. περιστηθησαμένη, καταμ.

κατ' ἀρετὴν πολιτείας (94) ἐν ἑαυτῇ διαφθείρει. Εἰ δὲ πού καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διαδραῖναι δυνήθῃς τὰ τῆς δίκτυα, ἐπανῆκες μὲν τῇ κέλλῃ, ἀλλ' οὐχ ὁ αὐτός· πάρετος δὲ τις καὶ νεοσηκώς, καὶ πρὸς ἅπαν ἔργον τῶν ἀρετῶν δυσάρεστος, πολλῶ δὲ χρόνῳ ἐπανελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν ἔξιν δυνάμενος. Στενοχωρήσει γὰρ σε τοῖς λογισμοῖς ἢ πρὸς ἐκάτερον βίον ἐπιθυμία· καὶ πολλῶ καμάτῳ δυνήσῃ δοῦναι τῇ ψυχῇ τὰ νικητήρια. Εἰ τοίνυν συμβῇ σε κατὰ περίστασιν τινα ἐκδημῆσαι τῆς κέλλης, περιτεθωρακισμένος (95) τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐνιδρυσάμενος τῇ χειρὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ, καταπαλαίσας πάσῃ ἐγκρατεῖα τὰς τῶν ἡθονῶν προσβολάς, αὐτίκα τῆς χρείας γενομένης (96), ἀποπήδησον, μὴ ἐγχρονίσας, ἀλλ' ὀξεί τῷ πτερῷ χησάμενος πρὸς τὴν ἐπάνοδον, ὡσπερ τις ἄκακος περιστερὰ, πρὸς τὴν ἐκπέμψασάν σε κιβωτὸν αὐτομολήσας, ἐν στόματι φέρων τὰ ἑλεῖα Χριστοῦ· οὕτω τε πείθων τοὺς λογισμοὺς (97) τοὺς ἐνθὸν ἄβιατον εἶναι τὴν ἐπὶ παντός ἑτέρου τόπου σωτηριώδη ἀνάπαισιν. Νέος ὢν εἴτε τὴν σάρκα εἴτε τὸ φρόνημα, φεύγε τὴν συνδιαγωγὴν τῶν ὀμηλικῶν, καὶ ἀποδίδρασκε ἀπ' αὐτῶν, ὡς ἀπὸ φλογός. Πολλοὺς γὰρ ἐμπρήσας δι' αὐτῶν ὁ ἐχθρὸς τῷ αἰωνίῳ πυρὶ παρέδωκε, πνευματικῇ δὴθεν ἀγάπῃ εἰς τὸ τῶν πενταπολιτῶν μυσαρὸν βάραθρον ἐγκαταστρέψας αὐτούς. Καὶ τοὺς ἐν τῷ πελάγει καὶ παντὶ ἀνέμῳ καὶ κλύδωνι διασωθέντας, εἴσω τῶν λιμένων ἀμεριμνοῦντας, σὺν αὐτάνδρῳ τῷ σκάφει τῷ βυθῷ παρέδωκεν (98). Ἐν καθέδρᾳ πρὸ πολλοῦ καθέσθητι ἀπ' αὐτοῦ. Ἐν ἀνακλίσει ὕπνου μὴ γειτνιαζέτω σοι τὰ ἐνδύματα τοῖς ἐκείνου· μᾶλλον δὲ κέχρησο γέροντι μεσίτῃ. Ἦνίκα δὲ σοι διαλέγεται, ἢ ἀντιπρόσωπος ψάλλει, κάτω νεύων ἀντίφθεγξαὶ αὐτῷ, μήπως, τῇ εἰς τὰ πρόσωπα ἐνατενίσσει σπέρμα ἐπιθυμίας ὑπὸ τοῦ ἐπισπορέως ἐχθροῦ δεξάμενος (99), δράγματα φθορᾶς καὶ ἀπωλείας καρποφορήσῃς. Ἐν οἴκῳ ἢ ἐν τύπῳ, οὗ οὐκ ἔστιν ὁ βλέπων τὰ ἔργα ὑμῶν, μὴ εὐρεθῆς μετ' αὐτοῦ, προφάσει μελέτης θεῶν λογίων, ἢ ἑτέρας (1) ὁποιασοῦν καὶ ἀναγκαιοτάτης χρείας. Οὐδὲν γὰρ ἀναγκαιότερον ψυχῆς, ὑπὲρ ἧς Χριστὸς ἀπέθανεν. Μὴ πίστευε δολουργῶ λογισμῶ ὑποτιθεμένῳ σοι τὸ ἄσκανδάλιστον εἶναι· αὐτὸ τοῦτο σκάνδαλον εἶναι πληροφορούμενος πολλῇ τῇ πείρᾳ τῶν πεπτωκότων προφανῆ σοι ταῦτα παρασχόμενον (2).

(94) Regii primus et tertius τὴν κατ' ἀρετὴν πολιτείαν, *piam ac sanctam vivendi rationem per seipsum corrumpit*. Editi et codex Combef. ut in contextu, melius. Statim duo mss. εἰ δὲ πού. Vocula πού in utraque editione deerat.

(95) Regii primus et tertius ἐκδημῆσαι τῆς κέλλης, περιθωρακισάμενος.

(96) Editio Paris. χρείας γενομένης. Editio Ven. et tres mss. καὶ τῆς χρείας γενομένου· ubi fortasse legendum est καὶ ἀπὸ τῆς χρείας, *solutus negotio*. Ibidem editio Paris. μὴ ἐγχρονίσας. Editio Ven. et tres mss. ἐγχρονίσας. Hoc ipso in loco utraque editio ὀξεί τῷ. At mss. ὀξεί τῷ.

(98) Antiqui duo libri τοὺς ἐνθὸν λογισμοὺς. Mox iidem mss. τὴν διαγωγὴν.

(98) Utraque editio τῷ βυθῷ παραδίδωκεν. Veteres tres libri τῷ βυθῷ παραδίδουσαι δεδύνηται,

A seipsa corrumpit. Quod si forte, Deo auxiliante, retia ejus effugere valeas, redibis quidem ad cellam, sed non idem, fractus potius et languidus, isque, qui omnem virtutis actionem ægre feras, quique non nisi multo tempore ad tuum ipsius habitum reverti possis. Etenim te tuæ cogitationes ad angustias adducent ob utriusque vitæ desiderium, et non nisi multo labore victoriam animæ parere poteris. Itaque si necessitate quapiam urgente contigerit te e cella egredi, tunc Dei timore ceu **207** thorace circummunitus, insertia in manum charitate Christi, oppugnastisque per omnem continentiam incursibus voluptatum, simul ut negotium absolveris, statim revertere, non immorans, sed ad reditum velocibus alis usus, ut tanquam innocens quædam columba, ad arcam unde emissus fuisti, confugiens, ferens in ore misericordiam Christi, sicque internis cogitationibus persuade, te requiem salutarem in nullo alio loco invenire posse. Juvenis es sive corpore, sive animo: æqualium tuorum consuetudinem declina, ab iisque velut a flamma aufuge. Hostis enim multos quos per ipsos incenderat, æterno igni tradidit, atque spiritualis dilectionis specie illos in horrendum illud quinque civitatum barathrum dejecit: et qui in pelago ab omni vento et tempestate servati fuerant incolumes, eos in portu desidentes una cum navi vectoribusque in profundum submergit. In sedili procul a cœvo sede. Cum recubas ad somnum capiendum, indumenta tua non sint vicina illius indumentis; imo potius semen intermedium adhibe. Quando vero tecum loquitur, aut ex adverso psallit, responde ei vultu humi defixo, ne forte oculis in vultus conjectis, a satore inimico libidinis semen suscipias, ac corruptionis et interitus manipulos metas. In domo aut in loco, ubi nemo est qui videat opera vestra, ne meditandorum divinorum eloquiorum aut alterius cujuscunque rei vel maxime necessariæ obtentu, cum ipso inveniare: nihil enim magis necessarium est quam anima pro qua Christus mortuus est. Subdolæ isti cogitationi quæ rem offendiculo vacare submanet, fidem ne adhibe: sed ob multam experientiam eorum qui lapsisunt, quique hæc tibi clara et manifesta reddunt, penitus tibi persuadeas id ipsum offendiculum esse.

D *submergere potuit*. Statim Reg. primus ἀπ' αὐτῶν... ἐνδύματα τοῖς ἐκείνων. Illud, ἀπ' αὐτοῦ, accipi debet de æquali et cœvo.

(99) Utraque editio ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ καὶ τῶν κακῶν ἐπισπορέως, *ab inimico et a malorum satore*. Veteres duo libri ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ ἐπισπορέως. Alius ὑπὸ τοῦ ἐπισπορέως ἐχθροῦ, *a satore inimico*. Et quidem qui libidinis semen spargit, vere inimicus est. Aliquanto post duo mss. ἐν ᾧ.

(1) Sic Regii primus et tertius. Editio Paris. ἢ προφάσει μελέτης... ἢ προφάσει ἑτέρας. Ibidem iidem mss. καὶ ἀναγκαιίας. Nec ita multa post codex Combef. et alii duo cum editione Ven. ἀναγκαιότερον ψυχῆς. Editio Paris. ψυχῆ.

(3) Sic Reg. tertius, et ita quoque habet Reg. primus emendatus: quo in codice ante emendationem, ut conjicere licet, legebatur παρασχόμενον.

6. Crede meis verbis, quæ ex corde in fratres A benevolo prodeunt. Accede ad senes qui facilem ad se aditum non præbent: qui proverbiorum quidem sententiis juvenes ad virtutem cohortantur, nec tamen facile lædunt: *Omni custodia serva cor tuum*⁸⁰. Etenim uti aurum indesinenter diu noctuque observatur a furibus, atque præter expectationem et te inscio subripitur; cave ne te primi parentis peccato seductum in errorem impellat adversarius, teque cito ex voluptatis paradiso expellat. Qui enim Adamum per escæ furtum vita spoliavit, speraveratque fore, ut Jesum supplantaret, is tibi quoque multo magis hanc primam malorum causam propinare non verebitur, venenum efficax id esse non nescius. Nam gulæ vitium non in escarum copia, **208** sed in appetitione et in modico gustatu, vim suam exserere solet. Ergo si brevis alicujus gustatus appetitio potuit subijcere te ingluviei vitio, tibi nullo negotio interitum afferet. Quemadmodum enim aquæ scaturigo in multos ductus divisa facit, ut omnis locus his ductibus circumjacens virescat: ita et gulæ vitium si se in cor tuum effuderit, ipsum irrigatis omnibus tuis sensibus, qui sunt nequitie quasi silva in te consita, animam tuam ferarum habitaculum efficiet. Ego enim vidi multos, qui vitiis mancipati redierunt ad sanitatem: sed ex omnibus ne unum quidem, qui occulte manducaret, aut gulosus esset, emendatum vidi; imo vero aut vitæ continentis institutum deserunt, atque in mundo corrumpuntur, aut inter continentes occultari conantur, et diaboli fiunt commilitones per voluptatem. Hi enim mendaces sunt, multis juramentis obnoxii, perjuri, contentiosi, ad referendum parati, clamosi, et qui negent se comedisse, illiberales, molles, queruli, scrutatores, et qui tenebris gaudeant, omneque vitæ piæ ac sanctæ institutum ultro oppugnent. Etenim, ut gulæ vitium contegant, in malorum incidunt multitudinem: qui quidem specie tenus inter electos, at reipsa inter reprobos numerantur.

7. Ingluvies morti tradidit Adamum, atque per ventris voluptatem mundo exitium intulit⁸¹. Irridetur Noe, Cham devotus est⁸², primogeniti jura amittit Esau⁸³, atque cum Chananæis affinitatem contrahit⁸⁴. Lot filiarum maritus fit⁸⁵, ipse sui ipsius gener et socer, pater vir, et avus pater utrinque naturæ terminos afficiens contumelia. Hæc etiam Israelem impulit ad adorandum simula-

⁸⁰ Prov. iv, 23. ⁸¹ Gen. iii, 6. ⁸² Gen. ix, 21, xix, 35.

Editio Paris. et editio Ven. in margine πολλῆ τε τῆ πεύρα τῶν πεπτωκότων προφανῆ σοι ταύτα φαινέσθωσαν, et per multam experientiam eorum qui lapsi sunt, manifesta fiant isthæc tibi.

(3) Antiqui duo libri καρδίας προσφερομένοις. Ibidem tres mss. πρόστρεχε γέρουσι. Editi πρόσεχε, attende.

(4) Editi et Reg. tertius προσδοκήσας τε καί. Alii duo mss. προσδοκήσας τε καί.

(5) Regii primus et tertius ἀλλ' ἐν ἐπιθυμίᾳ βραχείας τινὸς γεύσεως. Εἰ γὰρ σε ἰσχύσει καταβαλεῖν,

6. Πίστευε τοῖς ἐμοῖς λόγοις ἐκ φιλαδέλφου καρδίας προσφερομένοις. Πρόστρεχε γέρουσι (3) δυσεντεύκτοις, οἵτινες λόγοις μὲν παροιμιῶν ἀλείφουσι τοὺς νέους πρὸς τὰς ἐναρέτους πράξεις, βλάπτουσι δὲ προσώπων οὐδαμῶς. Πάση φυλακῇ τήρει σὴν καρδίαν. Ὡσπερ γὰρ χρυσοῦς κατασκοπεῖται μὲν ἀδιαλείπτως ὑπὸ τῶν κλεπτῶν ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ, ὀρπάζεται δὲ ἀπροσδοκῆτως, καὶ οὐ γνώσκεις· ὄρα μὴ σε πλανήσῃ ὁ ἐχθρὸς τῆ τοῦ προπάτορος ἀμαρτία, καὶ τὸ τάχος σε ἐκβάλῃ τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς. Ὁ γὰρ τὸν Ἀδὰμ τῆ τῆς βρώσεως κλοπῇ ὑφέλκυσας τῆς ζωῆς, προσδοκήσας τε καὶ (4) Ἰησοῦν ὑποσκελίζειν, οὐκ ἐντραπήσεται πολλῶ μᾶλλον καὶ σοὶ κερᾶσαι τὸ πρῶτον αἴτιον τῶν κακῶν, ἰσχυρὸν δὴλητῆριον τοῦτο γνώσκων. Τὸ γὰρ τῆς γαστριμαργίας πάθος οὐκ ἐν πληθει βρωμάτων τὴν ἰδίαν ἰσχύν ἐπιδείκνυσθαι πέφυκεν, ἀλλ' ἐν ἐπιθυμίᾳ καὶ μικρῇ γεύσει (5). Εἰ τοίνυν ἐπιθυμία βραχείας τινὸς γεύσεως ἰσχύσει σε ὑποβάλλειν τῷ τῆς γαστριμαργίας πάθει, ἀκαμάτως σε τῷ θανάτῳ παραδώσει. Ὡσπερ γὰρ φύσις τις (6) ὕδατος πολλοῖς ὄλκοις προσδιαιρουμένη πάντα τὸν περὶ τοὺς ὄλκους τόπον θάλλειν παρασκευάζει· οὕτω καὶ τῆς γαστριμαργίας πάθος, εἰ ἀναδοθῇ σου τῆ καρδίᾳ, πάσας σου τὰς αἰσθήσεις ποτίζον, ὄλην κακίας ἐν σοὶ καταρυτεύσαν, θηρίων κατοικητήριον τὴν σὴν ψυχὴν καταστήσει. Πολλοὺς γὰρ ἐγὼ πάθει κρατηθέντας εἶδον ἐν ὑγείᾳ γενομένους, ἕνα δὲ ἐκ πάντων λαθροφάγον, ἢ γαστριμαργον οὐκ εἶδον, ἀλλ' ἢ ἀπορραγέντας τοῦ ἐγκρατοῦς βίου, καὶ τῷ κόσμῳ διαφθαρέντας, ἢ τοῖς ἐγκρατέσι ἐναποκρούπτεσθαι C πειρωμένους, καὶ τῷ διαβόλῳ τῆ ἡδυπαθείᾳ συνασπιζομένους. Ψεύσται γὰρ εἰσιν οὗτοι πολύορκοι, ἐπίορκοι, ἀντιστάται, ἀντιπλήκται (7), ἀνακράκται, ἀρησιφαγοὶ, ἀνελεύθεροι, ἀβροδίατοι, μεμφίμοιροι, ἐρευνηταί, σκοτεινοχαρεῖς, πάσης τῆς ἐναρέτου πολιτείας ἀντεργάται ἐκούσιοι. Ἴνα γὰρ τὸ τῆς γαστριμαργίας πάθος σκεπάσωσι, τῷ ἐσμῷ τῶν κακῶν περιπέπτουσι· οἵτινες τῷ μὲν σχήματί εἰσὶν ἐν τοῖς σωζομένοις, τοῖς δὲ πράγμασι ἐν τοῖς κατακεκριμένοις (8).

7. Αὕτη τὸν Ἀδὰμ θανάτῳ παρέδωκε, καὶ τῷ κόσμῳ συντέλειαν ἐπήγαγε διὰ τὴν τῆς γαστροῦς ἡδονῆν. Νῶε γελᾶται, Χάμ (9) κεκατήραται, Ἰσακὺ τῶν πρωτοτοκίων ἐκπίπτει, καὶ τοῖς Χαναναίοις ἐπιγαμβρεύεται, Λὼτ θυγατρὸς γίνεται, γαμβρὸς ἑαυτοῦ καὶ πευθερὸς· ὁ πατὴρ ἀνὴρ, καὶ ὁ πάππος πατὴρ, ἐκατέρωθεν τοὺς ὄρους τῆς φύσεως ἐνυβρίζων. Αὕτη καὶ τὸν Ἰσραὴλ εἰδῶλου προσκυνητὴν ἐποίησε (10), καὶ

25. ⁸³ Gen. xxv, 33. ⁸⁴ Gen. xxxvi, 2. ⁸⁵ Gen.

sed in brevis cujusdam saporis appetitione. Etenim si, etc.

(6) Vox τις ex antiquis duobus libris addita est.

(7) Editio utraque ἀντιπλήκται. Reg. tertius ἀντιπλήκται.

(8) Antiqui duo libri τοῖς δὲ πράγμασι κατακεκριμένοι.

(9) Utraque editio et Reg. tertius καὶ Χάμ. Vocula καὶ in duobus mss. deest.

(10) Reg. primus προσκυνητὴν πεποίηται. Reg. tertius πεποίηται.

τούτων τὰ κώλια ἐν τῇ ἐρήμῳ πεσεῖν παρεσκεύασεν. Αὕτη καὶ τινα τῶν προφητῶν, ἐπὶ ἐλέγχῳ ἀνοσιουργοῦ βασιλέως ἀπὸ Θεοῦ ἀποστάλντα, ἀγρίου θηρός βορᾶν πεποίηκε· καὶ ὃν οὐκ ἴσχυσεν Ἰεροβοὰμ ὁ βασιλεὺς σὺν πάσῃ τῇ βασιλικῇ δυνάμει ἀμύνασθαι, τῇ τῆς γαστρὸς ἀπάτῃ ληφθεὶς, ἐλευθὸν θάνατον ἀποφέρειται, Δανιὴλ δὲ ὁ ἐπιθυμιῶν ἀνὴρ, κρατήσας γαστρὸς, βασιλείας Χαλδαίων κατεκυρίευσεν, εἰδώλων καθαιρέτης γενόμενος, καὶ θράκοντος ἀναιρέτης, λιούτων παιδαγωγός, ἐγκυθροπήσεως Θεοῦ προαγορευτής, καὶ μυστηρίων ἀποκρύφων ἐξηγητής. Γαστρὸς ἠθουῆς ἀνώτεροι φκνέντες οἱ τρεῖς ἅγιοι παῖδες, ὀργῆς βασιλικῆς ὑπερεφρόνησαν, καὶ τῆς φοβερᾶς ἐκείνης κκύνου τῆς καιομένης, ἣν ἴσχυσεν ἀνάψαι Ναβουχοδονόσορ ὁ βασιλεὺς, ἀπτοκτὶ κατετόλησαν. Εἰκόνα χρυσῆν θεοποιουμένην ὀργῆν ἀπέδειξαν· καὶ τὴν ἐν πολλῷ χρόνῳ κατασκευασθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ ἐπ' ὕβρει τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης, λάφυρα λαβόντες, τῷ ἰδίῳ Δεσπότῃ προσευηνόχασιν (11). Αὐτὸν τὸν ἐχθιστον βασιλέα, καὶ ἅπαν τὸ κατὰ τοῦ Θεοῦ στρατόπεδον σὺν πάσῃ (12) τῇ κτίσει ὑμνωθεῖν τὸν Θεὸν παρεσκεύασαν. Καί, ἵνα πάντα συνελὼν εἶπω, εἰ κρατήσεις γαστρὸς, οἰκήσεις τὸν παράδεισον· εἰ δὲ οὐ κρατήσεις, γέγονας θανάτου παρανάλωμα.

8. Γενοῦ πιστὸς (13) θησαυρός τῶν ἀρετῶν, καὶ ἔχε κλειδατὴν τοῦ πνευματικοῦ σου πατρὸς γλῶσσαν. Αὕτη σου ἀνουγέτω τὸ στόμα πρὸς μετ' ἀλλήλων ἄρτου, καὶ αὕτη ἀποκλειέτω. Μὴ παραδέξῃ σύμβουλον τὸν ὄφιν, ἀπὶ καλῆς συμβουλίας (13*) συλαγωγῆσαι σε θέλοντα. Μέχρι γεύσεως γλώσσης φυλάττου λαθροφαγίας ἁμαρτίαν. Εἰ γὰρ σε ἐν μικρῷ τρέψαι ἴσχύσει, ἔβαλέ σε τῇ πάλῃ, καὶ συνέχει σε τοῖς δεσμοῖς. Μὴ ὑπεχε τὰ ὄπτα σου παντὶ λαλοῦντι, καὶ μὴ ἀποκρίνου παντὶ ἀδολεσχούντι, ἐν ὁμιλίαις τῷ σκοπῷ τῆς ἀσκήσεως μὴ συμβαινούσαις (14). Ἀγαθῶν διδασκαλιῶν γίνου ἀκροατὴς, καὶ τῇ τούτων μελέτῃ συντήρει σὴν καρδίαν. Φύλαττέ σου τὰ ὄπτα ἀπὸ κοσμικῶν διαγρημάτων, μὴ πως βαντίσματι βορβόρου τὴν ψυχὴν σου σπιλώσης. Μὴ κάμνε ἐνακροᾶσθαι τὰ παρ' ἐτέρων λαλούμενα, μηδὲ βάλλε κεφαλὴν σου ἐν μέσῳ τῶν ὁμιλούντων· ἵνα μὴ καὶ σὺ μυκτηρισθῆς, καὶ αὐτοὺς καταλάλους ποιήσης. Μὴ ἔσο περίεργος, μηδὲ πάντα βλέπειν θέλῃ, ἵνα μὴ ἰχώρας παθῶν (15) τῇ διανοίᾳ σου κατὰσχῆς. Χρειωθῶς ὄρα,

⁸⁶ Num. xiv, 37. ⁸⁷ III Reg. xiii, 24. ⁸⁸ Dan. ix, 23 : x, 11-19. ⁸⁹ Dan. v, 29. ⁹⁰ Dan. xiv, 21. ⁹¹ ibid. 26. ⁹² Dan. vi, 22. ⁹³ Dan. ix, 24 sqq. ⁹⁴ Dan. vii, viii, et passim. ⁹⁵ Dan, iii, 21. ⁹⁶ ibid. 94 sqq.

(11) Statua illa, quam tres pueri dicuntur proprio Domino restituisse, est anima regis, quem, ut ibidem legimus, ad Deum celebrandum laudibus adduxerunt. Quare cum statua illa dicitur multo tempore a Satana constructa, ἐν πολλῷ χρόνῳ κατασκευασθεῖσαν, manifestus est error, nec difficile est perspicere legendum esse κατετρεθεισαν, quæ multo tempore a Satana detenta fuerat. MARAN.

(12) Reg. primus et tertius αὐτὸν τε τὸν ἐχθρόν βασιλέα καὶ ἅπαντα τὰ κατὰ τοῦ Θεοῦ στρατόπεδα πάσῃ.

(13) Veteres duo libri γίνου πιστὸς.

(13*) Sic Reg. primus et tertius. Codex Combef. et editio Ven. ἀπὸ κλειδῶν συμβουλίας συλαγωγῆσαι σε θέλοντα μέχρι γλώσσης γεύσεως, φυλάττου, qui vel

A crum, eorumque cadavera in deserto prostravit ⁸⁶. Hæc et quemdam prophetam qui a Deo ad objurandum impium regem fuerat missus, feræ bestię pabulum efficit: et quem Jeroboam rex cum omni regia potestate ulcisci non poterat, is ventris sua-dela captus, miserandam mortem recipit ⁸⁷. Daniel vero desideriorum vir ⁸⁸, subacto et domito ventre, potitus est regno Chaldæorum ⁸⁹, idolum evertit ⁹⁰, draconem interemit ⁹¹, frenavit leones ⁹², prænuntiavit Dei incarnationem ⁹³, atque mysteria abstracta interpretatus est ⁹⁴. Sancti tres pueri qui ventris voluptate superiores extitere, ira regis contempta, in fornacem hanc horrendam et ardentem Nabuchodonosoris regis jussu succensam intrepidi descendere ausi sunt ⁹⁵. Statuam illam quæ pro Deo habebatur, vanam esse ac inertem ostenderunt: et quæ multo tempore a Satana constructa fuerat ad Dei gloriam injuria afficiendam, eam ceu spoliū accipientes, eandem suo Domino attulerunt. Hi fuere auctores, ut ipse infensissimus rex et exercitus omnis, quem adversus Deum instruxerat, Deum cum omni creatura hymnis celebrarent ⁹⁶. Et, ut brevi omnia dicam, si ventrem edomas, habitabis paradisum: sed si non edomas, a morte absumeris.

8. Sis fidus virtutum thesaurus, tuique spiritualis **209** patris lingua ceu clavi utere. Hæc aperiat os tuum ad assumendum panem, hæc et ipsum claudat. Ne admittas consiliarium serpentem, qui boni consilii loco prædam te abducere cupit. Vita clandestinæ comesturæ peccatum vel usque ad linguæ gustum Etenim si in modico evertere te potuerit, lueta te superabit, teque vinculis constringet. Ne præbeas tuas aures quibusvis garrigentibus, neve respondeas cuilibet nugatori in iis colloquiis, quæ piæ exercitationis instituto minime convenient. Auditor fias documentorum bonorum, et horum meditatione serva cor tuum. Avertas a mandanis sermonibus tuas aures, ne forte cœni respersione animam cummacules tuam. Ne cures audire aliorum verba, neque caput tuum in medium colloquentium immittas: ne et tu irridearis, et ipsos obtrectatores efficias. Ne sis curiosus, neque omnia intueri velis, ut ne vitiorum saniem in

in ipso linguæ gustu per consilium clavi adversum diripere te ac spoliare vult. Editio Paris. ἀπὸ κλειδῶν συμβουλίας, etc., ut in editione Veneta.

(14) Utraque editio et Reg. secundus ἐν ὁμιλίαις τῷ σκοπῷ τῆς ἀσκήσεως σου ἐμποδίζειν συμβαινούσαις. Regii primus et tertius simpliciter τῆς ἀσκήσεως μὴ συμβαινούσαις. Nec ita multo infra editio Ven. et unus Codex μήπου βαντίσματι. Alii duo mss. μήπως. Editio Paris. μήπω.

(15) Nostri tres libri ἵνα μὴ ἰχώρας παθῶν. Utraque editio ἰχώρας. Aliquando post duo mss. ἐπὶ μεζονός σου μὴ προπετεύσει. Utraque editio ἐπὶ μεζονι. Legebatur corrupte in duabus his editionibus προπετεύσει.

animum tuum introducas. Utiliter vide, utiliter audi, utiliter loquere, utiliter responde. Coram natu majore sedere ne temere audeas. Quod si id facere jubearis, eandem atque ille sedem neque occupes, sed huc atque illuc circumspiciens, sellam inferiorem invenire coneris, ut te Deus ob humilitatem gloria afficiat. Interrogatus responde decenti ac humili voce: si non interrogaris, tace. Dum alius interrogatur, cohibe os tuum, ne lingua tua excurrens, et a procaci corde impulsam, quempiam vitam asceticam accurate excolentem offendat, teque in criminum vincula conjiciat. Cum autem sedes, non superpones alteri cruri alterum crus tuum: siquidem istud facere, animi parum attentum atque aliud agentis indicium est. Si sermonem habes cum aliquo qui te sit inferior, aut etiam ab eo aliquid interrogaris, segniter negligenterque non respondebis, quasi fratrem ad Dei contumeliam contempnas. Ait enim Proverbium: *Qui ignominia afficit pauperem, irritat eum qui fecit ipsum*⁹⁷. Sermo ad consolandum et ad exhortandum aptus præeat reliquis tuis verbis, qui tuam in proximam charitatem confirmet. Ponatur et medius, qui dissimilis non sit, nec sit dispar quoque, qui in fine colloquii habetur, idque cum hilari vultu, ut ei qui tecum colloquitur, lætitiā impertiat. In omnibus quæ præclare a proximo tuo geruntur, lætare, Deoque da gloriam: quandoquidem ejus recte facta tua sunt, sicut et tua illius. Primos accubitus et primas sedes in congressibus evita, ultimumque locum sectare, ut potius audias: *Amice ascende*⁹⁸. Sinistra tua se in mensa non inordinate gerat, neque adversus dextram sibi arroget auctoritatem. Imo potius iners sit et otiosa: sin minus, dexteræ subserviat: Quotiescunque ad preces vocaris, succinat os tuum, operique divino **210** in extremam usque preceationem, ratus te inde non sine magno detrimento recessurum. Etenim si cum cibum capis ad tuum corpus sustentandum, avelli vix potes a mensa, nisi prius vitæ necessariis plene satisfeceris, nec facile quidem id facturum sis absque ingenti necessitate; quanto magis spiritualibus epulis debes adesse, tuumque animum preceatione corroborare? Quantum enim differt cœlum a terra, et cœlestia a terrestribus: tantum a corpore anima differt.

9. Anima cœli est imago, in qua videlicet inhabitat Dominus: caro vero constat e terra, quæ ab hominibus mortalibus, et a brutis animalibus incolitur. Quare corporis necessitates ad precum horas accommoda, sisque paratus non ei cogitationi obedire, que te ab opere divino avellat. Is enim dæmonibus mos est, videlicet æquæ causæ nomine

⁹⁷ Prov. xvii, 5. ⁹⁸ Luc. xiv, 10.

(16) Codex Maz. οὐκ ἐπιστρέψεις. Haud longe Regii duo ἢ καὶ ἐπερωτώμενος.

(17) Antiqui duo libri τὸν δὲ ἔσχατον. Vocula δὲ in editis desideratur.

(18) Editio Ven. et codex Combef. πάσης προσευ-

χρησιωδῶς ἀκούει, χρησιωδῶς λαλεῖ, χρησιωδῶς ἀποκρίνου. Ἐπὶ μείζονι σου μὴ προπετεύσῃ καθίσαι. Εἰ δὲ καὶ προτραπήσῃ, μὴ γίνου συγκάθεδρος, ἀλλὰ περιβλεψάμενος ὡς κἀκαίσεις, σπεύσον εὐρέσθαι ὑποβαίνουσαν καθέδραν, ἵνα σε δοξάσῃ ὁ θεὸς τῇ ταπεινώσει. Ἐρωτώμενος, ἀποκρίνου προπούσῃ φωνῇ καὶ ταπεινῇ· μὴ ἐρωτώμενος, ἡσυχίαν ἄγε. Ἐτέρου ἐρωτωμένου, στήγγε τὸ στόμα σου, μὴ, ἐκ προπετοῦς καρδίας συνωθουμένη ἢ γλῶσσά σου διαδράσῃ πλήξῃ τινὰ τῶν ἀκριβούντων τὴν ἀσκησιν, καὶ ὑπὸ τὰ δεσμὰ τῶν ἐγκλημάτων σε καταστήσῃ. Καθεζόμενος δὲ, οὐκ ἐπιτρέψεις (16) τῷ ἐτέφῳ ποδὶ τὸ σκέλος σου· ἀπροσεξίας γὰρ τοῦτο, καὶ μεταωριζομένης ψυχῆς. Διαλεγόμενος τῷ ἐλαχιστοτέρῳ σου, ἢ καὶ ἐρωτώμενός τι παρ' αὐτοῦ, οὐ ποιήσεις ῥαθύμως τὰς ἀποκρίσεις, ὑπερφρονῶν τοῦ ἀδελφοῦ ἐπὶ ὕβρι Θεοῦ. Ὁ γὰρ ἀτιμᾶζων πένητα παροξύνει τὸν ποιήσαντα αὐτὸν, φησὶν ἡ Παροιμία. Προπηθάτω ὁ τῆς παρακλήσεως λόγος τῶν λοιπῶν σου ῥημάτων, κυρῶν σου τὴν τοῦ πλησίον ἀγάπην. Τιθέσθω καὶ μέσος, καὶ πληρέστατος τῆς διαλέξεως, ἐν φαιδρῷ τῷ προσώπῳ, ἵνα δῶς εὐφροσύνην τῷ σοι διαλεγόμενῳ. Ἐν παντὶ κατορθώματι τοῦ πλησίον στῦ εὐφραίνου, καὶ δόξαζε τὸν Θεόν· σὰ γὰρ εἰσι τὰ ἐκείνου, κατορθώματα, ὡς καὶ τὰ σὰ ἐκείνου. Τὰς πρωτοκλισίας καὶ τὰς πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συνελεύσεσι παραιτοῦ· τὸν δὲ ἔσχατον (17) τόπον μεταδίωκε, ἵνα ἀκούσῃς μᾶλλον Φίλε, προσανάβηθι. Ἐπὶ τραπέζης μὴ ἀτακτεῖτω ἡ χεὶρ σου ἢ ἀριστερά, μηδὲ καταυθεντεῖτω τῆς δεξιᾶς. Ἀργεῖτω δὲ μᾶλλον· εἰ δὲ μὴ, κἂν ὑπουργεῖτω τῇ δεξιᾷ. Ἐν πάσῃ προσευχῇ σου προσκλήσει ὑψηχεῖτω (18) τὸ στόμα σου, καὶ μέχρις ἐσχάτης προσευχῆς παράμενε τῷ κανόνι, μεγάλην ζημίαν ἠγούμενος τὴν ἀπόλειψιν. Εἰ γὰρ σιτούμενος διὰ τὴν τῆς σαρκὸς σου σύστασιν δυσσαποσπάστως ἔχεις πρὸς τὴν τράπεζαν πρὸ τῆς κατὰ χρεῖαν συμπληρώσεως, καὶ οὐκ ἂν ῥαδίως τοῦτο ποιήσεις (19) ἄνευ πολλῆς ἀνάγκης· πόσῳ δὲ μᾶλλον τῇ πνευματικῇ σε τροφῇ παραμένειν, καὶ τῇ προσευχῇ ἐνισχύειν τὴν σεαυτοῦ ψυχὴν; Ὅσον γὰρ διαφέρει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ τὰ ἐν οὐρανῷ τῶν ἐν γῆ, τοσοῦτον διαφέρει ψυχὴ σώματος.

9. Ψυχὴ οὐρανοῦ μίμημα· ἐν αὐτῇ γὰρ κατοικεῖ ὁ Κύριος· σὰρξ δὲ ἐκ γῆς ὑπάρχει, ἐν ἣ κατοικεῖται θνητοὶ ἄνθρωποι καὶ ἄλογα ζῶα. Τοῖνον συμμέτρει πρὸς τὰς ὥρας τῶν προσευχῶν τὰς χρεῖας τοῦ σώματος, καὶ ἔτοιμος γίνου μὴ ὑπακούειν λογισμῷ ἀποσπῶντι σε τοῦ κανόνος. Ἔθος γὰρ τοῖς δαίμοσι κατὰ τὰς ὥρας τῶν προσευχῶν, προφάσει δῆθεν εὐλόγου

χῆς σου προσκλήσει ὑψηχεῖτω. Editio Paris. ὑψηχεῖτω, haud emendate. At Regii primus et tertius ut in contextu.

(19) Antiqui duo libri ποιήσης. Utraque editio ποιήσεις.

αἰτίας (20), ἐπαίγειν ἡμᾶς πρὸς ὑποχώρησιν, ἵνα ἀπαγάγωσιν ἡμᾶς εὐλογοφανῶς τῆς σωτηριώδους εὐ-
 χῆς. Μὴ εἶπης προφρασιζόμενος, Οἶμοι τὴν κεφαλὴν.
 οἶμοι τὴν κοιλίαν, ὀδύνης ἀνυπάρκτον ἀδύλου μάρ-
 τυρας προῖσχόμενος, καὶ ἀναπαύσεως χάριν ἐνδιδοῦς
 τῇ εὐτονια τῆς ἀγρυπνίας. Ἄλλὰ μᾶλλον (21) ἔχε
 κρυπτὰς προσευχὰς, ἃς βλέπει ὁ Θεὸς ἐν τῇ κρυπτῷ,
 καὶ ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ. Ἔχε παρεμπόρευμα
 πολιτείας ἀρίστης, ἵνα εὖρης πλοῦτον ἀπόκρυφον ἐν
 ἡμέρᾳ ἀνάγκης. Ἐν ταῖς ἐφημερίαις τῆς διακονίας
 σου σὺν τῷ κόπῳ τοῦ σώματος ἔχε καὶ παρακλητι-
 κὸν λόγον πρὸς ἀλάπησιν τῶν διακονουμένων, ἵνα
 γένηται εὐπρόσδεκτος ἡ διακονία σου ἅλατι ἠρτυ-
 μένη. Μὴ ἐάσης τὰ ἐπιβάλλοντά σοι ἔργα ἕτερον
 ποιῆσαι, ἵνα μὴ καὶ ὁ μισθὸς, ἀρθεῖς ἀπὸ σοῦ, ἐτέρῳ
 δοθῆ, καὶ ἐν τῷ σῷ πλούτῳ ἄλλος δοξασθῆ, σοῦ τα-
 πεινουμένου. Ποίει τὰ ἔργα τῆς διακονίας σου εὐ-
 σχημα καὶ ἐπιμελῆ, ὡς τῷ Χριστῷ διακονῶν. Ἐπι-
 κατάρτατος γάρ, φησὶ, πᾶς ὁ ποιῶν (22) τὰ ἔργα
 Κυρίου ἀμελῶς. Φοβοῦ τὴν ἐκ περιττοῦ καὶ περι-
 φρονήσεως παράχρησιν, κἂν εὐτελεῖ δοκῆ εἶναι τὰ ἐν
 χερσὶ σου διακονήματα, ὡς Θεοῦ ἐποπτεύοντος. Μέγα
 τὸ τῆς διακονίας ἔργον, καὶ βασιλείας οὐρανῶν πρό-
 ξενον. Σαγήνη γάρ ἐστι τῶν ἀρετῶν, πάσας τὰς ἐντο-
 λὰς τοῦ Θεοῦ ἐν ἑαυτῇ φέρουσα· καὶ πρῶτον μὲν
 πάντων τὴν πανάρετον ταπεινώσιν, ἐπιφερομένην
 τὸν (23) ἐσμόν τῶν ἀγαθῶν· ἔπειτα τὸ, Ἐπεινάσα,
 καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ ἐποτίσατέ
 με· ξένος, καὶ ἀσθενής, καὶ ἐν φυλακῇ, καὶ δι-
 ηκονήσατέ μοι. Καὶ μάλιστα ὅταν τὸ χρεωστούμενον
 ἐκτελεῖται (24) ἐν ταπεινῷ τῷ φρονήματι, ἐπάρσεως
 χωρὶς, ὀργῆς τε καὶ γογγυσμοῦ. Γίνου ζηλωτὴς τῶν
 ὀρθῶς βιούντων, καὶ τούτων τὰς πράξεις ἔγγραφε τῇ
 σῇ καρδίᾳ. Εὐχου γενέσθαι τῶν ὀλίγων. Σπάνιον γάρ
 τὸ ἀγαθόν· διὸ καὶ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εἰσερχόμενοι εἰς
 τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Μὴ πάντας λογιζοῦ σώ-
 ζεσθαι τοὺς ἐν τῇ κέλλῃ, φαῦλος τε καὶ χρη-
 στούς (25). Οὐ γὰρ οὕτως ἔχει. Πολλοὶ γὰρ προσέρ-
 χονται τῷ ἐναρέτῳ βίῳ, ὀλίγοι δὲ τὸν ζυγὸν αὐτοῦ
 καταδέχονται. Βιαστῶν γὰρ ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν
 οὐρανῶν, καὶ βιασταὶ ἀρπάζουσιν αὐτήν. Εὐαγγελι-
 κὸς ὁ λόγος· Βίαν ἐκάλεσε τὴν τοῦ σώματος κατα-
 πόνησιν, ἣν ὑπομένουσιν ἐκουσίως οἱ τοῦ Χριστοῦ
 μαθηταὶ ἐν τῇ ἀρνήσει τῶν οἰκείων θελημάτων καὶ
 τῆς ἀναπαύσεως τῆς τοῦ σώματος. φυλακῇ δὲ πασῶν
 τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ. Εἰ τοίνυν βούλει ἀρπάσαι
 τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, γενεῶν βιαστής· ὑπόζευξόν
 σου τὸν αὐχένα τῷ ζυγῷ τῆς δουλείας τοῦ Χριστοῦ.

atque simulatione per precum horas nos ad rece-
 dendum instigare, ut specioso quodam obtentu a
 salutari precatone nos abducant. Ne dixeris simu-
 latione usus: heu caput meum! heu ventrem
 meum! obscuros commentitii doloris testes adhi-
 bens, atque quiescendi causa vigiliarum vigorem
 infringens⁹⁹. Imo potius vaca occultis precibus,
 quas in occulto videns Deus, te in aperto remune-
 rabitur. Habe superabundantem quæstum per opti-
 mam vivendi rationem, ut divitias reconditas in
 necessitatis die reperias. Occurrentibus ministerii
 tui vicibus, verba hortativa et consolatoria cum
 corporis labore conjunge ad commonstrandum erga
 eos quibus inservis amorem tuum, ut ministerium
 tuum fiat gratum, utpote quod sale conditum sit¹.
 Opera tibi incumbentia ab alio confici nequaquam
 sinas, ne merces quoque erepta tibi, alteri tribua-
 tur, teque humiliato, alter divitiis tuis sibi glo-
 riam comparet. Decenter et sedulo tanquam Christo
 inserviens imple tui ministerii mania. *Maledictus
 enim*, inquit, *omnis qui facit opera Domini negli-*
*genter*². Time, velut Deo spectante, abusum ex
 nimietate et contemptu proficiscentem, etiam si
 ministeria quæ tibi in manibus tuis sunt, vilia
 esse videantur. Magnum est servitii opus, et per
 illud acquiritur cælorum regnum. Est enim virtu-
 tum sagena, eum in seipsa omnia Dei præcepta
 ferat. Et primum quidem omnium complectitur
 humilitatem, quæ parens est virtutis omnis, co-
 piamque affert bonorum: tum est illud, *Esurivi, et
 dedistis mihi manducare: sitivi, et dedistis mihi bi-*
bere: hospes eram, et infirmus, et in carcere, et mi-
*nistrastis mihi*³. Et maxime cum officia debita in
 animo humili citra elationem iramque et murmu-
 rationem præstantur. Æmulator esto eorum qui
 recte vivunt, atque ipsorum actiones in tuo corde
 inscribe. Opta esse ex paucorum numero. Nam
 rarum est **211** bonum; ob idque pauci sunt qui
 ingrediantur in regnum cælorum. Cave putes eos
 omnes fieri salvos, qui in cella degunt, tum ma-
 los, tum bonos. Non enim res ita se habet. Multi
 quidem accedunt ad sanctum ac pium vitæ genus:
 sed pauci ejus jugum subeunt. Violentorum enim
 est regnum cælorum, et violenti rapiunt illud⁴.
 Verba hæc Evangelii sunt. Violentiam appellavit
 corporis afflictationem, quam suapte sponte susti-
 nent discipuli Christi, dum suam ipsorum volun-
 tatem corporisque quietem rejiciunt, ac omnia

⁹⁹ Matth. vi, 18. ¹ Coloss. iv, 6. ² Jerem. xlviii, 10. ³ Matth. xxv, 35, 36. ⁴ Matth. xi, 12.

(20) Utraque editio et Reg. tertius εὐλογοποιού
 αἰτίας. Alii duo mss. εὐλογου αἰτίας. Mox duo mss.
 ἵνα ἀπάγωσιν.

(21) Editio utraque et Reg. tertius ἀγρυπνίας,
 οὐχὶ ἀλλὰ καὶ μᾶλλον. Alii duo mss. ἀγρυπνίας, ἀλλὰ
 μᾶλλον, recte. Nec ita multo post ii quos modo dixi
 libri ἔχει καὶ παρακλητικόν. Conjunctio καὶ deest in
 vulgatis.

(22) Antiqui duo libri γάρ, φησὶν, ὁ ποιῶν.

(23) Reg. primus ἐπιφερομένη τὸν. Hoc ipso in

loco, ubi et in editis et in antiquis duobus libris
 legitur ἔπειτα τὸ, ait Combefisius legendum for-
 tasse. ἔπεται τὸ, sequitur, comes est, beata scilicet
 retributio: quam conjecturam sibi aut uni, aut
 perpaucis placituras puto. Mox mss. duo καὶ ἐδί-
 ψησα.

(24) Editi ἐκτελεῖται. Veteres duo libri ἐκτελεῖται.

(25) Codex Combef. καὶ χρηστούς, et bonos et ma-
 los. Alii duo mss. et utraque editio καὶ ἀχρήστους.
 Ibidem Reg. tertius Πολλοὶ μὲν γάρ.

Christi præcepta servant. Igitur si vis rapere Dei regnum, efficiare violentus, cervicem tuam jugo servitutis Christi submitte. Jugum ejus constringe circa collum tuum, id tuam cervicem premat, fac idem reddas tenue ac leve per laborem virtutis, in jejuniis, in vigiliis, in obedientia, in silentio, in psalmodiis, in precationibus, in lacrymis, in manuum opere, in toleranda afflictione omni, quæ tibi tum ex dæmonibus, tum ex hominibus accedit.

10. Ne tibi temporis progressu persuadeat superba aliqua cogitatio, ut de laboribus remittas, ne forte si ad exitus fores nudus virtutibus deprehensus fueris, extra regni portas invenire. Ne eferat te cleri gradus: sed potius humiliet. Nam animæ profectus, humilitatis profectus est: defectus vero et ignominia ex animi elatione gignitur. Quanto ad majores sacerdotii gradus appropinquare te contigerit, tantum humilia te ipse, filiorum Aaron veritus exemplum. Cognitio pietatis, cognitio est humilitatis atque mansuetudinis. Humilitas æmulatio est Christi: elatio autem et audacia atque impudentia æmulatio est diaboli. Christum æmulare, non antichristum: Deum, non Dei adversarium: Dominum, non servum: misericordem, non immisericordem: humanum, non inhumanum: eos qui sunt thalami nuptialis, non eos qui tenebrarum. Ne ambias fratribus imperare, ne alienorum peccatorum onera collo tuo imponas. Expende cujusque diei opus, idque cum opere diei præteriti confer, et ita demum melior fieri stude. Profice in virtutibus, ut prope accedas ad angelos. Permane in cella non per dies, non per menses, sed per multorum annorum circuitus, laudans Dominum tuum noctu diuque, Cherubim exemplo atque imitatione. Si sic incæperis, sicque desieris, tum demum arcto itinere per breve exercitationis tuæ tempus confecto, in paradisum cum Dei auxilio ingrediere, in splendore lampadis animæ, cum Christo gaudens in sæcula sæculorum. Amen.

A Σπρίξον τὴν ζεύγλαν (26) περὶ τὸν τραχήλῳ σου· ὀλιθέτω αὐτὸς τὸν σὸν ἀχρῆνα· λεπτυνον αὐτὸν τῶ πόνῳ τῶν ἀρετῶν, ἐν νηστεύσει, ἐν ἀγρυπνίαις, ἐν ὑποταγῇ, ἐν ἡσυχίᾳ, ἐν ψαλμοῦσιν, ἐν προσευχαίς, ἐν δάκρυσιν, ἐν χειροργίᾳ, ἐν ὑπομονῇ πάσης θλίψεως ἐπερχομένης σοι ἐκ τε θαιμόνων καὶ ἀνθρώπων.

10. Μὴ σε πεισάτω τῷ χρόνῳ ἐνδοῦναι τοῖς πόνῳ λογισμῶς ὑψηλόφων, ἵνα μὴ που, πρὸς ταῖς θύρας τῆς ἐξόδου γυμνὸς ἀρετῶν καταλαβῆς, ἔξω τῶν πυλῶν τῆς βασιλείας εὐρεθῆς. Μὴ σε βαθμὸς κλήρου ἐπαυρέτω, ἀλλὰ μᾶλλον ταπεινώτω. Προκοπὴ γὰρ ψυχῆς, προκοπὴ ταπεινώσεως· ὑπέρησις δὲ καὶ ἀτιμία, ἔξ ὑψηλοφροσύνης τίκεται. Ὅσον ἐγγίξειν σε τῶν ἱερατικῶν βαθμῶν τοῖς μείζονσι συμβαίη, τοσούτου ταπεινῶν σεαυτὸν, θεοδικῶς τὸ ὑπόδειγμα τῶν υἱῶν Ἀαρὼν. Ἐπίγνωσις θεοσεβείας, ἐπίγνωσις ταπεινώσεως καὶ πραότητος. Ταπεινώσεις, Χριστοῦ μιμησις (27)· ἐπαρσις δὲ καὶ παρόρχησία καὶ ἀναίδεια, τοῦ διαβόλου μιμημα. Γίνου μιμητὴς Χριστοῦ, καὶ μὴ ἀντιχριστοῦ Θεοῦ, καὶ μὴ ἀντιθεοῦ Δεσπότη, καὶ μὴ θροαπέτου· ἐλεήμονος, καὶ μὴ ἀνηλεοῦς· φιλανθρώπου, καὶ μὴ μισανθρώπου· τῶν τοῦ νυμφῶνος, καὶ μὴ τῶν τοῦ σκότους. Μὴ σπεύσης κελεύσαι (28) ἀδελφότητι, ἵνα μὴ ἐπιθήσεις ἀλλοτρίους φόβους ἀμασθημάτων ἐπὶ τῷ τραχήλῳ. Ἐκάστης ἡμέρας ἐργασίαν ἐπισκεπτόμενος, σύμβαλλε τῇ πρὸ αὐτῆς, καὶ σπεῦθε πρὸς τὴν βελτίωσιν. Πρόκοπτε ταῖς ἀρεταῖς, ἵνα ἐγγὺς γένη τῶν ἀγγέλων. Ἐγγρόνιζε τῇ κέλλῃ οὐχ ἡμέρας οὐδὲ μῆνας, ἀλλὰ πολλῶν ἔτων περιόδους ἀνυμνοῦν σου τὸν Δεσπότην ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ, μιμούμενος τὰ χερουβίμ. Ἄν οὕτως ἀρξῆ, οὕτω δὲ καὶ τελήσῃ, τὴν τεθλιμμένην ὀδεύσας ὁδὸν ἐν τῷ βραχίῳ σου χρόνῳ τῆς ἀσκήσεως, Θεοῦ χάριτι εἰσελεύσῃ εἰς τὸν παράδεισον ἐν φαιδρότητι λαμπάδος (29) τῆς ψυχῆς, Χριστῷ συναγαλλόμενος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

SERMO EJUSDEM DE ASCETICA DISCIPLINA,
quomodo monachum ornari oporteat.

1. Oportet monachum in primis nihil in vita possidere. Rursus eum oportet corporis solitudinem, habitus modestiam, vocem moderatam, sermonem ordinatum habere, de cibo et potu tranquillum esse et quietum, silentio comedere, **212** coram senioribus tacere, audire coram sapientioribus, æquales amare, consilium charitate condi-

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΛΗΓΟΣ ΠΕΡΙ ΑΣΚΗΣΕΩΣ,
πῶς δεῖ κοσμεῖσθαι τὸν μοναχόν.

1. Δεῖ τὸν μοναχόν πρὸ πάντων ἀκτήμονα βίον κεκτηῖσθαι· σώματος ἐρημίαν (30), καὶ κοσμιότητα σχήματος, φωνῆν σύμμετρον, καὶ λόγον εὐστατον· τροφήν καὶ ποτὸν ἀθόρυβον· καὶ μετὰ ἡσυχίας ἐσθίειν· ἐπὶ πραεσυχτέρον σιωπᾶν, ἐπὶ σοφωτέρον ἀκροᾶσθαι· πρὸς τοὺς ἴσους ἀγάπην ἔχειν, πρὸς τοὺς ἐλάττους ἀγαπητικὴν συμβουλίαν, ἀπὸ τῶν

(26) Sic Regii primus et tertius. Alius codex et utraque editio τῷ ζυγῷ τοῦ Χριστοῦ, σπρίξον τὰ ζεύγλα. Nec ita multo post editio Ven. et tres mss. τῶν ἀρετῶν. Deest articulus in editione Parisiensi.

(27) Regii primus et tertius Χριστοῦ μιμημα... διαβόλου γίνου.

(28) Editio Paris. et editio Ven. in contextu et Reg. primus καλέσαι ἀδελφότητα, cogere et vocare fraternitatem. At Reg. primus et tertius ac editio

Ven. in margine κελεύσαι ἀδελφότητι, Cave gestias præesse fraternitati. Ibidem Reg. primus ἵνα μὴ ἐπιθῆς. Subinde duo mss. ἐπισκεπτόμενος, σύμβαλλε.

(29) Antiqui duo libri φαιδρότητι λαμπάδος. Mox Reg. secundus et editio Ven. αἰῶνας τῶν αἰῶνων.

(30) Editio utraque et Reg. secundus σώματος ἐρημίαν, corporis solitudinem. Aliquanto post editio et Reg. secundus ἀθόρυβον καὶ μετὰ εὐσταθείας ἐπὶ. Alii duo mss. ut in contextu.

φάλλων καὶ σαρκικῶν καὶ φιλοπραγμάτων ἀναχωρεῖν, πλείονα νοεῖν, ὀλίγα δὲ (31) φθέγγεσθαι μὴ θρασύνεσθαι λόγῳ, μηδὲ περιπτύχειν ὁμιλίαν, μὴ πρόχειρον γίνεσθαι περὶ γέλωτα, αἰδοῖ κοσμεῖσθαι, κάτω τὸ βλέμμα ἔχειν, ἄνω δὲ τὴν ψυχὴν μὴ ἀντιλέγειν ἀντιλογίαις, εὐπειθῆ εἶναι κοπιᾶν ταῖς χερσὶ, μνημονεύειν τῶν ἐσχάτων πάντοτε, τῇ ἐλπίδι χαίρειν, τῇ θλίψει ὑπομένειν, ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι, ἐν παντὶ εὐχαριστεῖν, πρὸς πάντας ταπεινὸν εἶναι, μισεῖν τὴν ὑπερηφάνειαν, νύφειν καὶ τρεῖν τὴν καρδίαν ἀπὸ λογισμῶν πονηρῶν, θησαυρίζειν ἐν οὐρανῷ δι' ἐντολῶν, ἑαυτὸν ἀνακρίνειν περὶ τῶν λογισμῶν τῶν καθημερινῶν καὶ πράξεων, μὴ ἐμπλέκεσθαι ταῖς τοῦ βίου πραγματείαις καὶ περιπτολογίαις (32)· μὴ περιεργάζεσθαι τὸν τῶν βραθύμων βίον, ἀλλὰ ζηλοῦν τὸν τῶν ἁγίων Πατέρων συγχαίρειν τοῖς κατορθούσι ἀρετῆν, καὶ μὴ φθονεῖν συμπάσχειν τοῖς πάσχουσι, καὶ συνδακρύειν, καὶ σφόδρα τούτους πενθεῖν, μὴ μέντοι κατακρίνειν· μὴ ὀνειδίξειν τὸν ἀποστρέφοντα ἀπὸ ἁμαρτίας, μηδέποτε δικαιοῦν ἑαυτὸν πρὸ πάντων ἁμαρτωλῶν ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἑαυτὸν ὁμολογεῖν, νοθετεῖν τοὺς ἀτάκτους· παραμυθεῖσθαι τοὺς ὀλιγοψύχους· ὑπηρετεῖν τοῖς ἀρρώστοις, πόδας ἁγίων νίπτειν· ξενοδοχίας καὶ φιλαδελφίας ἐπιμελεῖσθαι μετὰ τῶν οἰκείων τῆς πίστεως εἰρηνεύειν· αἰρετικὸν ἄνθρωπον ἀποστρέφεσθαι τὰ ἐνδιάθετα βιβλία ἀναγιγνώσκειν· ἀποκρύφους ὅλως μὴ ἐντυγχάνειν· περὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος μὴ συζητεῖν, ἀλλὰ ἄκτιστον καὶ ὁμοούσιον Τριάδα μετὰ παρόρησίας λέγειν καὶ φρονεῖν (33), καὶ τοῖς ἐπερωτῶσι λέγειν, ὅτι

Βαπτίζεσθαι δεῖ, ὡς παρελάβομεν· πιστεύειν δὲ, ὡς βεβαπτίσμεθα (34)· δοξάζειν δὲ, ὡς πεπιστεύκαμεν. Ἐν ἔργοις καὶ λόγοις καλοῖς ἀναστρέφεσθαι, μὴ ὀμνύειν τὸ σύνολον, μὴ διδόναι τὸ ἀργύριον ἐπὶ τόκῳ, μὴ σίτον καὶ οἶνον καὶ ἔλαιον ἐπὶ πλεονασμῷ (35)· ἀπὸ κραιπάλης, καὶ μέθης, καὶ μερμῶν βιωτικῶν ἀπέχεσθαι· μετὰ δόλου μὴ ὀμιλεῖν, μηδὲ ὅλως φθέγγεσθαι κατὰ τινος· μὴ καταλαλεῖν, μηδὲ ὅλως ἠθέως ἀκούειν καταλαλιᾶς· μὴ ταχέως πιστεύειν κατὰ τινος· μὴ τυραννεῖσθαι ὑπὸ θυμοῦ, μὴ κρατεῖσθαι ὑπὸ ἀθυμίας, μὴ εἰκῆ ὀργίζεσθαι τῷ πλησίον, μὴ κρατεῖν μῆνιν κατὰ τινος, μὴ κακὸν ἀντὶ κακοῦ ἀποδιδόναι· μᾶλλον λοιδορεῖσθαι ἢ λοιδορεῖν, τύπτεσθαι ἢ τύπτειν, ἀδικεῖσθαι ἢ ἀδικεῖν, ἀποστερεῖσθαι ἢ ἀποστερεῖν.

D sc̄i proximo, iram non tenere contra quemquam malum pro malo non reddere : maledictis potius vexari, quam vexare : percuti, quam percutere : injuriam pati, quam facere : spoliari, quam spoliare.

(31) Antiqui duo libri ὀλίγα δὲ. Vocula δὲ in editis desiderabatur.

(32) Sic utraque editio. At nostri tres mss. simpliciter ταῖς τοῦ βίου περιπτολογίαις. Mox utraque editio et codex Combef. ἀλλὰ ζηλοῦν μόνον τῶν, sed *æmulari solum sanctos Patres*. Regii primus et tertius ἀλλὰ ζηλοῦν τὸν τῶν, melius.

(33) Sic utraque editio et codex Combefisianus. Alii duo mss. παρόρησίας σέβειν καὶ φρονεῖν, *libere colere et sentire*.

(35) Utraque editio et Reg. secundus πιστεύειν δὲ ὡς βεβαπτίσμεθα, *credere autem sicut baptizati*

A tum inferioribus dare, a malis carnalibusque ac negotiorum amatoribus secedere, plura cogitare, et pauca loqui, temerarium non esse in sermone, neque plus æquo colloqui, non facilem esse ad risum, verecundia cohonestari : oculos deorsum, animam sursum habere : non contradicere contradictionibus, obedientem esse, manibus laborare, novissimorum assidue meminisses, *pegaudere*, afflictionem sufferre, indesinenter orare, in omnibus gratias agere : humilem esse erga omnes, odisse arrogantiam, sobrium esse, corque a pravis cogitationibus purum servare, mandatis exsequendis thesauros in cælo recondere, suas ipsius quotidianas cogitationes actionesque examinare, vitæ negotiis vanisque sermonibus non implicari :

B non curiosius inquirere in socordium vitam, sed vitam sanctorum Patrum imitari : cum his qui excolunt virtutem gaudere, non ipsis invidere : eos qui patiuntur commiserari, atque una cum ipsis lacrymari ; hos valde lugere, neque tamen eos condemnare ; a peccato resipiscentem probris non insectari, seipsum nunquam justificare : ante omnia coram Deo et hominibus sese peccatorem confiteri, inordinatos admonere ; eos qui sunt pusilli animi, consolari : famulari infirmis, pedes sanctorum lavare, hospitalitati et fraterno amori diligenter vacare, in pace esse cum domesticis fidei, aversari hominem hæreticum, genuinos et veraces libros legere, apocryphos ne attingere quidem omnino : de Patre et Filio et spiritu sancto non disceptare, sed Trinitatem increatam et consubstantialem libere profiteri et sentire, atque percontatoribus dicere : Oportet baptizari nos ita, ut traditum accepimus : credere autem sicut baptizati sumus : glorificare vero quemadmodum credidimus. In operibus et sermonibus bonis occupari, omnino non jurare, non dare fenori pecuniam non frumentum, non vinum, non oleum ad quæstum majorem faciendum : a crapula et ebrietate ac sæculi curis abstinere : dolose et fraudulenter cum aliquo non agere, neque omnino adversus quemquam loqui : non detrahere, neque ullo modo obtreccationes libenter auscultare : nihil statim contra quemquam credere : non iræ tyrannide opprimi, non vinci a cupiditatibus, non temere ira-

D sc̄i proximo, iram non tenere contra quemquam

sumus. Alii duo mss. ὡς βαπτίζόμεθα, *uti baptizati sumus*. Mox veteres duo libri καὶ λόγοις ἀγαθοῖς.

(35) Reg. primus διδόναι ἀργύριον ἐπὶ τόκῳ μισεῖν τὸν οἶνον καὶ τὸ ἔλαιον ἐπὶ πλεονασμῶν et ita quoque legitur in Reg. tertio, nisi quo pro πλεονασμῶν habet πλεονασμῶ, *odisse vinum et oleum majori copia sumptum*. Fortasse hæc scriptura aliquibus placere poterit : sed qui paulo magis in hoc studiorum genere versati sunt, facile intelligent eam inde ortam esse, quod librarii ex μὴ σίτον καὶ οἶνον inepte fecerint μισεῖν τὸν οἶνον.

2. Et certe ante omnia oportet abstinere monachum a congressu mulierum, et a vini potu: quoniam vinum et mulieres ad apostasiam perducent sapientes⁵: atque in Domini præceptis pro virili exsequendis animum non despondere, sed mercedem laudemque ab ipso exspectare, **213** et æternæ vitæ possessionem desiderare: illud Davidis oboculos jugiter habere, ac dicere: *Providebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam a dextris est mihi, ne commovear*⁶: Et ut filius quidem debet ex toto corde, et tota fortitudine, et tota mente ac viribus Deum diligere⁷: ut servus vero, eum revereri ac metuere, ipsi obedire, cum timore ac tremore salutem suam operari⁸: fervere spiritu, indutum esse universam Spiritus sancti armaturam, non currere in incertum, pugnare non tanquam qui aerem verberet⁹: superare adversarium in corporis infirmitate, et in paupertate animi; omnia imperata facere, seque inutilem fieri¹⁰: sancto gloriosoque et metuendo Deo gratias agere; nihil per contentionem ac vanam gloriam efficere¹¹, sed propter Deum, et ad placendum ei: *Quoniam Deus dissipavit ossa eorum qui hominibus placent*¹². Omnino non gloriari, neque suimet ipsius laudes prædicare, neque prædicanti alteri aures libenter præbere: latenter in omnibus servire: nihil ad humanam ostentationem patrare, sed solam quæ a Deo datur laudem querere: versare animo formidandum et gloriosum ejus adventum, et eum qui hinc fieri debet transitum, recondita justis bona, ignem paratum diabolo et angelis ejus. Sed ante hæc omnia apostolici dicti meminisse: *Condignas non esse passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis*¹³. Atque in antecessum cum Davide dicere: Custodientibus ejus mandata retributio multa¹⁴, merces ingens, coronæ justitiæ, æterna tabernacula, vita finem nunquam habitura, gaudium inenarrabile, perpetua et inconcussa mansio apud Patrem et Filium et Spiritum sanctum, qui est Deus verus in cælo, faciei ad faciem patefactio, choreæ cum angelis, cum Patribus cum patriarchis, cum prophetis, cum apostolis, cum martyribus et confessoribus, cum iis denique qui Deo ab æterno placuerunt, quibuscum inveniri conemur, gratia Domini nostri Jesu Christi, cui gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

⁵ Eccli. xix, 2. ⁶ Psal. xv, 8. ⁷ Luc. x, 27. ⁸ Philipp. ii, 12. ⁹ I. Cori. ix, 26. ¹⁰ Luc. xvii, 10. ¹¹ Psal. lvi, 3. ¹² Psal. lvi, 6. ¹³ Rom. viii, 18. ¹⁴ Psal. xlviii, 12.

(36) Ita Regii primus et tertius. Utraque editio ἀποστειρέν. Πρὸ δὲ πάντων.

(37) Editio Paris et Reg. tertius αἰωνίας. Alii duo mss. et editio Ven. αἰωνίου.

(38) Antiqui duo libri φοβεῖσθαι αὐτὸν καὶ ὑπακούειν καὶ.

(39) Editio Paris et editio Ven. in contextu σαρκός, καὶ ἐν τῇ πτωχείᾳ τῆς ψυχῆς, et in animi paupertate: nec aliter legitur in Reg. secundo. Alii duo

2. Καὶ πρὸ γε πάντων (36) χρὴ μοναχὸν ἐγκρατεῦσθαι ἀπὸ συντυχίας γυναικῶν, καὶ ἀπὸ οἴνοποσίας, ὅτι οἶνος καὶ γυναῖκες ἀποστήσουσι συνετούς· καὶ κατορθοῦντα κατὰ τὸ δυνατὸν τὰς τοῦ Κυρίου ἐντολάς μὴ ἀκηθίζν, ἀλλὰ τὸν μισθὸν καὶ τὸν ἔπαινον παρ' αὐτοῦ ἐκδέχεσθαι, καὶ τῆς αἰωνίου (37) ζωῆς ποθεῖν τὴν ἀπόλαυσιν, τὸ τε ῥητὸν τοῦ Δαβὶδ πρὸ ὀφθαλμῶν αἰετὶ ἔχειν, καὶ λέγειν· Προσωρωμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντός, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἔστιν, ἵνα μὴ σαλευθῶ. Καὶ ὡς μὲν υἱὸς ἐξ ὅλης καρδίας, καὶ ἰσχύος, καὶ διαουσίας, καὶ τῆς δυναμείως ἀγαπᾷ τὸν Θεόν· ὡς δὲ δοῦλος, εὐλαβεῖσθαι καὶ φοβεῖσθαι, καὶ ὑπακούειν αὐτῷ, καὶ (38) μετὰ φόβου καὶ τρόμου τὴν σωτηρίαν ἑαυτοῦ κατεργάζεσθαι τῷ πνεύματι ζέειν, ἐνδεδυμένον εἶναι τὴν πανοπλίαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ τρέχειν οὐκ ἀδήλως καὶ πυκτεύειν ὡς οὐκ ἀέρα θέροντα, καὶ καταπαλαίειν τοῦ ἐχθροῦ ἐν τῇ ἀσθενείᾳ τῆς σαρκὸς καὶ ἐν τῇ πτωχείᾳ τῆς ψυχῆς (39), καὶ πάντα τὰ διαταγμένα ποιεῖν, καὶ ἀχρεῖον ἑαυτὸν λέγειν· εὐχαριστεῖν τῷ ἁγίῳ καὶ ἐνδόξῳ καὶ φοβερῷ Θεῷ, καὶ μηδὲν κατ' ἐριθείαν καὶ κενοδοξίαν ποιεῖν, ἀλλὰ διὰ τὸν Θεόν, καὶ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ἀρέσκειαν (40). Ὅτι ὁ Θεὸς διεσκόρπισεν ὅσα ἀνθρωπαρέσκων. Μὴ καυχᾶσθαι τὸ σύνολον, μηδὲ ἐγκώμια ἑαυτοῦ λέγειν, μηδὲ ἄλλου ἐγκωμιάζοντος ἠθέως ἀκούειν· ἐν κρυπτῷ δὲ πάντα δουλεύειν, καὶ μὴ πρὸς ἐπίδειξιν ἀνθρώπων ποιεῖν· ἀλλὰ μόνον τὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἔπαινον ζητεῖν, καὶ τὴν φοβεράν καὶ ἐνδόξον αὐτοῦ παρουσίαν ἐννοεῖν τὴν μετάβασιν τὴν ἐντεῦθεν, τὰ ἀποκείμενα ἀγαθὰ τοῖς δικαίοις, ὁμοίως τὸ ἠτοιμασμένον πῦρ τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. Ἐπί πασι δὲ τούτοις τοῦ ἀποστολικοῦ ῥητοῦ μνημονεύειν· Ὅτι οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς. Καὶ σὺν τῷ Δαβὶδ προλέγειν· Τοῖς γυλάσσουσι τὰς ἐντολάς αὐτοῦ ἀνταπόδοσις πολλή, μισθὸς πολὺς, καὶ στέφανοι δικαιοσύνης, αἰώνιοι σκηναί, ζωὴ ἀτελεύτητος, χαρὰ ἀνεκλάλητος, μὴ ἀκατάλυτος παρὰ τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, τῷ ἐν οὐρανοῖς ἀληθινῷ Θεῷ· ἐμφανισμὸς προσώπου πρὸς πρόσωπον· μετὰ ἀγγέλων χορεύει (41), μετὰ Πατέρων, μετὰ πατριαρχῶν, μετὰ προφητῶν μετὰ ἀποστόλων, καὶ μαρτύρων, καὶ ὁμολογητῶν, καὶ τῶν ἀπ' αἰῶνος Θεῷ εὐαρεστησάντων, μεθ' ὧν εὐρεθῆναι σπουδάσωμεν χάριτι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

libri veteres καὶ ἐν τῇ εὐτονίᾳ τῆς ψυχῆς, et in animi vigore. Vulgatam lectionem præferendam puto. Videtur enim mihi Basilius respicere ad illud Domini, *Beati pauperes spiritu*.

(40) Regii primus et tertius ἀρέσκειαν πράττειν. Sed vox ultima neque in alio codice, neque in utraque editione legitur; nec valde admodum dubito quin melius absit.

(41) Regii primus et tertius ἀγγέλων χορεία.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Περὶ κρίματος Θεοῦ.

1. Θεοῦ τοῦ ἀγαθοῦ χρηστότητι καὶ φιλευθροπία ἐν χάριτι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κατ' ἐνέργειαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τῆς μὲν κατὰ παράδοσιν τῶν ἐξώθεν πλάνης ρυθμίας, ἀνωθεν δὲ καὶ ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ Χριστιανοῖς γονεῦσιν ἀνατραφεὶς, παρ' αὐτοῖς μὲν ἀπὸ βρέφους καὶ τὰ ἱερὰ γράμματα ἔμαθον, ἀγοντά με πρὸς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας. Ὡς δὲ γέγονα ἀνὴρ, καὶ ἀποδημίαις πολλάκις χρώμενος, πράγμασί τε, ὡς εἰκός, ἐντυγχάνων πλείοσιν, ἐν μὲν ταῖς ἄλλαις τέχναις καὶ ἐπιστήμασι τοσαύτην πρὸς ἀλλήλους συμφωνίαν κατεμάχουσαν τῶν ἀκριβῶς (42) μετερχομένων ἐκάστην· ἐν μόνῃ δὲ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, ὑπὲρ ἧς Χριστὸς ἀπέθανε, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπ' αὐτὴν πλουσίως ἐξέχευε, πολλήν τινα καὶ ὑπερβάλλουσαν τὴν τε πρὸς (43) ἀλλήλους καὶ τὴν πρὸς τὰς θείας Γραφάς διαφωνίαν τῶν πολλῶν ἐθεώρου· καὶ τὸ φρικωδέστατον, αὐτοὺς τοὺς προεστῶτας αὐτῆς ἐν τοσαύτῃ μὲν τῇ πρὸς ἀλλήλους διαφορᾷ γνώμης τε καὶ δόξης καθεστῶτας, τοσαύτῃ δὲ τῇ πρὸς τὰς ἐντολάς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐναντιότητι χρωμένους, καὶ διασπῶντας μὲν ἀνηλεῶς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, ἐκταράσσοντας δὲ ἀφειδῶς τὸ ποίμνιον αὐτοῦ, ὡς καὶ ἐν αὐτοῖς πληροῦσθαι νῦν, εἴπερ ποτὲ, τῶν Ἀνομοίων ἐπιφυνέντων τὸ ὅτι, Ἐξ ὑμῶν αὐτῶν ἀναστήσονται ἄνδρες λαλοῦντες διστραμμένα, τοῦ ἀποσπᾶν τοὺς μαθητὰς ὀπίσω αὐτῶν.

2. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ὄρων, καὶ πρὸς τούτοις ἐπαπορῶν, τίς καὶ πόθεν ἡ αἰτία τοῦ τοσούτου κακοῦ, τὰ μὲν πρῶτα, ὡσπερ ἐν βαθεῖ σκότῳ (44) διῆγον, καὶ καθάπερ ἐπὶ ζυγοῦ, ποτὲ μὲν ὦδε, ποτὲ δὲ ἐκεῖσε ἑρρέπον· ἄλλου ἄλλως ἢ πρὸς ἑαυτὸν με ἔλκοντος, διὰ τὴν πολυχρόνιον τῶν ἀνθρώπων συνήθειαν, ἢ πάλιν ἄλλως ἀπωθουμένου (45) διὰ τὴν ἐν ταῖς θεαῖς Γραφαῖς ἐπιγνωσκομένην ἀλήθειαν, Ἐπιπολὺ δὲ τοῦτο πάσχων, καὶ τὴν αἰτίαν ἣν εἶπον

¹⁵ Act. xx, 30.

(42) Articulum ante vocem ἀκριβῶς ex veteribus libris addidimus.

(43) Sic veteres libri. Utraque editio ἐξέχευε τοσούτον διάφορον καὶ ὑπερβάλλουσαν τὴν τε πρὸς ἀλλήλους καὶ τὴν πρὸς· ubi notandum quoque, legi αἶμα in margine Regii tertii, super quam sanguinem fudit.

(44) Codex Combef. et Reg. primus ἐν βαθεῖ σκότει. Ibidem editio Paris. et Regii duo mss. διῆλον, καὶ· et ita quoque legitur in contextu editionis Venetæ. At Reg. tertius et editio Ven. in margine διῆγον, optime.

(45) Editio Paris. et Reg. tertius et editio Ven. in margine καὶ πάλιν ἀπωθουμένου. Regii vero primus et secundus et editio Ven. in contextu ἢ ἄλλως ἀπωθουμένου. Quibus in omnibus vitium inesse puto quidem: sed quod tale est, ut emendari nullo negotio possit. Satis enim est, si utramque vocem retineamus, hoc modo, πάλιν ἄλλως. Nec ita multo post duo mss. αἰτίαν, ὡς εἶπον.

A

P R O O E M I U M .

De judicio Dei.

1. Optimi Dei benignitate ac humanitate, per gratiam Domini nostri Jesu Christi, ex Spiritus sancti operatione, a falsa quidem gentilium traditione ac doctrina liberatus, ab antiqua vero origine et ab initio a Christianis parentibus educatus, vel a puero didici ab ipsis litteras sacras, quæ me ad veritatis cognitionem adduxerunt. Ubi vero ad virilem ætatem perveni, tunc sæpius peregrinatus, et in pluribus, ut credi par est, negotiis versatus, in cæteris quidem artibus et scientiis maximam inter eos qui illarum quasque diligenter excolebant, concordiam animadverti: contra vero, in sola Dei Ecclesia, pro qua Christus mortuus est, et super quam large **214** Spiritum sanctum effudit, multos vidi et inter se et in divinis litteris intelligendis valde admodum dissentire. Et quod maxime horrendum est, reperi ipsos Ecclesiæ præfectos in tanta inter se sententiæ ac opinionis diversitate constitui sicque Domini nostri Jesu Christi mandatis adversari, Deique Ecclesiam tam immisericorditer dilacerare, tamque crudeliter obturbare ejus gregem, ut, exortis Anomæis, nunc, si unquam alias, in ipsis quoque impleatur illud: *Ex vobis ipsis exurgent viri loquentes perversa, ut abducant discipulos post se*¹⁵.

2. Hæc atque ejusdem generis alia cum intuerer, prætereaque cum dubitarem quæ et unde esset tanti mali causa; primum quidem (46) quasi in profundis tenebris degebam, et tanquam in statera constitutus, modo huc, modo illuc propendebam, quod alius alio aut ad seipsum me traheret, ob diutinam hominum consuetudinem, aut rursus alio propelleret, ob eam quam in divinis Scripturis agnovissem veritatem. Cum autem

(46) Narrat Basilius sibi gravissimas dissensiones consideranti, quæ Ecclesiam anno 357 permiscebant, usu evenisse, *ut primum quidem quasi in profundis tenebris versaretur, et tanquam in statera constitutus, modo huc, modo illuc propenderet, cum eum alius alio modo aut ad seipsum traheret, ob diutinam hominum consuetudinem, aut rursus ab eo repelleretur ob cognitam in divinis Scripturis veritatem.* Hæc Basilius dubitatio in eam partem accipi non debet, quasi incertus hæserit, utri sententiæ, utris partibus se addiceret. Nihil ejusmodi ei contigisse perspicimus ex epistolis 204 et 223. Erat ei non de sententiis deliberatio, sed de causa dissensionum, quam dum inquirat, interdum eo ferebatur, ut nonnulla in quibusdam hominibus probaret aut excusaret ob consuetudinem; rursus autem ea improbat ob veritatem consuetudini minime obnoxiam. Sic alius aliter eum aut ad se trahebat aut ab eo repellebatur. MARAN.

in eo statu diu permansissem, et eam quam dixi causam diligenter perscrutarer, mihi in mentem venit libri Judicum, qui narrat unumquemque fecisse quod in oculis suis rectum erat, atque etiam causam ejus rei declarat, his verbis¹⁶: *In diebus illis non erat rex in Israel*. Horum igitur cum mihi in mentem venisset, illud quoque de præsentis rerum statu excogitavi: quod forte dictu quidem horrendum est et mirabile, sed tamen, si intelligatur, verissimum est. Num videlicet inter Ecclesiæ alumnos tanta hæc discordia ac pugna hodieque exoriatur ob unius magni verique et solius universorum regis ac Dei contemptum, cum quisque deserat Domini nostri Jesu Christi doctrinam, et quasdam ratiocinationes ac regulas peculiare suapte auctoritate sibi arroget, malitque adversus Dominum imperare quam a Domino regi. Hoc igitur cum mecum reputassem, cumque de impietatis magnitudine attonitus, ulterius pervestigassem, nihilominus mihi persuasi vel ex iis quæ in vita fiunt rebus, eam, quam superius dixi, causam, veram esse et germanam. Videbam enim omnem populorum disciplinam atque consensionem tandiu perseverare, dum omnes principi uni in communi obtemperant: omnem vero discordiam ac seditio-nem, itemque, multorum principatum ex ducis ac principis defectu proficisci. Vidi autem aliquando ego ipse apud turmam lege quadam naturali conductam, suumque regem servato ordine sequentem. Et multa quidem talia ego conspexi, multa-que audivi verum plura noverunt **215** qui his C investigandis operam navarunt, sicut ex his etiam verum esse ostendatur quod dicimus. Si enim eorum qui ad unum nutum respiciunt, et rege uno utuntur, proprius est ordo rectus atque consensus: sine dubio dissensio omnis et seditio argumento est, non esse qui imperet. Itaque hac eadem ratione, ejusmodi dissensio mutua quæ in nobis reperitur tam adversus Domini præcepta, quam adversus nosmetipsos, indicio sit, nos aut vero rege secessisse juxta illud: *Tantum qui tenet nunc, teneat, donec abcesserit*¹⁷: aut eum negare secundum illud: *Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus*¹⁸. Cujus rei quasi quoddam signum seu argumentum subjungit illud: *Corrupti sunt, et abominabiles facti sunt in studiis suis*¹⁹.

3. Hic igitur nequitiam eam, quæ apparet, impietatis ejus, quæ latenter in animo delitescit, quasi signum esse ostendit Scriptura. At beatus apostolus Paulus corde perditos ad timorem judiciorum Dei vehementius reducturus, id pœnæ loco constituit, ut qui veram Dei cognitionem neglexerint, ita

¹⁶ Judic. XXI, 24. ¹⁷ II Thess. II, 7. ¹⁸ Psal. XIII, 1. ¹⁹ ibid.

(47) Sic codex Combef et Reg. primus. At Reg. tertius et utraque editio δηλούσης δὲ αἷμα καὶ τὴν αἰτίαν ἐν τῷ προειπεῖν, atque etiam hæc vaticinatio simul declarat ejus rei causam.

(48) Reg. primus τοῦτο δέ.

(49) Regii primus et tertius τῶν ὄλων, et ita quoque legitur in margine editionis Venetæ. Haud longe Reg. primus ἀναρχίας εἰσποιουμένην.

(50) Reg. tertius κατὰ δέ. Mox codex Combef. et

πολυπραγμονῶν, εἰς μνήμην ἦλθον τῆς βίβλου τῶν Κριτῶν, ιστορούσης μὲν, ὅτι ἕκαστος τὸ εὐθὲς ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ ἐποίει, δηλούσης δὲ καὶ τὴν αἰτίαν ἐν τῷ εἰπεῖν (47) ὅτι, Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις οὐκ ἦν βασιλεὺς ἐν Ἰσραὴλ. Τούτων τοίνυν ἐπιμνησθεῖς, ἐλογισάμην καὶ περὶ τῶν παρόντων ἐκεῖνο, ὅπερ εἰπεῖν μὲν φοβερόν ἴσως καὶ παράδοξον, κατανοῆσαι δὲ ἀληθέστατον· ὅτι μήποτε καὶ νῦν παρὰ τὴν τοῦ ἐνός καὶ μεγάλου τοῦ ἀληθινοῦ καὶ μόνου τῶν ὄλων βασιλείως καὶ Θεοῦ ἀθέτησιν ἢ τοσαύτη διαφωνία καὶ μάχη τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ γίνεται, ἐκάστου τῆς μὲν του Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διδασκαλίας ἀφισταμένου, λογισμούς δὲ τινὰς καὶ ὁρῶν ἰδίους ἐκδικουντος ἐξ ἀθηντίας, καὶ μᾶλλον ἄρχειν ἀπ' ἐναντίας του Κυρίου, ἢ ἄρχεσθαι ὑπὸ του Κυρίου βουλομένου. Τοῦτο δὲ (48) λογισάμενος, καὶ πρὸς τὸ ὑπερβάλλον τῆς ἀσεβείας ἐπτοημένος, ἐπὶ πλείον τε ἐρευνῶν, ἐπειθόμεν οὐδὲν ἥττον καὶ ἐκ τῶν ἐν τῷ βίῳ πραγμάτων ἀληθῆ εἶναι τὴν προειρημένην αἰτίαν. Ἐώραν γὰρ πᾶσαν μὲν πλῆθους εὐταξίαν τε καὶ συμφωνίαν ἄχρι τότε κατορθουμένην, ἄχρῃς ἂν ἢ πρὸς ἓνα τινὰ τὸν ἄρχοντα σώζεται κοινῇ τῶν ἄλλων (49) εὐπειθεία· πᾶσαν δὲ διαφωνίαν καὶ διάστασιν, ἔτι τε πολυαρχίαν, ἐξ ἀναρχίας ὁδοποιουμένην. Ἐγὼ δὲ εἶδόν ποτε καὶ μελισσῶν πλῆθος νόμῳ φύσεως στρατηγούμενον, καὶ κατακόλουθον εὐτάκτως τῷ ἰδίῳ βασιλεῖ. Καὶ πολλὰ μὲν ἐγὼ τοιαῦτα εἶδον, πολλὰ δὲ ἤκουα· ἴσασι δὲ καὶ πλείονα οἱ περὶ ταῦτα ἠσχολημένοι, ὡς καὶ ἐκ τούτων ἀληθὲς δείκνυσθαι τὸ λεγόμενον. Εἰ γὰρ τῶν πρὸς ἐννευμα ἀποβλεπόντων, καὶ βασιλεῖ χρωμένων ἐνὶ ἰδίου εὐταξία μετὰ συμφωνίας· ἄρα διαφωνία πᾶσα καὶ διάστασις σημεῖον ἀναρχίας. Κατὰ δὲ (50) τὸν αὐτὸν λόγον, ἢ τοιαύτη πρὸς τε τὰς ἐντολὰς του Κυρίου καὶ πρὸς ἀλλήλους διαφωνία καὶ ἐν ἡμῖν εὐρισκόμενη κατηγορήματα ἂν εἴη ἢ ἀναχωρήσεως του ἀληθινοῦ βασιλείως, κατὰ τὸ· Μόνου ὁ κατέχων ἄρτι, ἕως ἂν ἐκ (51) μέσου γένηται· ἢ ἀρνήσεως αὐτοῦ, κατὰ τὸ· Εἶπεν ἄφρων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· Οὐκ ἔστι Θεός. Οὗ καθάπερ σημεῖόν τι ἢ ἔλεγχον ἐπιφέρει τὸ· Διεφθάρησαν, καὶ ἐβδελύχθησαν ἐν ἐπιτηδεύμασιν.

3. Eutaxia μὲν οὖν ὡσπερ χαρακτῆρα τῆς τοιαύτης ἀσεβείας κατὰ τὸ λεληθὸς ἐμφωλευσούσης τῇ ψυχῇ τὴν ἐπιφανομένην κακίαν ὁ λόγος ἀπέδειξεν. Ὅ γε μὴν μακάριος ἀπόστολος Παῦλος, σφοδρότερον ἐπιστρέφων εἰς φόβον τῶν του Θεοῦ κριμάτων τοὺς ἀπολωλεκότας (52) τὴν καρδίαν, τοῦτο ἀπὸ τιμωρίας

alii duo καὶ ἐν ἡμῖν. Vocula καὶ deest in editione Parisiensi.

(51) Antiqui duo libri ἕως ἐκ. Utraque editio et unus codex ἕως ἂν, donec secesserit.

(52) Utraque editio et Reg. tertius τοὺς μὴ ἀπολωλεκότας, eos qui non sunt corde perditī. Codex Combef. τοὺς ἀπολωλεκότας, eos qui perditī sunt corde; et ita legi debere arbitramur. P'articula negans deest quoque in Reg. primo.

ὀρίζεται, καταδικάζεσθαι τοὺς τῆς ἀληθοῦς θεογνω-
σίας ἠμεληκότας. Τί γὰρ φησι; Καὶ καθὼς οὐκ ἐδο-
κίμασαν τὸν Θεὸν ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει, παρέδω-
κεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς εἰς ἀδόκιμον νοῦν, ποιεῖν τὰ
μὴ καθήκοντα, πεπληρωμένους πάσης ἀδικίας,
πονηρίας, πλεονεξίας, κακίας, μεστοὺς φθόνου,
καὶ τῶν ἐξῆς. Καὶ τοῦτο νενοηκέναι οἶμαι τὸν Ἀπό-
στολον τὸ κριμα, οὐκ (53) ἀφ' ἑαυτοῦ (Χριστὸν γὰρ
εἶχεν ἐν ἑαυτῷ λαλοῦντα), ἀλλ' ἐξ ἐκείνης αὐτοῦ τῆς
φωνῆς ὁδηγηθέντα, ἐη ἢ φησι διὰ τοῦτο ἐν παραβο-
λαῖς λαλεῖν τοῖς ὄχλοις, ἵνα μὴ νοήσωσι τὰ θεῖα τοῦ
Εὐαγγελίου μαστῆρια, ὅτι φθάσαντες αὐτοὶ τοὺς
ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμυσαν, καὶ τοῖς ὡσι βαρέως
ἤκουσαν, καὶ ἐπαχύνθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδία·
ἵνα ἔχωσιν ἀντὶ τιμωρίας ὑπομένειν τὴν περὶ τὰ
μείζονα ἀβλεψίαν, οἱ, προφθάσαντες (54) ἐκουσίως,
τὸ ὄμμα τῆς ψυχῆς ἀποτυφλώσαντες, ἐσκοτίσθησαν·
ὅπερ ὁ Δαβὶδ φοβούμενος παθεῖν, ἔλεγε· Φώτισον
τοὺς ὀφθαλμοὺς μου, μὴ ποτε ὑπνώσω εἰς θάνα-
τον. Ἐκ μὲν οὖν τούτων καὶ τοιούτων φανερόν
εἶναι ἐλογιζόμεν, ὅτι καθόλου μὲν ἢ τῶν παθῶν
κακία διὰ τῆς περὶ Θεοῦ ἀγνωσίας ἀδόκιμον γινώσκον
ἐντίθησιν (55)· ἰδίως δὲ ἡ διαφωνία τῶν πολλῶν
πρὸς ἀλλήλους, διὰ τὸ ἀναξίους ἡμᾶς ἑαυτοὺς κατα-
σκευάσαι τῆς τοῦ Κυρίου ἐπιστασίας, ἐπισυμβαίνει.
Πρὸς δὲ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ τοιούτου βίου εἶποτε δὴ
καὶ ἔλθειν ἐβουλεύσάμην, οὔτε μετρεῖν εἶχον τὸ μέγε-
θος τῆς τοιαύτης ἀναισθησίας, ἢ ἀλογίας, ἢ ἀπο-
νοίας, ἢ διὰ τὸ ὑπερβάλλον τῆς κακίας οὐκ ἔχω (56)
τί εἶπω. Εἰ γὰρ καὶ ἐν ἀλόγοις οὕτω κατορθουμένην
εὐρίσκομεν τὴν ἐν ἀλλήλοις συμφωνίαν διὰ τὴν πρὸς
τὸν καθηγούμενον εὐπειθειαν· τί ἂν εἴποιμεν ἡμεῖς
ἐν τοσαύτῃ μὲν τῇ πρὸς ἀλλήλους διαστάσει το-
σαύτῃ δὲ τῇ πρὸς τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου ἐναντιότητι
εὐρισκόμενοι; Ἡ οὐχὶ ταῦτα πάντα ἡγούμεθα νῦν
μὲν εἰς διδασκαλίαν καὶ ἐντροπὴν ἡμετέραν (57) ὑπὸ
τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ προτεθεῖσθαι, ἐν δὲ τῇ μεγάλῃ καὶ
φοβερᾷ τῆς κρίσεως ἡμέρᾳ εἰς αἰσχύνην καὶ κατὰ-
κρισιν τῶν μὴ παιδευομένων προσευχθήσεσθαι ὑπ'
αὐτοῦ τοῦ καὶ εἰπόντος ἡδὴ, καὶ λέγοντος ἕξι ὅτι·
Ἔγνων βοῦς τὸν κτησάμενον, καὶ ὄνος τὴν γάτ-
υναν τοῦ κυρίου αὐτοῦ· Ἰσραὴλ δὲ με οὐκ ἔγνω,
καὶ ὁ λαὸς με οὐ συνῆκε, καὶ πολλὰ ἄλλα τοιαῦτα;
Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου εἰρηκένον, τὸ·
Εἴτε πάσχει ἐν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ
μέλη· εἴτε δοξάζεται ἐν μέλος, συγχίρει πάντα
τὰ μέλη· καὶ τὸ· Ἴνα μὴ ἦ σχίσματα ἐν Ἰῶ
σώματι, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ ὑπὲρ ἀλλήλων μεριμνῶσι

²⁰ Rom. i, 28, 29. ²¹ II Cor. xiii, 3. ²² Matth. xiii, 13. ²³ ibid. 15. ²⁴ Psal. xii, 4. ²⁵ Isa. i, 3.
²⁶ I Cor. xii, 26. ²⁷ ibid. 25.

(53) Codex Combef. et editio Ven. cum Reg. primo Ἀπόστολον τὸ κριμα οὐκ, hanc doctrinam a se ipso non excogitasse. Editio Paris. et Reg. tertius Ἀπόστολον τὸ κριμα, et ita quoque legitur in margine codicis Combef. et editionis Venetæ.

(54) Antiqui tres libri οἱ πρὸς τὰ φθάσαντα. Utraque editio οἱ, προφθάσαντες, sic tamen, ut editio Ven. habeat in margine οἱ πρὸς τὰ φθάσαντα.

(55) Editio Paris. διὰ τὴν... ἀγνωσίαν ἢ ἀδόκιμον

A condemnentur. Quid enim dicit? *Et sicut non probaverunt Deum habere in notitia: tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea quæ non conveniunt, repletos omni iniquitate, malitia, avaritia, nequitia, plenos invidia*²⁰, etc. Quamquam Apostolum arbitror non a semetipso excogitasse iudicium hoc (Christum enim in se loquentem habebat²¹), sed inductum illa voce illius, qua dicit, se ideo in parabolis loqui ad turbas, ut ne intelligant divina Evangelii mysteria²², quoniam priores ipsi oculos suos clauserant, auribusque graviter audierant, et incrassatum erat insipiens cor eorum²³: ut vice pœnæ in majoribus sufferrent cæcitatem, qui scilicet priores, oculis animi obscuratis, sponte excæcati essent: quod pati veritus David dicebat: *Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte*²⁴. Ex his igitur atque similibus liquere iudicabam, in universum quidem reprobam malamque cognitionem per Dei ignorance ex vitiorum pravitate creari: sed proprie tamen multorum mutuum dissensionem ex eo evenire, quod indignos reddamus, qui a Domino regamur. Quod si stavissem aliquando ad ejusmodi vitam considerandam incumbere, neque metiri poteram magnitudinem ejusmodi stuporis, vel inconsiderantiæ, vel dementiæ, vel, quæ est malitiæ nimietas, quo alio vocabulo appellem, nescio. Etenim si vel in ipsis brutis animalibus mutuum consensionem non ob aliud conservari deprehendimus, quam quod duci obtemperent: ecquid nos dicere possumus, qui ita inter nos dissidere, et ita Domini præceptis adversarii reperiamur? Nonne nobis putandum, est, nunc quidem hæc omnia ad doctrinam et conversionem nostram a benigno Deo proponi, eadem vero in magna illa ac metuenda iudicii die ad verecundiam et condemnationem eorum **216** qui eruditi ac emandati non fuerint, ab eo ipso proferenda esse, qui scilicet et jam dixerit, et semper dicat: *Cognovit bos possessorem, et asinus præsepe domini sui: Israel vero me non cognovit, et populus me non intellexit*²⁵, et alia ejusdem generis multa? Illud quoque, quod ab Apostolo dictum est: *Et sive patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra: sive glorificatur unum membrum, congauudent omnia membra*²⁶. Item illud: *Ut non sint schismata in corpore, sed id ipsum pro invicem sollicita sint membra*²⁷, ut quæ ab una anima inhabitante moveantur. Quamobrem ita tandem insti-

xiii, 13. ²³ ibid. 15. ²⁴ Psal. xii, 4. ²⁵ Isa. i, 3.

γινώσκον ἐγγίνεται. Codex Combef. et Reg. primus διὰ τῆς... ἀγνωσίας ἀδόκιμον γινώσκον ἐντίθησιν: quod verum iudicavimus et sincerum. Nec illud prætereundum silentio, legi secundis curis in libro Combef. διὰ τὴν... ἀγνωσίαν.

(56) Utraque editio ἢ οὐκ ἔχω. Vocula ἢ in veteribus libris non legitur.

(57) Illud, καὶ ἐντροπὴν ἡμετέραν, ita, si mavis, interpretari potes, ad incutiendum nobis pudorem.

tutum est? Ego quidem ob eam causam opinor, ut multo magis ejusmodi et ordo et disciplina servaretur in Dei Ecclesia, ad quam dictum est: *Vos autem estis corpus Christi, et membra ex parte*²⁸. Quippe unum et solum verum caput, quod est Christus, continet ac connectit unumquodque cum altero ad concordiam. Apud quos vero non exstat concordia, non vinculum pacis²⁹ servatur, non in spiritu lenitas³⁰ custoditur: imo vero dissidium, lis et æmulatio reperitur. Magnæ quidem audaciæ ac temeritatis fuerit eos qui sunt ejusmodi, membra Christi appellare, aut dicere ipsos ab eo regi: sed ingenui animi fuerit fidenter affirmare, illic dominari ac regnare carnis affectum juxta hanc Apostoli vocem, qui modo decretorio ait: *Cui exhibetis vos servos ad obediendum, servi estis ejus cui obeditis*³¹. Recenset autem perspicue hujusce affectus proprietates, cum sic locuitur: *Cum enim sint inter vos zelus et contentio, et dissidia nonne carnales estis*³²? Simulque horum vitiorum exitum gravem esse, nihilque ipsis esse cum pietate commune asseveranter docet his verbis: *Affectus carnis, inimicitia est adversus Deum: legi enim Dei non est subjecta: nec enim potest*³². Idcirco *Nemo*, inquit Dominus, *potest duobus dominis servire*³³.

4. Deinde cum ipse unigenitus Dei Filius Dominus et Deus noster Jesus Christus, per quem omnia facta sunt³⁴, clamet: *Descendi de cælo non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me Patris*^{34*}; et: *A me ipso facio nihil*³⁵; et: *Mandatum accepi quid dicam, et quid loquar*³⁶: itemque cum Spiritus sanctus magna dona et admiranda distribuat, ac perficiat omnia in omnibus, nihilque a semetipso loquatur, sed quæcunque audierit a Domino, hæc loquatur³⁷; quomodo quæso, non longe magis necessarium est, ut universa Dei Ecclesia, in pacis vinculo spiritus unitatem diligenter servare studens³⁸, compleat quod in Actis dictum est: *Multitudinis credentium erat cor unum, et anima una*³⁹? Nemo enim suam ipsius voluntatem proponebat faciendam, sed omnes simul in uno sancto Spiritu quærebant voluntatem solius Domini Jesu Christi qui ait: *Descendi de cælo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me, Patris*⁴⁰; ad quem dicit: *Non pro eis autem rogo tantum, sed et pro eis qui credunt per verbum eorum in me, ut omnes unum*

τὰ μέλη, ὑπὸ μιᾶς δηλονότι κινούμενα τῆς ἐνοικουσίας ψυχῆς. Τίνος ἕνεκεν οὕτως ὁικονομήθη; Ἐγὼ μὲν οἶμαι, ἵνα σώζηται ἡ τοιαύτη ἀκολουθία τε καὶ εὐταξία πολλῶ πλέον παρὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, πρὸς ἣν εἴρηται· Ὑμεῖς δὲ ἐστε σῶμα Χριστοῦ, καὶ μέλη ἐκ πέρουσ· κρατούσης δηλονότι καὶ συναπτουσίας ἕκαστον τῷ ἄλλῳ πρὸς ὁμόνοιαν τῆς μιᾶς καὶ μόνης ἀληθῶς κεφαλῆς, ἥτις ἐστὶν ὁ Χριστός. Παρ' αἷς δὲ οὐχ ὁμόνοια κατορθοῦται, οὐχ ὁ σύνδεσμος τῆς εἰρήνης τηρεῖται, οὐχ ἡ (58) ἐν πνεύματι πραότης φυλάσσεται, ἀλλὰ καὶ διχοστασια καὶ ἔρις καὶ ζῆλος εὐρίσκεται. Πολλῆς μὲν τόλμης ἂν εἴη μέλη Χριστοῦ τοὺς τοιοῦτους ὀνομάζειν, ἢ ὑπ' αὐτοῦ ἀρχεσθαι λέγειν· ἀπλῆς δὲ διανοίας (59), μετὰ παρρησίας εἰπεῖν, ὅτι κρατεῖ ἐκεῖ καὶ βασιλεύει τὸ τῆς σαρκὸς φρόνημα, κατὰ τὴν τοῦ Ἀποστόλου φωνήν, λέγοντος μὲν ὀριστικῶς, ὅτι Ἦ παριστάνετε ἑαυτοὺς δούλους εἰς ὑπακοήν, δούλοι ἐστε ἢ ὑπακούετε· διεξιόντος δὲ σαφῶς τοῦ τοιοῦτου φρονήματος τὰ ἰδιώματα, ὡς ὅταν λέγῃ· Ὅσον γὰρ ἐν ὑμῖν ζῆλος καὶ ἔρις, καὶ διχοστασιαί, οὐχὶ σαρκικοί ἐστε; διδάσκοντος δὲ ἅμα ἀποφαντικῶς (60) τὸ τε χαλεπὸν αὐτῶν τῆς ἐκθάσεως καὶ τὸ ἀκοινώτητον πρὸς θεοσέβειαν, δι' ὧν φησὶν ὅτι, Τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς, ἐχθρὰ εἰς Θεόν· τῷ γὰρ νόμῳ τοῦ Θεοῦ οὐχ ὑποτάσσεται· οὐδὲ γὰρ δύναται· διότι Οὐδεὶς δύναται, ὁ Κύριός φησι, θυσι κυρίως δουλεύειν.

4. Εἶτα αὐτοῦ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ βοῶντος, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, Καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμφαντός με Πατρὸς· καὶ ὅτι Ἀπ' ἑμαυτοῦ ποιῶ οὐδέν· καὶ, Ἐντολὴν ἔλαβον τί εἰπῶ, καὶ τί λαλήσω· καὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου τοῦ διαιρουντος μὲν τὰ μεγάλα καὶ θαυμαστά χαρίσματα, ἐνεργουντος δὲ τὰ πάντα ἐν πᾶσι, λαλουντός τε ἀφ' ἑαυτοῦ οὐδέν, ἀλλ' ὅσα ἂν ἀκούσῃ παρὰ τοῦ Κυρίου, ταυτα λαλουντος· πῶς οὐ πολλῶ μᾶλλον ἀνάγκη πᾶσαν (61) τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ σπουδάζουσαν τηρεῖν τὴν ἐνότητά του πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης, πληροῦν ἐκεῖνο τὸ ἐν ταῖς Ἠράξεσιν εἰρημένον, ὅτι Του πλήθους τῶν πιστευσάντων ἦν ἡ καρδία (62) ἡ ψυχὴ μία; οὐδενὸς μὲν δηλονότι τὸ ἴδιον βούλημα ἱστῶντος, πάντων δὲ κοινῆ ζητούμενον ἐν ἐνὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι τὸ του ἐνὸς Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ θέλημα, του εἰπόντος· Καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμφαντός με Πατρὸς· πρὸς ὃν φησὶν· Οὐ περὶ τούτων δὲ

²⁸ I Cor. xii, 27. ²⁹ Ephes. iv, 3. ³⁰ Galat. iv, 1. ³¹ Rom. vi, 16. ³² I Cor. iii, 3. ^{32*} Rom. viii, 7. ³³ Matth. vi, 24. ³⁴ Joan. i, 3. ^{34*} Joan. vi, 38. ³⁵ Joan. viii, 28. ³⁶ Joan. xii, 49. ³⁷ Joan. xvi, 13. ³⁸ Ephes. iv, 3. ³⁹ Act. iv, 32. ⁴⁰ Joan. vi, 38.

(58) Utraque editio οὐχὶ ἐν. Codex Combef. et alii duo οὐχ ἢ ἐν.

(59) Editio Paris. διανοίας εἶη. Vox ultima in mss. deest.

(60) Reg. primus ἅμα καὶ ἀποφαντικῶς. Quod sequitur, φρόνημα τῆς σαρκὸς, ita conversum legitur

in Vulgata, *Sapientia carnis inimica est Deo.*

(61) Utraque editio et Reg. tertius ἀνάγκη πᾶσα. Codex Combef. et Reg. primus πᾶσαν.

(62) Ita editio Veneta nostri libri veteres. Editio Paris. καρδία μία καὶ, etc. Haud longe duo mss. ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ.

ἔρωτῶ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν πιστευόντων (63) A *sint* ⁴¹. Cum ita demum ex his, et ex **217** pluribus, quæ silentio prætermisi, mihi clare et evidenter persuasissem concordiam in tota simul Ecclesia Dei necessariam esse, juxta Christi voluntatem, in sancto Spiritu, contraque, contumaciam quæ in Deum est, maxime si mutuo dissidio jungatur, periculosam esse et perniciosam (*Qui enim, inquit, contumax est in Filium, non videbit vitam, sed ira Dei manebit super ipsum* ⁴²), illud consequens esse duxi, ut tandem expenderem quænam peccata veniam apud Deum obtinere possint, et ob quæ et ob qualia delicta fiat quis contumaciæ judicio obnoxius. Relectis igitur Scripturis divinis, reperio in Veteri ac Novo Testamento, neque in multitudine neque in magnitudine peccatorum, B sed in una tantummodo cujuscunque tandem præcepti violatione, contumaciam adversus Deum clare judicari, communemque sententiam a Deo ferri in omnem inobedientiam. Atque in Veteri quidem lego horrendum illum ipsius Achar exitum ⁴³, at ejus qui Sabbato ligna collegerat historiam ⁴⁴: quorum neuter unquam alias deprehenditur in Deum peccasse, aut homini ulli ulla in re sive magna sive parva injuriam fecisse. Sed tamen alter quidem ob solam ac primam lignorum collectionem inevitabiles pœnas luit, ne pœnitentiæ quidem invento loco, quandoquidem Dei jussu confestim a cuncto populo lapidibus obruitur: alter vero, quod solum sustulisset aliquid ex donariis et muneribus, iisque nondum in synagogam exportatis, necdum ab iis qui ad talia recipienda destinabantur, assumptis, non sibi modo, sed uxori etiam et liberis exitii atque perniciæ auctor fuit, prætereaque et ipsi tabernaculo una cum suis omnibus. Jamque peccati vindicta ignis in modum populum omnem populatura erat, idque cum neque rem nosset, neque peccanti conscius esset, nisi statim populus, qui divinam iram senserat, fuisset contritus ob interfectorum virorum cladem, et nisi Jesus Nave filius pulvere conspersus procidisset una cum senioribus, sicque reus per sortem deprehensus, eas quas dixi pœnas dedisset.

Εὐρίσκω τοίνυν, ἀναλαβῶν (64) τὰς θείας Γραφάς, ἐν τῇ Παλαιᾷ καὶ Καινῇ Διαθήκῃ, οὕτε ἐν τῇ πλήθει τῶν ἀμαρτανομένων, οὕτε ἐν τῇ μεγέθει τῶν ἀμαρτημάτων, ἐν μόνῃ δὲ τῇ παραβάσει οὐτινοσοῦν προστάγματος, σαφῶς κρινομένην τὴν πρὸς Θεὸν ἀπειθειαν, καὶ κοινὸν κατὰ πάσης παρακοῆς τοῦ Θεοῦ τὸ κρίμα· ἐν μὲν τῇ Παλαιᾷ τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο τοῦ Ἀχαρ (65) ἀναγινώσκων τέλος, ἢ τὴν κατὰ τὸν ἐν Σαββάτῳ ξύλα συλλέξαντα ἱστορίαν, ὧν ἐκάτερος οὐδὲν οὐδέπωποτε ἄλλως οὐκ εἰς Θεὸν ἡμαρτηκῶς, οὐκ ἀνθρωπῶν ἠδικηκῶς, οὐ μέγα, οὐ μικρὸν ὅλως εὐρίσκεται. Ἀλλ' ὁ μὲν, ἐπὶ μόνῃ καὶ πρώτῃ τῶν ξύλων συλλογῇ ἀπαραίτητον δίδωσι τὴν δίκην, οὐδὲ μετανοίας τόπον εὐρών· προστάγματι γὰρ τοῦ Θεοῦ παρὰ παντὸς τοῦ λαοῦ παραχρῆμα λιθοβολεῖται· ὁ δὲ, ὅτι μόνον ὑφείλετό τι τῶν ἀναθεμάτων οὐπω εἰσνεχθέντων (66) εἰς τὴν συναγωγὴν, C οὐδὲ προσδεχθέντων ὑπὸ τῶν ἐπιτεταγμένων τὰ τοιαῦτα, αἷτιος ἀπωλείας οὐκ αὐτῷ μόνον, ἀλλὰ καὶ γαμετῇ καὶ τέκνοις, πρὸς δὲ καὶ αὐτῇ τῇ σκηνῇ σὺν πᾶσι τοῖς ἰδίοις ἐγένετο. Ἐμελλε δὲ ἕδη καὶ πάντα τὸν λαὸν πυρὸς τρόπου ἐπινέμεισθαι τῆς ἀμαρτίας τὸ κακόν, καὶ ταῦτα οὕτε εἰδόντα τὸ γεγονός, οὐδὲ συνεγνωκότα τῷ ἀμαρτήσαντι, εἰ μὴ ταχέως ἐκ τῆς πτώσεως τῶν ἀναιρεθέντων ἀνδρῶν συνετρίβη μὲν ὁ λαὸς αἰσθόμενος τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ· ἔπεσε δὲ ἅμα τοῖς πρεσβυτέροις κατακασσάμενος χροῦν Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ, καὶ οὕτω διὰ κλήρου φωραθεὶς ὁ ἔνοχος τὴν εἰρημένην ἔδωκε δίκην.

5. Ἀλλ' ἴσως ἔραϊ τις ὑποπτεύεσθαι μὲν τούτους εἰκότως καὶ ἐπ' ἄλλοις ἀμαρτημασιν, ἀφ' ὧν καὶ ἐν ταῦτοις ἐάλωσαν· μόνον δὲ τούτων, ὡς χαλεπωτέρων καὶ θανάτου ἀξίων, ἐπιμνησθῆναι τὴν ἀγίαν Γραφήν. Ἀλλ' εἰ καὶ λίαν εἶη ὁ τοιοῦτος, τολμηρὸς προστιθέναι τι καὶ ὑφαιρεῖν, μὴ καὶ Μαρίας ἄρα τῆς ἀδελφῆς Μωϋσεῶς κατηγορήσει (67) πλήθος ἀμαρτημάτων, ἧς τὴν ἀρετὴν οὐδένα τῶν πιστῶν οἶμαι διαλασθάνειν; Αὕτη κατὰ Μωϋσεῶς ἐπειδὴ

⁴¹ Joan. xvii, 20. ⁴² Joan. iii, 36. ⁴³ Jos. vii, 19-24. ⁴⁴ Num. xv, 32 sqq.

(63) Sic mss. et editi. At textus sacer πιστευόντων, qui credituri sunt. Nec ita multo infra. Reg. tertius et editio Ven. in margine καὶ ὀλέθριον.

(64) Antiqui duo libri τοίνυν ἀναλαμβάνων. Hoc videtur dicere Basilius: Necessè non esse peccata aut multa aut magna patrari, ut quis dicatur inob-

sequens: sed satis esse, si vel unum præceptum violetur.

(65) Editio Paris. ἐκεῖνο τὸ Ἀχαρ. Libri veteres ἐκεῖνο τοῦ.

(66) Reg. primus et tertius οὐπω οὐδέ εἰσιν.

(67) Reg. primus Μωϋσεῶς κατηγορήσει.

arbitror, de multitudine peccatorum accusabit? **A** Hæc cum solum aliquid contra Moysen improbando dixisset, idque ipsum vere (*Uxorem enim, inquit, Æthiopissam sibi adjunxit*⁴⁵), tantam experta est Dei indignationem, ut ne ipso quidem Moyse precante peccati pœna sibi remitteretur. Cum video ipsum Moysen, **218** Dei famulum, magnum illum virum, tot ac tantis honoribus a Deo insignitum, et sæpe ipsius testimonio ita comprobatum, ut audierit: *Novi te præ omnibus, et invenisti gratiam coram me*⁴⁶: cum igitur hunc video in contradictionis aqua ob nullam aliam rem, nisi quod tantummodo populo ob aquæ penuriam murmuranti dixerat: *Num ex hac petra educemus vobis aquam*⁴⁷? hac sola de causa eam comminationem statim sibi ascivisse, fore ut non ingrederetur in terram promissionis, quæ omnium, quæ Judæis promissa fuerant, tunc summa erat: cum video hunc rogantem, et veniam non obtinentem: cum video pauca illa verba in causa fuisse, cur tot ac tanta recte facta veniam non meruerint, ut plane, juxta Apostolum, severitatem Dei⁴⁸ cerno, ita persuadeo mihi plane verum esse illud: *Si justus vix salvus efficitur, impius et peccator ubi parebit*⁴⁹? Et quid hæc commemoro? Cum horrendam illam Dei sententiam audio, quæ in eum etiam qui ex ignorantia præceptum unum violat, pronuntiata est, non habeo quomodo pro merito illius magnitudinem extimescam. Scriptum est enim: *Et anima si peccaverit et fecerit unum ex omnibus præceptis Domini, quæ non oportet fieri, et non agnoverit, et deliquerit, et acceperit peccatum, afferet arietem immaculatum de ovibus pretio argenti ob delictum ad sacerdotem. Et exorabit pro eo sacerdos propter ejus ignorantiam, quam ignoravit, et ipse non scivit, et remittetur illi. Deliquit enim delictum coram Domino*⁵⁰. Quod si adversus delicta quæ ex ignorantia committuntur, judicium profertur tam severum, ad eaque expianda necessarium est sacrificium, quod est justus Job pro filiis obtulisse se testatur⁵¹, ecquid dixerit quis de iis qui scientes delinquunt, aut de his qui, dum illi peccant, silentium agunt? Et ne indignationem, quæ contra istiusmodi homines commovetur, ex solis conjecturis verisimilibus colligere videamur, rursus divinæ Scripturæ necesse est meminisse, cum vel unius historiæ narratione talium judicium ob oculos ponere possit. *Et filii, inquit, Heli sacerdotis, filii pestilentes*⁵². Cum autem tales essent, propterea quod pater in hos vehementius non inveheretur, tanta ira Dei lenitatem incendit, ut, alienigenis irruptionem facientibus, illi ipsi ejus filii una die

⁴⁵ Num. xii, 1. ⁴⁶ Exod. xxxiii, 12. ⁴⁷ Num. xx, 10. ⁴⁸ Rom. xi, 22. ⁴⁹ I Petr. iv, 18. ⁵⁰ Levit. v, 17-19. ⁵¹ Job. i, 5. ⁵² I Reg. ii, 12.

(68) Idem codex ἐπιτίμιον. Αὐτόν δὲ τοῦτον· sed vocula δὲ manu recentiori adjecta est. Reg. tertius αὐτόν τοῦτον.

(69) Reg. primus πέτρας ἐξάξω, educam.

(70) Uterque Combef. ἦν κατὰ.

εἶπέ τι μόνον ἐν καταγνώσεως μέρει, καὶ τοῦτο ἀληθές (Γυναῖκα γὰρ, φησὶν, Αἰθιοπίσσαν ἔλαθεν ἑαυτῷ), τοσαύτης ἐπειράθη τῆς ἀγανακτήσεως τοῦ Θεοῦ, ὡς καὶ αὐτοῦ Μωϋσέως ἰκετεύοντος συγχωρηθῆναι αὐτῇ τῆς ἀμαρτίας τὸ ἐπιτίμιον. Αὐτόν τοῦτον (68) ὅταν ἴδω Μωϋσεά, τὸν τοῦ Θεοῦ θεράποντα, τὸν μέγαν ἐκεῖνον, τὸν τοσαύτης μὲν καὶ τηλικαύτης ἀξιοθέντα τιμῆς παρὰ Θεοῦ, οὕτω δὲ πολλάκις ὑπ' αὐτοῦ μαρτυρηθέντα, ὡς ἀκοῦσαι· Οἶδά σε παρὰ πάντας, καὶ εὗρηκας χάριν ἐνώπιόν μου· τοῦτον ὅταν ἴδω ἐπὶ τοῦ ὕδατος τῆς ἀντιλογίας οὐδενὸς ἕνεκεν ἑτέρου, ἢ ἵνα μόνον εἶπῃ τῷ λαῷ γογγύζοντι διὰ ἀπορίαν ὕδατος, Μὴ ἐκ ταύτης τῆς πέτρας ἐξάξομεν (69) ὑμῖν ὕδωρ; τοῦτον μόνον ἕνεκεν εὐθὺς ἀπειλῆν δεχόμενον, εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας οὐκ εἰσελεύσεσθαι, ἣτις ἦν τότε τῶν πρὸς Ἰουδαίους ἐπαγγελιῶν τὸ κεφάλαιον· ὅταν ἴδω τοῦτον παρακαλοῦντα, καὶ μὴ συγχωρούμενον· ὅταν ἴδω μηδεμίαν συγγνώμης διὰ τὰ τοσαῦτα κατορθώματα ἐπὶ τῷ βραχεῖ ἐκείνῳ ῥήματι καταξιούμενον, ὄντως μὲν ὄρω Θεοῦ ἀποτομίαν, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, ὄντως δὲ ἐκεῖνο ἀληθές εἶναι πείθομαι τό. Εἰ ὁ δίκαιος μὲν σὴν σὴν, ὁ ἀσεβὴς καὶ ἀμαρτωλὸς ποῦ φανεῖται; Καὶ τί ταῦτα λέγω. Ἐκείνης ὅταν ἀκούσω τῆς φοβερᾶς τοῦ Θεοῦ ἀποφάσεως, ἦν καὶ κατὰ (70) τοῦ μίαν ἐντολὴν ἐπ' ἀγνοίᾳ παραβεβηκότος ἀποφαίνεται, οὐκ ἔχω πῶς ἐπαξίως φοβηθῶ τῆς ὀργῆς τὸ μέγεθος. Γέγραπται γάρ· Καὶ ψυχὴ ἴαν ἀμάτη, καὶ ποιήσῃ μίαν ἀπὸ πασῶν τῶν ἐντολῶν Κυρίου, ὧν οὐ δεῖ ποιεῖν, καὶ οὐκ ἔγνω, καὶ πλημμελήσῃ, καὶ λάβῃ τὴν ἀμαρτίαν, οἷσει (71) κριὸν ἁμωμον ἐκ τῶν προβάτων, τιμῆς ἀργυρίου, εἰς πλημμελίαν πρὸς τὸν ἱερέα. Καὶ ἐξιδάσεται περὶ αὐτοῦ ὁ ἱερεὺς, περὶ τῆς ἀγνοίας αὐτοῦ, ἧς ἠγνόησε, καὶ αὐτὸς οὐκ ἔδει, καὶ ἀφεθήσεται αὐτῷ. Ἐπλημμέλησε γὰρ πλημμελίαν ἔναντι Κυρίου. Εἰ δὲ ἐπὶ τῶν κατὰ ἀγνοίαν οὕτως ἀπαραίτητον τὸ κρίμα, καὶ ὑπὲρ τῆς καθάρσεως ἡ θυσία ἀναγκαῖα, ἦν καὶ ὁ δίκαιος Ἰωβ μαρτυρεῖται προσφέρειν ὑπὲρ τῶν υἱῶν, τί ἂν τις εἶποι περὶ τῶν ἐν γνώσει ἀμαρτανόντων, ἢ τῶν τούτοις ἐφησυχάζοντων; Καὶ ἵνα μὴ δοξώμεν στοχασμοῖς αὐτὸ μόνον εἰκόσιν ἀναλογιζέσθαι τὴν κατὰ τούτων ἀγανάκτησιν, αὐτῆς πάλιν ἀναγκαῖον μνημονεῦσαι τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς, ἀρκούσης ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ διὰ μιᾶς ἱστορίας παραστῆσαι τὸ κρίμα τῶν τοιούτων. Καὶ υἱοὶ, φησὶν, Ἠλεί τοῦ ἱερέως, υἱοὶ λοιμοί. Τούτοις δὲ τοιούτοις οὕσιν, ὅτι μὴ ἐπεξῆλθε σφοδρότερον ὁ πατήρ, τοιαύτην ἐκίνησεν ὀργὴν τῇ μακροθυμίᾳ τοῦ Θεοῦ, ὥστε, ἐπαναστάτων τῶν ἀλλοφύλων, τοὺς μὲν υἱοὺς αὐτοῦ ἐκεῖνοις ἀναιρεθῆναι κατὰ τὸν πόλεμον ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ, ἠττηθῆναι δὲ

(71) Reg. tertius καὶ οἷσει, et ita quoque legitur apud LXX. Reg. primus καὶ οἶση. Nec ita multo post Regii primus et tertius γὰρ πλημμελήσει ἔναντι. Editio Paris. et Reg. secundus πλημμελίαν. Apud LXX πλημμελία.

συμπαντα τὸν λαόν, καὶ τούτων πεσεῖν ἱκανοὺς, γε-
 νῆσθαι δὲ καὶ περὶ τὴν κιβωτὸν τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ
 διαθήκης, ἃ μὴτε ἠκούσθη ποτὲ πρότερον, ὥστε, ἧς
 οὔτε Ἰσραηλίταις, οὔτε μὴν αὐτοῖς ἰερεῦσιν ἄπασιν,
 οὐδὲ πάντοτε ἄπτεσθαι θεμιτὸν ἦν, οὐδὲ τόπος (72)
 αὐτὴν ὁ τυχὼν ὑπεδέχετο, ταύτην ὑπὸ χειρῶν ἀσεβῶν
 ἄλλοτε ἀλλοχούθην μετακομίζεσθαι, καὶ ἀντὶ τῶν
 ἀγίων, εἰδῶλων ναοῖς ἐναποτίθεσθαι. Ἐφ' αἷς πόσον
 τινὰ συνέβαιεν εἶναι, καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος
 τοῦ Θεοῦ· γέλωτα καὶ χλεύην παρὰ τοῖς ἄλλοφύλοις,
 στοχάζεσθαι πάρεστιν, Ἐπὶ τούτοις καὶ αὐτὸς ὁ
 Ἥλι τέλει χρησάμενος οἰκτροτάτῳ ἀναγέγραπται
 δεξιόμενος ἀπειλὴν τοῦ καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἀπο-
 κληθήσεσθαι τοῦ ἱερατικοῦ ἀξιώματος· ὅπερ καὶ
 γέγονε.

6. Τοσαῦτα συμβέβηκε τῷ λαῷ. Τοιαῦτα πέπουθεν
 ὁ πατήρ διὰ τὴν τῶν υἱῶν παρανομίαν. ὃς καίπερ
 τοῦ μὲν ἰδίου βίου ἕνεκεν (73) οὐδὲν ἠτιάθη ποτέ·
 καὶ αὐτοῖς δὲ ἐκείνοις οὐχ ὑπέμεινε ἐφησυχάσαι,
 ἀλλὰ πολλὰ μὲν παρηγεῖ περὶ τοῦ μηκέτι τοῖς ὁμοίοις
 ἐπιμένειν· Μὴ, τέκνα, λέγων, μὴ· οὐκ ἀγαθαί, αἰ
 ἀκοαί, ἃς ἐγὼ ἀκούω περὶ ὑμῶν· σφοδρότερον δὲ
 κατασκευάζων τῆς ἀμαρτίας τὸ μέγεθος, φοβερώτε-
 ρον αὐτοῖς παρίστη (74) τὸν κίνδυνον· Ἐάν γάρ ἀμαρ-
 τάνων ἀμάτη ἄνθρωπος, φησὶν, εἰς ἄνθρωπον,
 προσεύξονται (75) περὶ αὐτοῦ πρὸς Κύριον. Ἐάν
 δὲ εἰς Θεὸν ἀμάτη, τίς προσεύξεται περὶ αὐτοῦ ;
 Ὅμως· ἐπειδήπερ, ὡς εἶπον, οὐχὶ τὸν πρέποντα ζή-
 λον κατ' αὐτῶν ἐπεδειξάτο. γέγονε τὰ εἰρημένα.
 Τοιαῦτα μὲν οὖν πλείστα ὅσα κατὰ τὴν Παλαιὰν Δια-
 θηκὴν εὐρίσκω τὰ κατὰ πάσης παρακοῆς κρίματα·
 αὐθις δὲ ὅταν ἐπὶ τὴν Καινὴν ἔλθω, τοῦ Κυρίου
 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ οὐκ ἀπολύσαντος μὲν τῆς τι-
 μωρίας οὔτε τὰ κατὰ ἄγνοιαν, σφοδρότερον δὲ κατὰ
 τῶν ἐν γνώσει τὴν ἀπειλὴν ἐπιτείναντος, δι' ὧν
 φησὶν. Ἐκεῖνος δὲ ὁ δοῦλος, ὁ γνοὺς τὸ θέλημα
 τοῦ κυρίου ἑαυτοῦ (76), καὶ μὴ ἐτοιμάσας ἑαυτὸν,
 μηδὲ ποιήσας πρὸς τὸ θέλημα αὐτοῦ, δαρήσε-
 ται πολλὰς· ὁ δὲ μὴ γνοὺς, ποιήσας δὲ ἄξια πλη-
 γῶν, δαρήσεται ὀλίγας· ὅταν εὖρω αὐτοῦ τοῦ
 μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τὰς τοιαύτας ἀποφάσεις,
 καὶ τῶν ἀγίων ἀποστόλων τὴν κατὰ τῶν ἀμαρτανόν-
 των ἀγανάκτησιν· τὰ τοιαῦτα καὶ τηλικαῦτα πάθη,
 τῶν καὶ ἐν ὀτιοῦν ἡμαρτηκότων, οὐχ ἡττονα τῶν ἐκ
 τῆς Παλαιᾶς εἰρημένων, μᾶλλον δὲ καὶ πλείονα,
 καταμανθάνω τοῦ κρίματος κῆν σφοδρότητα. Ἐπεὶ
 καὶ Ὡ παρέθεντο πολὺ, περισσώτερον ἀπαιτή-
 σουσιν αὐτόν. Ἴδοὺ τοίνυν καὶ ὁ μακάριος Παῦλος
 ὑποδεικνύς ὁμοῦ τῆς τε κλήσεως τὸ ἀξίωμα καὶ τὴν

A in bello interficerentur, superareturque universus
 populus, non paucis ex eo cadentibus, imo etiam,
 circa arcam sancti foederis Dei fierent, quæ ne
 audita quidem unquam antea fuerant : sic ut arca
 quam neque Israelitis, neque ipsis sacerdotibus
 omnibus, neque quovis tempore contingere licebat
 quæque non in quovis loco asservabatur, alio
 aliunde exportata sit ab impiis manibus, et sedis
 sanctæ, loco in simulacrorum delubris collocata
 fuerit. Ex quibus conjectare fas est, quanto risui
 ludibrioque ipsum etiam Dei nomen alienigenæ illi
 habuerint. Adhæc litteris proditum est et ipsum
 Heli miserrimo exitu vitam finisse, postquam hanc
 comminationem audivisset, fore ut semen ipsius
 e sacerdotali dignitate submoveretur : quod et
 B contigit.

6. Tot et tanta acciderunt populo. Talia pertulit
 219 pater ob filiorum iniquitatem, qui tamen ob
 suos ipsius mores nullo unquam crimine accusatus
 est. Imo etiam neque illorum flagitia tacitus susti-
 nuit : sed multum admonuerat, ut ne amplius in
 ejusmodi peccatis perseverarent. Aiebat enim : *A b-*
sit filii : non sunt boni rumores quos audio de vo-
*bis*⁵³. Atque etiam magnitudinem sceleris exagge-
 rans, periculum formidabilius ipsis ob oculos po-
 nebat. *Si enim, inquit, peccans peccaverit homo in*
hominem, orabunt pro eo ad Dominum. Si vero in
*Deum peccaverit, quis orabit pro ipso*⁵⁴? Quoniam
 tamen, ut dixi, id, quod par erat, animi studium
 in ipsos non ostendit, evenerunt quæ memoravi-
 mus. Ejus quidem generis judicia plurima in ve-
 teri Testamento adversus omnem inobedientiam
 reperio ; cum vero rursus ad Novum devenio, in
 quo Dominus Noster Jesus Christus ne delicta qui-
 dem per ignorantiam admissa a pœna exsolvit, sed
 ita tamen, ut adversus ea quæ scienter patrata
 sunt, minas majores intendat, his verbis : *Ille au-*
tem servus, qui cognovit voluntatem domini sui, et
non præparavit seipsum, neque fecit secundum
voluntatem ejus, vapulabit multis : qui autem non
cognovit, et fecit digna plagis, vapulabit pau-
*cis*⁵⁵. Quoties igitur ejusmodi sententias ipsius
 unigeniti Dei Filii considero, et sanctorum aposto-
 lorum adversus peccantes indignationem contem-
 plor ; cumque eorum qui vel unum quodvis pecca-
 tum commisere, calamitates considero, easque
 tales ac tantas, et quæ minores non sunt quam
 illæ quas ex Veteri retuli, imo potius majores,
 tum judicii severitatem intelligo. Nam *cui com-*
*mendarant multum, plus petent ab eo*⁵⁶. Ecce igitur

⁵³ I Reg. ii, 24. ⁵⁴ ibid. 25. ⁵⁵ Luc. xii, 47, 48.

⁵⁶ ibid. 48.

(72) Editio Paris. οὐδὲ ὁ τόπος. Antiqui tres libri
 οὐδὲ τόπος. Haud longe editio Paris. ὑπεδέχετο, καὶ
 ἐγένετο ταύτην. Editio Ven. et nostri tres mss.
 ὑπεδέχετο ταύτην, recte. Illud enim, καὶ ἐγένετο,
 prorsus πλεονάζειν nemo non videt. Statim. Reg.
 primus ναοῖς ἀποτίθεσθαι.

(73) Utraque editio et Reg. secundus ὃς καὶ ὑπὲρ
 μὲν τοῦ ἰδίου βίου ἕνεκεν. in quibus quin vitium

insit dubitari non potest. Constat enim aut ὑπὲρ aut
 ἕνεκεν redundare. Unus codex ut in contextu.

(74) Utraque editio et Reg. secundus παρίστη.
 Reg. primus παρίστησι. Reg. tertius παρέστησε.

(75) Regii primus et tertius καὶ προσεύξονται
 Statim Regii primus et secundus καὶ τις.

(76) Antiqui duo libri κυρίου αὐτοῦ.

et jam beatus Paulus et vocationis dignitatem et suam in omne peccatum indignationem ostendens simul, qualia dicit: *Nam arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitiorum, consilia destruentes, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, et in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi*: non autem id solum, sed et in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam⁵⁷. Ubi si quis singula quæ dicta fuere, expendat diligentius, mentem divinæ Scripturæ accuratius nosse poterit, eam videlicet nequaquam permisisse, ut cujusque nostrum anima falsarum quarundam opinionum erroribus huc illuc errans in peccati lubricum laberetur, quod aliqua quidem peccata puniri, aliqua vero impunita relinqui existimaret. Sed quid dicit? *Consilia destruentes, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, quasi omne peccatum ob divini præcepti contemptum altitudo appelletur extollens se adversus scientiam Dei*: quod et in Numerorum libro clarius declaratur. Cum enim, peccatis quæ voluntaria non sunt enumeratis, sacrificiisque ad hæc expianda constitutis, jam et **220** de voluntariis idoneas leges populo sancire Deus vellet, sic incipit: *Et anima quæ faciet in manu superbiæ*⁵⁸ (audaciam eorum qui voluntarie peccant manum vocans superbiæ: quod Apostolus⁵⁹ altitudinem appellat extollentem se adversus scientiam Dei), *anima igitur inquit, quæ faciet in manu superbiæ: sive indigena sive advena fuerit ille, hic Deum exasperabit et exterminabitur anima illa e medio populi sui. Quoniam verbum Domini contempsit, et mandata ipsius dissipavit: extritione exteretur anima illa: peccatum ipsius in ipsa*⁶⁰.

7. Hic illud observandum, quod, nisi extritione extrita fuerit anima illa, peccatum ejus non in ea solum manet, sed ad eos etiam qui bonam æmulationem non ostenderunt, permanat: sicut scriptum est multis locis, sæpeque factitatum. Et ut ex minoribus metuere in majoribus discamus, quali indignatione in Deuteronomio moveatur adversus eos qui sacerdotis vel iudicis dicto audientes non fuerint, consideremus. Ait igitur: *Et homo qui fecerit in superbia, ita ut non obediat sacerdoti assistenti ad ministrandum in nomine Domini Dei tui, vel iudici, quicumque fuerit in diebus illis, et morietur homo ille, et auferes malum ex Israël. Et omnis populus qui audierit, timebit, et impie non agent ultra*⁶¹. Ad quæ respicere par est, quo quis,

⁵⁷ II, Cor. x, 4-6. ⁵⁸ Num. xv, 30. ⁵⁹ II Cor. x, 5. ⁶⁰ ibid. 30, 31. ⁶¹ Deut. xvii, 12, 13.

(77) Reg. tertius et editio Ven. in margine τῶν ῥημάτων ἑκαστον.

(78) Editi et Regii duo mss. in utroque loco χειρὶ ὑπερηφανίας, in manu superbiam. Reg. tertius ἐν χειρὶ ὑπερηφανίας, in manu superbiæ; et ita videtur legisse Basilius. Mox. Reg. tertius et editi Ven. in margine ἐκουσίως παραβαινόντων, voluntarie transgredientium.

κατὰ παντὸς αμαρτήματος ἀγανάκτησιν, οἷα φησι. Τὰ γὰρ ὄπλα τῆς στρατείας ἡμῶν οὐ σαρκικά, ἀλλὰ δυνατὰ τῷ Θεῷ πρὸς καθάρσιν ὀχυρωμάτων, λογισμοὺς καθαιροῦντες, καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, καὶ αἰχμαλωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐτοιμίᾳ ἔχοντες ἐκδικῆσαι πᾶσαν παρακοήν· Ἐνθα καὶ ἐλετάσαντα τῶν εἰρημένων ἑκαστον (77) ἐπιμελέστερον, ἐνεστι γινώσκειν τὸ βούλημα τῆς θείας Γραφῆς ἀκριβέστερον, ὡς οὐκ ἀφῆκεν ἡμᾶς ἠπατημέναις τισὶ δόξαις πλάσσειν τὴν ἐκάστου ψυχὴν εἰς ἀμαρτίας ὀλισθόν, οἰομένην τινὰ μὴ τῶν ἀμαρτημάτων ἐκδικεῖσθαι, τινὰ δὲ ἀφίεσθαι ἀνεκδίκητα. Ἀλλὰ τί φησι; Λογισμοὺς καθαιροῦντες, καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, ὡς πᾶν ἀμάρτημα, διὰ τὴν ἐπὶ τῷ θεῷ προστάγματι καταφρόνησιν, ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ λέγεσθαι, ὅπερ καὶ ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Ἀριθμῶν θηλοῦται τρανότερον. Ἐπειδὴ γὰρ, τὰ ἀκούσια τῶν ἀμαρτημάτων ἀπαριθμησάμενος, καὶ τὰς ἐπ' αὐτοῖς θυτίας διατάξάμενος ὁ Θεός, ἐμελλεν ἤδη καὶ περὶ τῶν ἐκουσίων νομοθετεῖν τῷ λαῷ τὰ προσήκοντα, οὕτως ἄρχεται· Καὶ ψυχὴ ἣτις ποιήσει ἐν χειρὶ ὑπερηφανίας (78) (χειρὰ ὑπερηφανίας καλῶν τὴν τόλμαν τῶν ἐκουσίων ἀμαρτανόντων, ὅπερ ὁ Ἀπόστολος ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ ὀνομάζει [79]), ψυχὴ οὖν, οὖν, φησὶν, ἣτις ποιήσει ἐν χειρὶ ὑπερηφανίας, ἢ ἀπὸ τῶν αὐτοχθόνων, ἢ ἀπὸ τῶν προσηλύτων, τὸν Θεὸν οὗτος παροξυνεῖ, καὶ ἐξολοθρευθήσεται ἢ ψυχὴ ἐκείνη ἐκ μέσου τοῦ λαοῦ αὐτῆς. Ὅτι τὸ ῥῆμα Κυρίου ἐφάνησε, καὶ τὰς ἐντολάς αὐτοῦ διεσκέδασεν· ἐκτρίψει ἐκτρίβησεται ἢ ψυχὴ ἐκείνη· ἢ ἀμαρτία αὐτῆς ἐν αὐτῇ.

7. Παρατηρητέον ἐνταῦθα ἐκεῖνο, ὅτι, εἰ μὴ ἐκτρίψει ἐκτρίβῃ ἢ ψυχὴ ἐκείνη, ἢ ἀμαρτία αὐτῆς οὐκ ἐν αὐτῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοὺς μὴ ἐπιδειξαμένους τὸν ἀγαθὸν ζῆλον, καθὼς πόλλαχού γέγραπται, καὶ πολλάκις γέγονε. Καὶ ἵνα ἐκ τῶν ἠττόνων παιδευθῶμεν τὸν ἐπὶ τοῖς μείζοσι φόβον, τὴν κατὰ ἱερέως ἢ κριτοῦ παρακουόντων ἀγανάκτησιν οἷαν ποιεῖται ἐν τῷ Δευτερονομίῳ καταμάθωμεν. Λέγει οὖν· Καὶ ἄνθρωπος, ὃς εἰς ποιήσῃ ἐν ὑπερηφανίᾳ (80) τοῦ μὴ ὑπακοῦσαι τοῦ ἱερέως τοῦ παρεστηκότος λειτουργεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου, ἢ τοῦ κριτοῦ, ὃς εἰς ἢ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, καὶ ἀποθανεῖται ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, καὶ ἐξαρεῖς τὸν πονηρὸν ἐξ Ἰσραὴλ. Καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἀκούσας φοβηθήσεται, καὶ οὐκ ἀσεβήσου-

(79) Regii primus et secundus Θεοῦ λέγει. Haud longe editi ἢ ἀπὸ. Vocula ἢ in nostris mss. non invenitur. Subinde unus codex παροξύνει, exasperat.

(80) Antiqui duo libri et editi ἐν χειρὶ ὑπερηφανίας, in manu superbiam. Reg. tertius ποιήσῃ ἐν ὑπερηφανίᾳ, fecerit in superbia; nec aliter legitur apud LXX.

σιν ἔτι. Πρὸς ἃ πῶς ἂν τις ἀξιολόγως κινούμενος φρικωδέστερον καταπλαγείη, συνροῶν ἀκόλουθον. Εἶτα φησι· Καὶ αἰχμαλωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ· Πᾶν νόημα, οὐχὶ τοῦτο, ἢ ἐκεῖνο. Καὶ ἐν ἐτοιμίᾳ ἔχοντες ἐκδικῆσαι· καὶ ἐνταῦθα πάλιν, οὐχὶ τήνδε, ἢ τινά, ἀλλὰ Πᾶσαν παρακοήν. Ἄρα γε ἠπάτησεν ἡμᾶς ἡ κακίστη συνήθεια· ὅρα κακῶν αἰτία ἡμῖν μεγάλων γέγονεν ἡ διεστραμμένη τῶν ἀνθρώπων παράδοσις, τὰ μὲν παραιτούμενη δῆθεν τῶν ἀμαρτημάτων, τὰ δὲ ἀδιαφόρως αἰρουμένη· καὶ κατὰ μὲν τινων σφοδρῶς ἀγανακτεῖν προσποιουμένη, οἷον φόνου, καὶ μοιχείας, καὶ τῶν τοιοῦτων· τὰ δὲ οὐδὲ ψιλῆς γοῦν ἐπιτιμῆσεως ἄξια κρίνουσα (81), οἷον ὀργῆν, ἢ λιθοβολίαν, ἢ μέθην, ἢ πλεονεξίαν, καὶ ὅσα τοιαῦτα, καθ' ὧν ἀπάντων καὶ ἀλλαχοῦ ἔδωκε τὴν αὐτὴν ἀπόφασιν ὁ ἐν Χριστῷ λαλῶν Παῦλος, εἰπὼν ὅτι· Οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες ἄξιοι θανάτου εἰσίν, Ὅπου δὲ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ καθαίρεται, καὶ πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ αἰχμαλωτίζεται, καὶ πᾶσα παρακοὴ ἐπίσης ἐκδικεῖται (82), ἐκεῖ οὐδὲν ἀκαθαίρετον, οὐδὲν ἀνεκδίκητον ἀφίσταται, οὐδὲν τῆς τοῦ Χριστοῦ ὑπακοῆς ἐκτὸς ἀπολείπεται. Κοινὸν γὰρ καὶ μέγιστον ἀσέβημα κατὰ πάσης παρακοῆς ἔδειξεν ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ἐκεῖνο εἰπὼν· Ὅς ἐν νόμῳ καυχᾶσαι, διὰ τῆς παραβάσεώς τοῦ νόμου τὸν Θεὸν ἀτιμάζεις. Ἄλλ' ἄρα μὴ ταῦτα λόγιοι μόνον, καὶ οὐ πράγματα; Ἴδου τοίνυν· ἐν Κορίνθῳ ὁ τὴν γυναῖκα τοῦ πατρὸς ἔχων, οὐδὲν ἕτερον ἐγκληθεὶς εἰ μὴ τοῦτο μόνον, οὐ μόνον αὐτὸς παραδίδοται τῷ Σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός, ἀχρις ἂν τοῖς ἄξις τῆς μετανοίας καρποῖς διορθώσῃται τὸ πλημμέλημα, πᾶσαν δὲ ὁμοῦ τὴν Ἐκκλησίαν (83). ἐπεὶ μὴ ἐπεξήλγε τῷ ἀμαρτήματι, ἐκεῖνοις περιβάλλει τοῖς ἐγκλήμασι· Τί θέλετε; Ἐν ῥάβδῳ ἔλθω πρὸς ὑμᾶς; καὶ μετ' ὀλίγα· Καὶ ὑμεῖς πεφυσιωμένοι ἐστέ, καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἐπενθήσατε, ἵνα ἐξαρθῇ ἐκ μέσου ὑμῶν ὁ τὸ ἔργον τοῦτο πράξας. Τί δὲ ἄρα Ἀνανίας, ὁ ἐν ταῖς Πράξεσι; Τί ἄλλο κακὸν πεποιηκὸς εὐρίσκεται ἢ ἐκεῖνο αὐτὸ; Ποῦ τοίνυν τσαούτης (84) ὀργῆς ἄξιον φαίνεται; Ἴδιον κτήμα πωλήσας, ἤνεγκε τὰ χρήματα, καὶ ἔθηκε παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων· νοσφιστάμενος ἀπὸ τῆς τιμῆς, ἐπὶ τούτῳ παρ' αὐτὴν τὴν ὥραν (85) ἅμα τῇ γυναικὶ θάνατον καταδικάζεται, οὐδὲ τοὺς περὶ τῆς μετανοίας λόγους ἐπὶ τῷ ἀμαρτήματι μαθεῖν καταξιοθεῖς, οὐ τοῦ κατανοῦναι γοῦν ἐπὶ τούτῳ καίρον ἐύρων, οὐ τοῦ μετανοῆσαι προθεσμίαν λαβῶν. Ὁ δὲ τοῦ τοιοῦτου καὶ τελικούτου κρίματος ὑπηρέτης, ὁ τῆς τσαούτης τοῦ

A pro rei dignitate commotus horrore majori corripiatur. Deinde dicit: *Et in captivitate redigentes omnem intellectum in obsequium Christi*⁶²; *Omnem intellectum non hunc, aut illum. Et in promptu habentes ulcisci*⁶³; et hic rursus non hanc, aut illam, sed *Omnem inobedientiam*⁶⁴. Profecto decipit nos pessima consuetudo: profecto magnorum malorum nobis causa exstitit perversa hominum traditio, quæ videlicet, vitatis aliquibus peccatis alia indifferenter admiserit, quæque dum se in aliqua quidem vehementer indignari simulat, velut in homicidium, adulteriumque, et in alia generis ejusdem, aliqua vero ne simplici quidem objurgatione digna judicat, velut iram, aut convicium aut temulentiam, aut avaritiam, et si qua sunt his similia, adversus quæ omnia etiam alibi Paulus in Christo loquens eandem sententiam protulit, cum dixit: *Qui talia agunt, digni sunt morte*⁶⁵. Ubi vero omnis altitudo, quæ se adversus Dei scientiam extollit, destruitur, omnisque intellectus captivus ducitur ad obediendum Christo, et omnis inobedientia æqualiter punitur, ibi nihil superest non destructum, nihil remittitur non punitum, nihil a Christi obedientia exclusum relinquitur. Communem enim et maximam impietatem in omnia inobedientia sitam esse apostolus Paulus declaravit, his verbis: *Qui in lege gloriaris, per prævaricationem legis Deum inhonoras*⁶⁶. Sed nunquid verba hæc sunt solum sine re? Ecce igitur qui in Corintho uxorem patris habebat, qui cum, hoc uno excepto, nullius alterius flagitii insimularetur, tamen non solum ipse traditur Satanæ ad carnis interitum, donec dignis pœnitentiæ fructibus emendasset peccatum, sed universam **221** simul Ecclesiam, quod id scelus ultra non esset, consciam ejusdem criminis effecit⁶⁷. *Quid vultis? In virga veniam ad vos*⁶⁸? Et paulo post: *Et vos inflati estis, et non magis luctum habuistis, ut tollatur de medio vestrum qui hoc opus fecit*⁶⁹. Quid vero Ananias ille, cujus mentio est in Actis⁷⁰? Quodnam aliud malum perpetrasse invenitur, præter illud ipsum? Ubi igitur apparet, ipsum ira tanta dignum fuisse? Dividentis suis facultatibus, attulit pecunias, easque ante apostolorum pedes deposuit: sed tamen, quod aliquam pretii partem seposuisset, propterea eadem hora una cum uxore morte plectitur, ne dignus quidem habitus qui de agenda ob admissum peccatum pœnitentia quidquam audiret, non qui saltem obtineret tempus, quo ob scelus compungi

⁶² II Cor. x, 5. ⁶³ ibid. 6. ⁶⁴ ibid. ⁶⁵ Rom. i, 32. ⁶⁶ Rom. ii, 2. ⁶⁷ I Cor. v, 1-5. ⁶⁸ I Cor. iv, 21. ⁶⁹ I Cor. v, 21. ⁷⁰ Act. v, 1-11.

(81) Reg. tertius et editio Ven. in margine ἄξια τιθεῖσα, sensu non dissimili.

(82) Quod ait Basilius, inobedientiam omnem ex æquo plecti, non ita intelligendum est, ut idem plane supplicium de omni inobedientia sumatur: sed sic, ut inobedientia omnis, nulla excepta, plectatur; etiamsi alia, peccati habitatio, aut gravius multetur, aut levius.

(83) Editio Paris. ἀλλὰ καὶ πᾶσα ὁμοῦ ἡ Ἐκκλησία, corrupte. Editio Ven. et nostri tres mss. ita ut edendum curavimus.

(84) Reg. primus ποῦ νῦν τσαούτης. Reg. secundus ὅπου.

(85) Sic mss. nostri. Editio Paris. καὶ ἐπὶ τούτῳ παρ' αὐτὴν ὥραν.

posset, non qui præfinitum spatium acciperet ad agenda pœnitentiam. Porro talis ac tanti iudicii exactor, tantæque Dei in peccantem iræ minister beatus ille Petrus, omnibus discipulis prælatus, cui soli majora data quam aliis sunt testimonia, qui prædicatus est beatus, cui claves regni cœlorum concreditæ sunt, cum audit a Domino: *Si non laverō te, non habes partem mecum*⁷¹, quale cor, quæso, et quantumvis lapideum ad metum timoremque iudiciorum Dei non inducet? præsertim cum nullius flagitii, nulliusve contemptus significationem ullam dedisset, imo potius egregio honore Dominum affecisset suum; eundemque esset reveritus ita, ut servum ac discipulum decebat. Cum enim vidisset suum et universorum Deus ac Dominum, et regem, et herum, et magistrum, et Servatorem simulque omnia, in ministri habitu linteo cinctum, et pedes ipsius lavare volentem, mox indignitatis suæ quasi conscius, et ob accedentis dignitatem attonitus, exclamavit: *Domine, tu mihi lavas pedes*⁷². Et iterum: *Non lavabis mihi pedes in æternum*⁷³. Hac de causa tantæ ei intenduntur minæ, ut nisi rursus cognita verborum Domini veritate, contradictionem hanc per obedientiam correxisset, non ejus recte facta præterita, non virtutes quibus præditus erat, non Domini testimonia beatum eum ac fortunatum prædicantia, non dona, non promissa, neque ipsa revelatio ejus benevolentiae talis ac tantæ, quam in unigenitum Filium Deus et Pater habebat, hanc inobedientiam contumaciamque sanare potuisset.

8. Sed si omnia recensere volo quæ in Veteri ac Novo Testamento nanciscor, fortasse narrantem me tempus deficiet. Jam vero cum et ad ipsas Domini nostri Jêsu Christi, quæ in Evangelio sunt, voces devenio, et ipsius illius qui iudicaturus est vivos et mortuos, verba attendo, quibus major auctoritas tribuitur a fidelibus, quam cuivis historiæ, aut alii cuivis argumento, magnam quidem in eis, ut ita dicam, necessitatem intueor Deo in omnibus obediendi; sed nullam omnino, quod ad præcepta attingit, veniam **222** relinqui reperio non pœnitentibus ad inobedientiam expiandam, nisi si quid aliud contra tam apertas clarasque et absolutas sententias audendum sit, aut vel ipsa etiam cogitatione comminiscendum. *Cœlum, inquit, et terra transibunt*

⁷¹ Joan. xiii, 8. ⁷² ibid. 6. ⁷³ ibid. 8.

(86) Veteres duo libri ὅταν ἀκούσῃ.

(87) Codices duo καταπλαγείς ἐδόξε. Mox Reg. primus οὐ μὴ νίψῃς.

(88) Editio Paris. οὐδὲ αὐτὴ ἡ τῆς Θεοῦ. Editio Ven. et nostri tres mss. αὐτὴ ἡ τοῦ Θεοῦ. Basilii autem credi potest respexisse ad illa Matthæi verba xvii, 5: *Hic est Filius meus dilectus, etc.* Tunc enim declaravit Deus benevolentiam in Unigenitum suum.

(89) Editio utraque et Reg. secundus ἐπ' οὐδενὶ πράγματι καταλειπομένην, pro qualibet re. At Reg. primus et tertius ἐπ' οὐδενὶ προστάγματι, pro quovis præcepto. Fatendum quidem, vocem προστάγματι reconcinnatam fuisse et resartam recenti manu in

Θεοῦ ὁργῆς ἐπὶ τὸν ἡμαρτηκότα διάκονος, ὁ μακάριος Πέτρος, ὁ πάντων μὲν τῶν μαθητῶν προκριθεὶς, μόνος δὲ πλείον τῶν ἄλλων μαρτυρηθεὶς καὶ μακαρισθεὶς, ὁ τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν πιστευθεὶς, ὅταν ἀκούσῃ (86) παρὰ τοῦ Κυρίου, Ἐάν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ, ποῖαν ἄρα καὶ τὴν ὀπισθοῦν λιθίνην καρδίαν οὐ θυσωώσῃ πρὸς φόβον καὶ τρόμον τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων; καὶ ταῦτα μὲν οὐδεμιᾶς ἁμαρτίας, οὐδεμιᾶς δὲ καταφρονήσεως ἔμφρασιν δούς, τιμῇ δὲ μᾶλλον τῇ περὶ τὸν Δεσπότην ὑπερβαλλούσῃ χρησάμενος, καὶ τὴν προσήκουσαν δούλῳ καὶ μαθητῇ εὐλάβειαν ἐπιδειξάμενος. Ἰδὼν γὰρ τὸν ἑαυτοῦ καὶ πάντων Θεὸν καὶ Κύριον, καὶ βασιλέα, καὶ Δεσπότην, καὶ διδάσκαλον, καὶ Σωτῆρα, καὶ ὁμοῦ τὰ πάντα, ἐν ὑπηρετοῦ σχήματι διαζωσάμενον λέντιον καὶ, νίπτειν τοὺς πόδας αὐτοῦ βουλούμενον, εὐθύς, ὡσπερ εἰς συναίσθησιν ἐλθὼν τῆς ἰδίας ἀναξιοτήτος, καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ προσερχομένου καταπλαγείς, ἐξέδοξε (87)· Κύριε, σὺ μου νίπτεις τοὺς πόδας; καὶ πάλιν· Οὐ μὴ νίψῃς τοὺς πόδας μου εἰς τὸν αἰῶνα. Ἐπὶ τούτῳ τὴν τοσαύτην εἰσδέχεται ἀπειλήν, ὡς εἰ μὴ πάλιν εἰδῶς τὴν ἀλήθειαν τῶν ῥημάτων τοῦ Κυρίου, ἐφθασε τῇ ὑπακοῇ διορθωσάμενος τὴν ἀντιλογίαν, οὐδὲν ἀναυτῆ τῶν προλαβόντων, οὐ τῶν ἰδίων κατορθωμάτων, οὐ τῶν παρὰ τοῦ Κυρίου μακαρισμῶν τε καὶ δωρεῶν καὶ ἐπαγγελιῶν, οὐδὲ αὐτῆ ἡ τοῦ Θεοῦ (88) καὶ Πατρὸς τῆς τοιαύτης καὶ τοσαύτης εἰς τὸν μονογενῆ Υἱὸν εὐδοκίας ἀποκάλυψις ἤρκεσε παραμυθῆσθαι τὴν παρούσαν ἀπειθειαν·

C 8. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ἐόν θέλω καταλέγειν, ὅσα εὐρίσκω ἐκ τε Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης, ἐπιλείψει με τάχα διεγούμενον ὁ χρόνος. Πῶς δὲ καὶ ἐπ' αὐτάς ὅταν ἔλθω τὰς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ φωνάς, αὐτοῦ τοῦ μέλλοντος κρίνειν ζῶντας καὶ νεκρούς τὰ ῥήματα, ἃ πάσης μὲν ἱστορίας, πάσης δὲ ἄλλης ἀποδείξεως παρὰ τοῖς πιστοῖς ἀξιοπιστότερα, πολλὴν μὲν ἐν αὐτοῖς καταμανθάνω τῆς ἐν πάσι πρὸς Θεὸν εὐπειθείας, ἵνα οὕτως εἶπω, ἀνάγκην· οὐδεμίαν δὲ ὅλως, ἐπ' οὐδενὶ προστάγματι, καταλειπομένην (89) τοῖς μὴ μετανοοῦσι τῆς ἀπειθείας συγγνώμην, εἰ μὴ τι ἕτερον ἐστὶ τολῆσαι, καὶ μέχρις ἐννοίας λαβεῖν, πρὸς οὕτω γυμνάς, σαφεῖς τε καὶ ἀπολύτους ἀποφάσεις· Ὁ οὐρανὸς γὰρ, φησὶ, καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, αἱ δὲ

Reg. primo: sed sic tamen, ut satis liqueat ex litterarum spatio, scriptum quoque fuisse prima manu in hoc libro προστάγματι, non πράγματι. Ut ut hæc sunt, legitur prima manu et sine ulla emendatione in Reg. tertio ἐπ' οὐδενὶ προστάγματι. Sed ut revertar ad Reg. primum, quem Combeffisius contulit, vellem ut vir doctus notasset quod notavi. Etsi enim secunda duntaxat manu in hoc libro legeretur προστάγματι, id tamen alicujus esset momenti ac ponderis: sed forte id dissimulandum putavit, ut hæc severiora viderentur, quam ut Basilio tribui possent.

λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν. Οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα A
διαφορὰ, οὐκ ἔστι διαίρεσις, οὐδὲν οὐδαμῶς ὀλο-
λείπεται. Οὐκ εἶπεν· Οὗτοι ἢ ἐκεῖνοι, ἀλλ', Οἱ λό-
γοι μου, πάντες ὁμοῦ δηλονότι, οὐ μὴ παρέλθωσι.
Γέγραπται γάρ· Πιστὸς Κύριος ἐν πάσι τοῖς λό-
γοῖς αὐτοῦ· εἴτε ἀπαγορευῶν ὀτιοῦν, εἴτε προ-
τάσσων, εἴτε ἐπαγγελόμενος (90), εἴτε ἀπειλῶν, καὶ
εἴτε ἐπὶ τῇ πράξει τῶν ἀπηγορευμένων, εἴτε ἐπὶ τῇ
ἐλλείψει τῶν ἐπιτεταγμένων. Ὅτι γὰρ ἐπίσης τῇ
ἐνεργείᾳ τῶν κακῶν καὶ ἢ τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἐλλεί-
ψεις ἐκδικεῖται, ἤρκει μὲν καὶ πρὸς ἀπόδειξιν καὶ
πληροφορίαν τῇ γε μὴ παντελῆ ἀπιστίαν (91) νοσού-
ση ψυχῇ τὸ προειρημένον ἐπὶ τῷ Πέτρῳ κριμα. ὅς,
οὐκ ἀπηγορευμένου τι πράξας, οὐδὲ μὴν πρόσταγμα
τι τοιοῦτον ἐλλείψας, ὁ ῥαθυμία καὶ καταρρόνησιν κατ-
ηγορεῖ τοῦ ἐλλείποντος, ὑπερσία δὲ καὶ τιμὴν τὴν B
παρὰ τοῦ Δεσπότης μόνον ὑποδέξασθαι εὐλαβηθεὶς,
τοιαύτην ἐδέξατο τὴν ἀπειλὴν ἣν οὐκ ἔφυγεν ἄν, εἰ
μὴ, καθὼς προείρηται, ἔφθασε τὴν ὀργὴν τῇ ταχύ-
τητι καὶ σφοδρότητι τῆς διορθώσεως. Πλὴν ἐπειδὴ ὁ
ἀγαθὸς καὶ εὐσπλαγγχνος Θεὸς μακροθυμῶν ἐφ' ἡμῶν
εὐδόκησε, καὶ πολλάκις ἡμῶν τὸ αὐτὸ καὶ διὰ πολλῶν
ὑποδείξει, ἵνα τῷ πλήθει καὶ τῇ συνεχείᾳ θνητῆ
μόλις ποτὲ μοχλευθεῖσα καὶ κατατληθεῖσα ἡ ψυχὴ
ἀποτρίψασθαι τὴν πολυχρόνιον τῆς παρανομίας συν-
ήθειαν, ἐκείνων μόνων πρὸς τὸ παρὸν μνημονεῦσαι
ἀναγκαῖον τῶν ἐν τῇ μεγάλῃ καὶ φοβερᾷ τῆς κρίσεως
ἡμέρᾳ ἐξ ἀριστερῶν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ ἱσταμένων· πρὸς οὓς εἶπεν (92) ὁ πᾶσαν τὴν
ἐξουσίαν τῆς κρίσεως λαβὼν παρὰ τοῦ Πατρὸς, ὁ
ἐρχόμενος φωτίσαι τὰ κρυπτά τοῦ σκότους, καὶ φα-
νεροῦσαι τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν· Πορεύεσθε ἀπ' C
ἐμοῦ, οἱ καταραμένοι, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ
ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐ-
τοῦ. Καὶ τὴν αἰτίαν ἐπήγαγεν, οὐχ' ὅτι ἐφρονεῦσατε,
λέγων, ἢ ἐπορευῆσατε, ἢ ἐψεύσασθε, ἢ τινα ἠδική-
σατε, ἢ ἄλλο τι τῶν ἀπηγορευμένων, κἂν τὸ βραχύ-
τατον γούν, ἐπράξατε· ἀλλὰ τί; Ὅτι τῶν ἀγαθῶν
ἔργων ἠμελήσατε. Ἐπείνασα γάρ, φησὶ, καὶ οὐκ
ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ οὐκ ἐποτίσατέ
με· ξένος ἦμην, καὶ οὐ συνηγάγετέ με γυμνός,
καὶ οὐ περιεβάλετέ με· ἀσθενὴς καὶ ἐν φυλακῇ,
καὶ οὐκ ἐπεσκέψασθέ με. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα
Θεοῦ τοῦ ἀγαθοῦ χάριτι, τοῦ θέλοντος μὲν πάντας
ἀνθρώπους σωθῆναι, καὶ εἰς εὐμύνησιν ἀληθείας
εἰθεῖν, διδάσκοντος δὲ ἀνθρώπου γνῶσιν, καταμαθῶν D
ἐν ταῖς θεοπνεύστοις Γραφαῖς, καὶ γνωρίσας μὲν τὴν
φρικώδεστάτην αἰτίαν τῆς τοιαύτης τῶν πολλῶν
πρὸς τε ἀλλήλους καὶ πρὸς τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου
ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διαφωνίας, παιδευθεὶς δὲ τὸ
φοβερόν ἐκεῖνο κριμα τῆς τοσαύτης παρανομίας, δι-
δαχθεὶς δὲ καὶ πᾶσαν παρακοὴν παντὸς κριματος

*verba autem mea non præteribunt*⁷⁴. Nullum est hoc
loco discrimen, nulla distinctio, nihil usquam om-
nino relictum est. Non dixit: Hæc aut illa, sed,
Verba mea, omnia simul videlicet, non præteribunt.
Scriptum est enim: *Fidelis Dominus in omnibus
verbis suis*⁷⁵: sive velet quidvis, sive præcipiat,
sive promittat, sive minetur, sive quæ interdicta
sunt, agantur, sive quæ jussa sunt, omittantur.
Etenim id quod mox de Petro retuli iudicium fue-
rit ad hoc satis animæ non omnino incredulitatis
morbo laboranti, ut honorum operum prætermis-
sionem perinde atque malorum perpetrationem pu-
niri compertum habeat ac persuasum: qui cum ni-
hil quod vetitum esset fecisset, nullumque hujus-
modi præceptum prætermisisset, quod prætermit-
tentis aut segnitiam argueret aut contemptum, sed
ministerium Domini honoremque ab eode latum re-
cusasset reverentiæ duntaxat causa, tamen ejus-
modi comminationem audivit, quam vitare non po-
tuisset, nisi, ut jam dictum est, celeri ac vehementi
emendatione iram prævertisset. Quoniam tamen
libuit benigno ac misericordi Deo patienter nobis-
cum ac leniter agere, sæpeque et multis exemplis
idipsum nobis commonstrare, ut animus multitudine
atque assiduitate vix tandem aliquando commotus
et excitatus, diutinam iniquitatis consuetudinem
delere posset, nunc eorum duntaxat facienda mentio
est, qui in magna ac horrenda iudicii die ad Do-
mini nostri Jesu Christi lævam stabunt: quibus
dicturus est is, qui omni iudicandi potestate a Patre
accepta, venit illuminaturus abscondita tenebrarum
consiliaque cordium patefacturus: *Discedite a me,
maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo
et angelis ejus*⁷⁶. Quin et causam subjunxit, nequa-
quam dicens: Quia occidistis, aut fornicati estis,
aut mendacium dixistis, aut cuiquam intulistis in-
juriam, aut aliud quidquam saltem minutissimum
ex iis quæ prohibita sunt, fecistis: sed quid? Quo-
niam bona opera neglexistis. *Esurivi enim, inquit,
et non dedistis mihi manducare: sitivi, et non dedistis
mihi potum: hospes eram, et non collegistis me:
nudus, et non cooperuistis me: infirmus et in car-
cere, et non visitastis me*⁷⁷. Ubi benignissimi Dei
gratia, qui vult omnes homines salvos fieri, et ad
veritatis agnitionem pervenire⁷⁸, docetque hominem
scientiam, animadverti hæc atque id genus alia in
divinis Scripturis, ubi hujus dissentionis qua multi
a se invicem et a Domini nostri Jesu Christi præ-
ceptis dissident, causam admodum horrendam novi
ubi formidandum illud iudicium quod contra tan-
tam iniquitatem proferendum est, edoctus sum,
ubi inobedientiam quamlibet, qua omne Dei iudi-

⁷⁴ Matth. xxiv, 35. ⁷⁵ Psal. cxliv, 13. ⁷⁶ Matth. xxv, 41. ⁷⁷ ibid. 42, 43. ⁷⁸ I Tim. ii, 4.

(90) Sic mss. nostri. Utraque editio ἀπαγγελόμενος. Nec ita multo post editi καὶ τῶν ἀγαθῶν. At mss. καὶ ἢ τῶν.

(91) Editio utraque παντελεῖ ἀπιστία. Antiqui libri παντελεῖ ἀπιστίαν.

(92) Editio Paris. ἀναγκαῖον τὸ ἐν τῇ μεγάλῃ καὶ

φοβερῇ τῆς κρίσεως ἡμέρᾳ πρὸς τοὺς ἐξ ἀριστερῶν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἱσταμένους λεχθέν, πρὸς οὓς εἶπεν· quod contortum est atque perplexum. Editio Ven. et mss. duo præter Combesianum ut in contextu, planius ac clarius.

cium violatur, æqualiter plecti didici; itemque **223** A gnarus et metuendi illius iudicii, quod in eos pronuntietur qui cum ipsi non peccassent, tamen quod studium bonum in peccantes non ostendissent, iræ facti sunt participes, idque, cum sæpe admissi peccati ne conscii quidem essent; necessarium duxi, etsi sero, quod semper exspectarem eos, qui idem pietatis certamen suscepissent, nec tantum habere fiduciæ in me uno, forte tamen non intempestive, ut eos commonefaciam, qui se in hoc pietatis certamine exercent, necessarium igitur putavi, nunc saltem pro viribus secundum omnium communia vota ex divinis Scripturis proferre quæ displicent Deo et in quibus delectatur: ut per Domini nostri Jesu Christi gratiam et Spiritus sancti doctrinam secedentes, tam a voluntatum nostrarum B consuetudine, quam ab humanarum traditionum observatione, ambulantes vero juxta Evangelium beati Dei Jesu Christi Domini nostri, sicque hoc tempore viventes ut ei placeamus, partim iis quæ prohibentur rebus studiosius vitandis, partim iis, quæ approbantur, diligentius exsequendis, digni habeamur qui in futuro immortalitatis sæculo iram fugiamus in contumaciæ filios venturam, talesque existamus, qui æternam vitam et cœleste regnum mereamur, quod a Domino Jesu Christo promissum est omnibus *Custodientibus testamentum ejus, et memoria retinentibus mandata ejus, ut faciam ea*⁷⁹. Et quoniam memini Apostoli, qui dicit: *In Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium: sed fides quæ per charitatem operatur*⁸⁰; C consequens simul ac necessarium existimavi, ut sanam fidem ac piam de Patre et Filio et Spiritu sancto sententiam prius exponerem, et ita demum moralia attexerem.

Θεοῦ ἐπίσης ἐκδικεῖσθαι. ἔτι δὲ καὶ τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο κρῖμα καταμαθῶν, τὸ ἐπὶ τοὺς μὴ ἀμαρτήσαντας μὲν, παραπολύσαντας δὲ ὁμῶς τῆς ὀργῆς, διὰ τὸ μὴ τὸν ἀγαθὸν ζῆλον κατὰ τῶν ἡμαρτηκότων ἐπιδείξασθαι, καίτοι πολλάκις μηδὲ συνεγνωκότας τὸ ἀμάρτημα ἀναγκαῖον ἐλογισάμην, εἰ καὶ ὄψε τοῦ καιροῦ, διὰ τὸ ἀναμένειν αἰετὸς τοὺς τὸν αὐτὸν ἀγῶνα τῆς θεοσεβείας ἀνεὶληφότας, καὶ μὴ θαρρῆειν ἑαυτῶ μόνῳ, ἀλλ' οὐκ ἀκαίρως γε τάχα, νῦν γοῦν πρὸς ὑπόμνησιν τοῖς ἀγωνιζομένοις τὸν ἀγῶνα τῆς θεοσεβείας, ἀναλεξάμενος ἐκ τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν τά τε ἀπαρέσκοντα τῷ Θεῷ, καὶ οἷς εὐαρεστεῖται παραθέσθαι, ὡς ὁ υἱὸς τε ὦ, κατ, εὐχὰς κοινὰς· ἵνα καταξιωθῶμεν χάριτι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ διδασκαλίᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀποπηδήσαντες μὲν τῆς τε τῶν ἰδίων θελημάτων συνηθείας, καὶ τῆς τῶν ἀνθρωπίνων παραδόσεων παρατηρήσεως· στοιχήσαντες δὲ τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ μακαρίου Θεοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν, καὶ κατὰ τὸν καιρὸν τὸν παρόντα εὐαρέστως αὐτῷ ζήσαντες διὰ τε σφοδρότερας ἀναχωρήσεως τῶν κεκωλυμένων καὶ σπουδαιότερας ἐπιμελείας τῶν ἐγκεκριμένων, ἐν τῷ μέλλουτι αἰῶνι τῆς ἀθανασίας φυγεῖν μὲν τὴν ὀργὴν τὴν ἐπεργουμένην ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας δυναίμεθα, ἀξιοι (93) δὲ εὐρεθῆναι τῆς αἰωνίου ζωῆς, καὶ ἐπουρανίου βασιλείας τῆς ἐπηγγελμένης παρὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ πᾶσι τοῖς φυλάσσουσι τὴν διαθήκην αὐτοῦ, καὶ μεμνημένοις τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ, τοῦ ποιῆσαι αὐτάς. Μεμνημένος δὲ τοῦ Ἀποστόλου εἰπόντος· Ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ οὔτε περιτομὴ τι ἰσχύει, οὔτε ἀκροβυστία, ἀλλὰ πίστις δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη· ἀκόλουθον ὁμοῦ καὶ ἀναγκαῖον ἐλογισάμην, τὴν ὑγιαίνουσαν πίστιν καὶ εὐσεβῆ δόξαν περὶ τε Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος παραθέσθαι πρότερον, καὶ οὕτως ἐπισυνάψαι τὰ ἠθικά.

EJUSDEM DE FIDE.

1. Dei optimi gratia cum mihi innotuisset vestre pietatis mandatum, idque dignum vestra ista in Christo erga Deum dilectione, quo piæ fidei confessionem litteris consignatam a nobis petivistis, primum quidem tenuitatis atque infirmitatis meæ conscius respondere veritus sum: sed simul atque memini Apostoli, qui dixit: *Supportantes invicem in charitate*⁸¹; et rursus: *Corde enim creditur ad justitiam: ore autem confessio fit ad salutem*⁸²; rem periculosam duxi, si vobis morem non gererem, silentioque salutarem confessionem præterirem, fiduciam habens per Christum in Deo, sicut scriptum est: *Non quod sufficientes simus cogitare aliquid a*

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

1. Θεοῦ τοῦ ἀγαθοῦ χάριτι τὸ ἐπίταγμα τῆς ὑμετέρας εὐλαθείας καταμαθῶν ἀξίον τῆς (94) ἐν Χριστῷ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης, ἐν ᾧ τῆς εὐσεβοῦς πίστεως ἐγγραφον ἐπεζητήσατε παρ' ἡμῶν ὁμολογίαν, τὰ μὲν πρῶτα ἐπαιθανόμενος τῆς ἑαυτοῦ ταπεινώσεως καὶ ἀσθενείας, ὠκνοῦν πρὸς τὴν ἀπόκρισιν· ὡς δὲ ἐμνημόνευσα τοῦ Ἀποστόλου εἰπόντος, Ἀνεχόμενοι ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ· καὶ πάλιν, Καρδίᾳ γὰρ πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν· οὐκ ἀκίνδυνον ἠγησάμην τὸ ἀντειπεῖν μὲν ὑμῖν, σιπηῆσαι δὲ τὴν σωτήριον ὁμολογίαν, πεποιθήσειν ἔχων διὰ τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Θεόν, ὡς γέγραπται· Οὐχ ὅτι ἱκανοὶ ἐσμεν ἀφ'

⁷⁹ Psal. cii, 18. ⁸⁰ Galat. v, 6. ⁸¹ Ephes. iv, 2.

⁸² Rom. x, 10.

(93) Editio Paris. ἀπειθείας δυναίμεθα, ἀξιοι. Vox δυναίμεθα neque in nostris codicibus, neque in editione Veneta legitur.

(94) Editio Paris. ἀξίου ἐκ τῆς. Vocula ἐκ neque in nostris, neque in Combefisii codice reperitur;

nec dubium, quin abesse debeat. Haud longe utraque editio ἐπεζητήσατε. Codex Combef. et alii duo ἐπεζητήσατε. Mox mss. duo præter Combefisianum ἑαυτοῦ ταπεινότητος.

ἑαυτῶν λογίτασθαι τι, ὡς ἐξ ἑαυτῶν· ἀλλ' ἡ ἱκανότης ἡμῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ, τοῦ τότε (95) μὲν ἐκείνους, νῦν δὲ καὶ ἡμᾶς, καὶ τοῦτο δι' ὑμᾶς, ἱκανώσατος γενέσθαι διακόνους Καινῆς Διαθήκης, οὐ γραμμάτος, ἀλλὰ πνεύματος. Διακόνου δὲ πιστοῦ ἰδίου ἴστε πάντως καὶ αὐτοὶ τὸ, ἄπερ ἂν εἰς (96) τοὺς συνδούλους οἰκονομῆσαι παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ Δεσπότης πιστευθῆ, ταῦτα διασῶσαι τοῦτοις ἀνοθεύτως καὶ ἀκαπηλεύτως. Ὡστε καὶ γὰρ, ἄπερ ἔμαθον ἐκ τῆς Θεοπνεύστου Γραφῆς, ταῦτα ὑμῖν παραθέσθαι κατὰ τὸ ἀρέσκον Θεῷ, πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον ὀφειλέτης εἰμί. Εἰ γὰρ αὐτὸς ὁ Κύριος, ἐν ᾧ εὐδόκησεν ὁ Πατήρ, Ἐν ᾧ εἰσι πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι, ὁ πᾶσαν μὲν τὴν ἐξουσίαν, πᾶσαν δὲ τὴν κρίσιν λαβὼν παρὰ τοῦ Πατρὸς, Ἐντολὴν ἔδωκέ μοι (97), φησὶ, τί εἶπω, καὶ τί λαλήσω· καὶ πάλιν· Ἄ οὐν ἐγὼ λαλῶ, καθὼς εἶρηκέ μοι ὁ Πατήρ, οὕτω λαλῶ· καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀφ' ἑαυτοῦ οὐ λαλεῖ, ἀλλ' ὅσα ἂν ἀκούσῃ παρ' αὐτοῦ, ταῦτα λαλεῖ· πόσω μᾶλλον ἡμῖν εὐσεβές τε ὁμοῦ καὶ ἀσφαλές (98) τοῦτο φρονεῖν καὶ ποιεῖν ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ; Ἔως μὲν οὐν ἀγωνίζεσθαι πρὸς τὰς ἐπανισταμένας κατὰ καιρὸν αἰρέσεις ἐχοῦν, ἐπόμενος τοῖς προειληφόσιν, ἀκολουθῶν ἡγούμενῃ τῇ διαφορᾷ τῆς ἐπισπειρομένης ὑπὸ τοῦ διαβόλου ἀσεβείας, ταῖς ἀντιθέτοις φωναῖς (99) κωλύειν, ἢ καὶ ἀνατρέπειν τὰς ἐπαγομένας βλασφημίας, καὶ ἄλλοτε ἄλλαις, ὡς ἂν ἡ χρεῖα τῶν νοσοῦντων κατανάγκασε, καὶ ταύταις πολλάκις ἀγράφοις μὲν, ὁμως δ' οὐν οὐκ ἀπεξενωμέναις τῆς κατὰ τὴν Γραφὴν εὐσεβοῦς διανοίας τοῦ Ἀποστόλου πολλάκις καὶ Ἑλληνικοῖς ῥήμασι χρῆσασθαι μὴ παραιτησάμενου (1) πρὸς τὸν ἰδίον σκοπὸν. Νῦν δὲ πρὸς τὸν κοινὸν ἡμῶν τε καὶ ὑμῶν σκοπὸν ἀρμόζον ἐλογισάμεν ἐν ἀπλότητι τῆς ὑγιαίνουσας πίστεως τὸ ἐπίταγμα τῆς ὑμετέρας ἐν Χριστῷ ἀγάπης πληρῶσαι, εἰπὼν (2) ἃ ἐδιδάχθην παρὰ τῆς Θεοπνεύστου Γραφῆς· φειδόμενος μὲν καὶ τῶν ὀνομάτων, καὶ ῥημάτων ἐκείνων, ἃ λέξεσι μὲν αὐταῖς οὐκ ἐμφέρεται τῇ θεῖᾳ Γραφῇ, διάνοιάν γε μὴν τὴν ἐκείνην ἐγκειμένην τῇ Γραφῇ διασώζει· ὅσα δὲ πρὸς τῷ ζένῳ τῆς λέξεως ἔτι καὶ τὸν νοῦν ζένον ἡμῖν ἐπεισάγει, καὶ ἃ οὐκ ἔστιν ὑπὸ τῶν ἁγίων κηρυσσόμενα (3) εὐρεῖν, ταῦτα ὡς ξένα καὶ ἀλλότρια τῆς εὐσεβοῦς πίστεως παντάπασι παραιτούμενος. Πίστις μὲν οὐν ἔστι συγκατάθεσις ἀδιάκριτος τῶν ἀκουσθέν-

A nobis, quasi ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est ⁸³, qui tum quidem illos, nunc vero nos etiam idque propter vos, idoneos effecit ut ministri essemus Novi Testamenti, non litteræ, sed spiritus ⁸⁴. Id autem fidelis ministri proprium esse scitis utique et vos ipsi, nimirum ut quæ conservis suis dispensanda a benigno Domino acceperit, eadem pura et sincera ipsis servet. Quocirca ego quoque, quæ ex divina Scriptura didici, ea ad communem utilitatem ita, ut Deo placet, apponere debeo. Etenim si ipse **224** Dominus, in quo bene complacitum est Patri, *In quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi* ⁸⁵, qui a Patre accepta potestate omni, omnique judicio, ait: *Mandatum dedit mihi, quid dicam, et quid loquar* ⁸⁶; et iterum: *Quæ ergo ego loquor, sicut dixit mihi Pater, sic loquor* ⁸⁷; item si Spiritus sanctus a seipso non loquitur, sed quæcunque audierit ab eo, hæc loquitur ⁸⁸; quanto potiori jure id in nomine Domini nostri Jesu Christi sentire et facere pium simul et securum nobis fuerit? Dum igitur adversus hæreses vario tempore exortas pugnandum esset, majorum exempla secutus, consequens esse existimavi, ut ejus quæ a diabolo seritur impietatis habita ratione, eas quæ inducuntur blasphemias vocabulis contrariis cohiberem, aut etiam everterem: et aliis atque aliis verbis prout ægrotantium utilitas cogebat, uterer, quæ etiamsi sæpe scripta non invenirentur, tamen a pio Scripturæ sensu non abhorrebant: quod Apostolus quoque non raro fecit, qui Græcorum verbis congruenter suo proposito convenienterque uti non fastidivit. Nunc aulem communi scopo tam nostro quam vestro convenire putavi, si in sanæ fidei simplicitate sequerer vestræ istius in Christo dilectionis mandatum, eaque dicerem quæ a sacra Scriptura accepissem, sed sic, ut parcus sim in illis nominibus et verbis usurpandis, quæ ipsis litteris et syllabis in divina Scriptura non reperiuntur, tametsi eam quam Scriptura præfert sententiam servant: quæ vero præter dictionis novitatem novum etiam et peregrinum sensum nobis exhibent, quæque non inveniuntur usurpata a sanctis, ea uti peregrina et a pia fide aliena omnino averser. Est igitur fides assensus haud hæsitans super iis que audita sunt, veritatem eorum

⁸³ II Cor. III, 5. ⁸⁴ ibid. 6. ⁸⁵ Coloss. II, 3. ⁸⁶ Joan. XII, 49. ⁸⁷ ibid. 50. ⁸⁸ Joan. XXI, 13.

(95) Regii duo libri του Θεου, ὅς καὶ ἱκάνωσεν ἡμᾶς τότε haud recte. Codex. Voss. ὡς καί, etc., ut superius.

(96) Utraque editio ὅπερ ἂν εἰ. Codex Voss. et alii tres ἄπερ ἂν. Mox idem codex Vossili et alii duo ἀνόθως.

(97) Editi et Reg. secundus δέδωκέ μοι. Codex Voss. et alii tres ἔδωκε.

(98) Codex Voss. εὐσεβέστερον καὶ ἀσφαλές.

(99) Editio utraque et Reg. secundus prima manu ταῖς ἀντιτύποις φωναῖς. Alii tres mss., quibus consentit Reg. secundus manu posteriore, ταῖς ἀντιθέτοις φωναῖς. Statim codex Voss. et unus Reg.

τὰς ἐπεισαγομένας. Nec ita multo post Reg. tertius et editio Ven. in margine ὅλως δ' οὐν οὐκ.

(1) Editio Paris. et Reg. tertius, ὡςπερ οὐν καὶ ὁ Ἀπόστολος πολλάκις παποίηκεν. Ἑλληνικοῖς ῥήμασι χρῆσασθαι μὴ παραιτησάμενος. Codices Vossii et Combefisii et alii duo ut in contextu, brevius et rectius.

(2) Reg. primus πληρῶσαι καὶ εἰπεῖν. Mox unus Reg. ἢ ῥημάτων.

(3) Codex Voss. et unus Reg. ἐπεισάγει καὶ οὐν οὐκ ἔστιν. κηρυσσόμενον. Reg. tertius καὶ οὐ οὐκ ἔνεστι, sensum novum et peregrinum, quemque non invenias vulgatum a sanctis.

quæ Dei munere prædicata sunt, persuasissimam habens : quam fidem ostendit Abraham hoc testimonio laudatus : *Non hæsitavit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo : imo plenissime sciens quod is qui promisit, potens est et facere* ⁸⁹. Quod si *Fidelis est Dominus in omnibus verbis suis* ⁹⁰, *Fidelia etiam omnia mandata ejus, confirmata in sæculum sæculi, facta in veritate et æquitate* ⁹¹, manifestus a fide lapsus est ac superbiæ crimen, si quis aut quidquam eorum quæ scripta sunt reprobet, aut aliquid ex iis quæ scriptis mandata non sunt, introducat, cum Dominus noster Jesus Christus dicat: *Oves meæ vocem meam audiunt* ⁹²; et paulo ante dixerat: *Alienum autem non sequentur, sed fugient ab eo : quia non noverunt vocem alienorum* ⁹³ : Apostolusque, sumpto ex hominibus exemplo, quidpiam in divinis Scripturis addere, aut demere vehementius vetet, his verbis: *Tamen hominis confirmatum testamentum nemo spernit, aut superordinat* ⁹⁴.

2. Omnem itaque vocem ac sententiam a Domini **225** doctrina alienam sic nos semper et nunc fugere statuimus, cum scopus, qui, uti prius dixi, nunc nobis et vobis propositus est, ab argumentis illis, a quibus alias alia modo ad aliquid aut scribendum aut dicendum adducebamur, multum differat. Nam tunc quidem confutare hæresim, et diaboli insidias subvertere conabamur : nunc vero simpliciter fidem sanam confiteri ac declarare nobis proponimus. Itaque nunc nobis non idem congruit dicendi genus. Quemadmodum enim homo qui præliaturus est, et qui operam agriculturæ daturus, non eadem in manus instrumenta sumit (alia namque sunt instrumenta eorum quin in securitate res ad victum necessarias sibi ipsi labore parant et aliæ sunt armaturæ eorum qui in bello ordinantur), sic qui in sana doctrina cohortatur, et qui contradicentes refutat, eodem dicendi genere non utatur: Aliud enim usurpatur dicendi genus ad refellendum, aliud ad exhortandum. Alia simplicitas eorum qui in pace pietatem confitentur, et alii sudores eorum qui se adversus falsæ scientiæ discrepantiam opponunt. Quamobrem nos quoque sic sermones nostros in judicio disponentes, ubique ea quæ ad custodiendam aut ædificandam fidem pertinent, modo apto atque consentaneo adhibeamus, sic ut modo iis qui diabolico artificio eam destruere nituntur, resistamus validius, modo vero iis qui in ipsa ædificari volunt, simplicius et familiarius ipsam exponamus, nihilque aliud peragamus quam quod ab Apostolo dictum

των ἐν πληροφορίᾳ τῆς ἀληθείας τῶν κηρυχθέντων Θεοῦ Χάρτι, ἤτινα ἐπεδείξατο μαρτυρηθεὶς Ἀβραάμ, ὅτι οὐ διεκρίθη τῇ ἀπιστίᾳ, ἀλλ' ἐνεδυναμώθη τῇ πίστει, τοὺς δόξαν τῷ Θεῷ, καὶ πληροφορηθεὶς ὅτι, ὁ ἐπηγγέλται, δυνατὸς (4) ἔστι καὶ ποιῆσαι. Εἰ δὲ Πιστὸς μὲν ὁ Κύριος ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις αὐτοῦ, Πισταὶ δὲ πᾶσαι αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ, ἐστηριγμέναι εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, πεποιτημέναι ἐν ἀληθείᾳ καὶ εὐθύτητι, φανερὰ ἔκπτωσις πίστεως καὶ ὑπερηφανίας κατηγορία, ἢ ἀθετεῖν τι τῶν γεγραμμένων, ἢ ἐπεισάγειν τῶν μὴ γεγραμμένων, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰπόντος· Τὰ ἐμὰ πρόβατα τῆς ἐμῆς φωνῆς ἀκούει καὶ πρὸ τούτου δὲ εἰρηκότος· Ἄλλοτριῶν δὲ οὐ μὴ ἀκολουθήσωσιν, ἀλλὰ φεύξονται ἀπ' αὐτοῦ· ὅτι οὐκ οἶδασιν τῶν ἄλλοτριῶν τὴν φωνήν· καὶ τοῦ Ἀποστόλου ἐν ὑποδείγματι ἀνθρωπίνῃ σφοδρότερον ἀπαγορεύοντος τὸ προσθεῖναι ἢ ὑφελῖν τι ἐν ταῖς θεοπνεύστοις Γραφαῖς, δι' ὧν φησιν· Ὁμοῦ ἀνθρώπου κεκυρωμένην διαθήκην οὐθεὶς ἀθετεῖ, ἢ ἐπιδιατάσσεται.

2. Πᾶσαν μὲν οὖν ἄλλοτριαν τῆς τοῦ Κυρίου διδασκαλίας φωνὴν καὶ ἔννοιαν οὕτως ἡμεῖς πάντοτε καὶ νῦν ἀποφεύγειν (5) ἐγνώκαμεν, καὶ τοῦ σκοποῦ δὲ, ὡς προεῖπον, τοῦ νῦν ἡμῖν τε καὶ ὑμῖν προκειμένου, καταπολὺ διαφέροντος τῶν ὑποθέσεων ἐκείνων, ὑφ' ὧν ἄλλοτε ἄλλως ἐπὶ τὸ γράψαι τι ἢ εἰπεῖν προήχθημεν. Διότι τότε μὲν αἰρέσεως ἔλεγχος καὶ ἀνατροπὴ τῆς τοῦ διαβόλου μεθοδεΐας ἐσπουδάζετο, νῦν δὲ τῆς ὑγιαίνουσας πίστεως (6) ὁμολογία τε καὶ φανέρωσις ἀπλῆ πρόκειται. Οὐκ οὖν τοῦ λόγου χαρακτήρ ὁ αὐτὸς ἡμῖν καὶ νῦν ἀρμόζει. Ὡς γὰρ οὐκ ἂν λάθοι μετὰ χειρὸς ἄνθρωπος σκεύη τὰ αὐτὰ πολέμων καὶ γεωργῶν (ἄλλα γὰρ σκεύη τῶν ἐν ἀδείᾳ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἑαυτοῖς ἐκπονούντων, ἄλλαι δὲ πανοπλίαι (7) τῶν ἐν πολέμῳ παρατασσομένων), οὕτως οὐκ ἂν εἴποι τὰ αὐτὰ ὁ παρακαλῶν ἐν τῇ ὑγιαίνουσῃ διδασκαλίᾳ, καὶ ὁ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχων, Ἄλλο γὰρ εἶδος λόγου ἐλεγκτικοῦ, καὶ ἄλλο εἶδος λόγου παρακλητικοῦ. Ἄλλη ἀπλότης τῶν ἐν εἰρήνῃ τὴν εὐσέβειαν ὁμολογούντων, καὶ ἄλλοι ἰδρωῖτες τῶν πρὸς τὰς ἀντιθέσεις τῆς ψευδωνύμου γνώσεως ἰσταμένων. Ὡστε ἂν τούτῳ τῷ τρόπῳ καὶ ἡμεῖς οἰκονομουντες τοὺς λόγους ἡμῶν ἐν κρίσει, πανταχοῦ τοῖς πρὸς τὴν φυλακὴν ἢ οἰκοδομὴν τῆς πίστεως ἀκολουθῶν χρηταίμεθα, ποτὲ μὲν τοῖς ἐν μεθοδεΐᾳ τοῦ διαβόλου καταλύειν πειρωμένοις αὐτὴν ἀγωνιστικώτερον (8) ἀνθιστάμενοι, ποτὲ δὲ τοῖς οἰκοδομεῖσθαι βουλομένοις ἐν αὐτῇ ἀπλοικώτερον καὶ οἰκειότερον αὐτὴν ἐξηγούμενοι, καὶ οὐδὲν ἄλλο ποιοῦντες ἢ ἐκεῖνο τὸ παρὰ τοῦ Ἀποστόλου (9) εἰρημένον· Εἰδέναι πῶς δεῖ ὑμᾶς ἐν ἑκάστῳ ἀποκριθῆναι. Πρὶν δὲ ἔλθειν ἐπ' αὐτὴν τὴν τῆς

⁸⁹ Rom. iv, 21. ⁹⁰ Psal. cxliv, 13. ⁹¹ Psal. cx, 8. ⁹² Joan, x, 27. ⁹³ ibid. 5. ⁹⁴ Galat. iii, 13,

(4) Codex Voss. et unus Reg. ἐπηγγέλται ὁ Θεός, δυνατός, et ita quoque legitur in Reg. primo manu recentiore. Mox unus Reg. λόγοις αὐτοῦ, πιστεῦσαι δὲ ἄξιον. ὅτι πισταὶ πᾶσαι, credere autem operæ pretium est, omnia mandata fidelia esse.

(5) Reg. unus νῦν ἀποφυγεῖν.

(6) Codex Voss. τῆς ὑγιᾶς πίστεως.

(7) Antiqui duo libri καὶ ἄλλαι πανοπ. Mox Reg. unus οὐκ ἂν εἴπη.

(8) Utraque editio et Reg. secundus ἀνταγωνιστικώτερον. Alii tres mss. ἀγωνιστικώτερον.

(9) Codex Voss. et alii duo ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου.

πίστεως ὁμολογίαν, καὶ κεῖνο ἐπισημῆσθαι ἄξιον ἄ est: *Ut sciatis quomodo oporteat vos unicuique re-*
 ὅτι τὴν τοῦ Θεοῦ μεγαλειότητα καὶ δόξαν, καὶ λόγῳ *spondere*⁹⁵. Sed antequam deveniamus ad ipsam
 ἀπερίληπτον οὐσαν, καὶ νῶ (10) ἀκατάληπτον, ἐνὶ *fidei confessionem, illud etiam merito observan-*
 μὲν ῥήματι ἢ νοήματι οὔτε δηλωθῆναι, οὔτε νοηθῆναι *dum fuerit: Dei majestatem et gloriam, cum et*
 οἷόν τε ἦν διὰ πλειόνων δὲ τῶν ἐνστρεφομένων τῇ *sermone inexplicabilis sit et mente incomprehen-*
 ἡμετέρα χρῆσει ἢ θεόπνευστος Εραφῆ μόλις τοῖς *sibilis, uno verbo aut una cogitatione neque decla-*
 καθαροῖς τῇ καρδίᾳ, ὡς δι' ἐσόπτρου, ἠνίξατο. Τὸ μὲν *rari, neque intelligi posse, imo etiam eam a sacra*
 γὰρ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, καὶ ἡ τελεία ἐπίγνω- *Scriptura per plura verba nostro usu recepta, vix*
 σις ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τοῖς ἀξίοις ἀποδοθῆναι *etiam iis qui puro corde sunt, veluti per speculum,*
 ἐπηγγέλται· νῦν δὲ, καὶ Παῦλος τις ἦ, καὶ Πέτρος, *obscure significari. Nam promissum est fore, ut*
 βλέπει μὲν ἀληθῶς ἃ βλέπει, καὶ οὐ πλανᾶται, οὔτε *facies ad faciem, et perfecta cognitio iis qui digni*
 φαντάζεται, δι' ἐσόπτρου δὲ ὁμοῦς βλέπει, καὶ ἐν *habiti fuerint, in futuro sæculo exhibenda sit:*
 αἰνίγματι (11), καὶ τὸ ἐκ μέρους νῦν εὐχαρίστως δε- *nunc vero sive Paulus quis sit, sive Petrus, videt*
 χόμενος, τὸ τέλειον εἰς τὸ μέλλον περιχαρῶς ἀπαδέ- *quidem vere quæ videt, et non errat, neque ima-*
 χεται. Ὅπερ πιστοῦται μὲν ὁ ἀπάστολος Παῦλος, τῷ *ginatione luditur, sed tamen per speculum et in*
 τοιοῦτῳ τινὶ τρόπῳ κατασκευάζων τὸν λόγον, ὅτι *ænigmate cernit, et quod nunc ex parte est*⁹⁶,
 Ὡςπερ, Ὅτε μὲν ἡμῶν (12) νῆπιος, ἄρτι τὰ στοιχεῖα *cum gratiarum actione suscipiens, quod perfectum*
 τῆς ἀρχῆς τῶν λογίων τοῦ Θεοῦ ἐκμανθάνων, ὡς *est*⁹⁷, in futuro ævo cum ingenti gaudio exspe-
 νῆπιος ἐλάλουν, ὡς νῆπιος ἐφρόνου (13), ὡς νῆ- *ctat. Quod ita esse confirmat apostolus Paulus,*
 πιος ἐλογιζόμεν· ὅτε δὲ γέγονα ἀνὴρ, καὶ εἰς *qui suum sermonem tali quodam modo componit:*
 μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ ἐπί- *Quemadmodum, Cum essem parvulus*⁹⁸, prima elo-
 γομαι φθάσαι, τὰ τοῦ νηπίου κατέρρηκα. Καὶ *quorum Dei elementa recens edoctus, loquebar ut*
 τοσαύτην ἔσχον ἐν τῇ τῶν θείων καταλήψει τὴν προ- *parvulus, sapiebam ut parvulus, cogitabam ut par-*
 κοπήν καὶ βελτίωσιν, ὥστε τὴν μὲν ἐν τῇ Ἰουδαϊκῇ *vulus: 226 cum vero vir factus sum, et ad men-*
 λατρείᾳ ἐπίγνωσιν νηπίας φρενὸς εἰκέναι κινήμασιν, *suram ætalis plenitudinis Christi*⁹⁹ pervenire fe-
 ἀνδρὶ δὲ ἡθῆ τὰ πάντα τελείῳ προσήκουσαν τὴν διὰ *stino, evacuavi quæ erant parvuli. Atque in divinis*
 τοῦ Εὐαγγελίου γνώσιν. Οὕτως ἐν συγκρίσει τῆς ἐν *Scripturis percipiendis ita profeci, et excellui, ut*
 τῷ μέλλοντι αἰῶνι τοῖς ἀξίοις ἀποκαλυφθησομένης *ea quæ in Judaico cultu habetur cognitio puerilis*
 γνώσεως, καὶ τὸ δοκοῦν νῦν ἐν τῇ γνώσει τέλειον *animi motibus sit comparanda, et contra notitia*
 βραχὺ τι καὶ ἀμυδρότερον τοσοῦτον, ὡς πλέον ἀπολιμ- *per Evangelium acquisita viro jam in omnibus per-*
 πάνεσθαι τῆς ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τρανότητος, ἢ *fecto conveniat. Sic et quod nunc in cognitione*
 ὅσον ἀπολιμπάνεται τοῦ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον *perfectum videtur, si cum futuri sæculi scientia*
 τὸ δι' ἐσόπτρου βλέπειν καὶ ἐν αἰνίγματι (14). Συν- *iis qui digni exstiterint revelanda conferatur, exi-*
 ιστώσι δὲ τοῦτο καὶ οἱ περὶ τὸν μακάριον Πέτρον καὶ *guum quiddam est et obscurum usque adeo, ut*
 Ἰωάννην μαθηταὶ τοῦ Κυρίου, τῇ κατὰ τὸν παρόντα *magis a futuri sæculi claritate absit, quam visio*
 βίον ἀεὶ πρὸς τὸ μείζον ἐπιθῆσαι καὶ προκοπῇ τὸ ὑπερ- *per speculum et in ænigmate facta abest ab illa*
 βάλλον τῆς ἐν τῷ μέλλοντι τελευτημένης αἰῶνι γνώσεως *quæ facie ad faciem fit. Confirmant autem hoc et*
 οὐκ ἔλαττον καὶ αὐτοὶ πιστούμενοι. Οἵτινες, μετὰ τὸ *beati Petrus et Joannes, alique Domini discipuli.*
 ἀξιοὶ φανῆναι τῆς παρὰ τοῦ Κυρίου ἐκλογῆς, τῆς σὺν *Nam etiamsi in præsentī vita semper magis ac magis*
 αὐτῷ διαγωγῆς, τῆς παρ' αὐτοῦ ἀποστολῆς, τῆς τῶν *proveherentur ac proficerent, nihilominus tamen*
 πνευματικῶν χαρισμάτων διανομῆς, μετὰ τὸ ἀκοῦ- *ipsi quoque incredibilem esse magnitudinem ejus*
 σαι Ἰμῖν δέδοται γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς βα- *scientiæ probant, quæ in futuro sæculo possidenda*
 σιλείας τῶν οὐρανῶν, μετὰ (15) τὴν τοιαύτην γνώ- *servatur. Qui postquam visi essent digni qui elige-*
 σιν, μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῶν τοῖς λοιποῖς ἀπορόρητων, *rentur a Domino, qui una cum ipso vitam dege-*
 ὁμοῦς ὕστερόν ποτε, περὶ αὐτὸ λοιπὸν τοῦ Κυρίου

⁹⁵ Coloss. iv, 6. ⁹⁶ I Cor. xiii, 12. ⁹⁷ ibid. 10. ⁹⁸ ibid. 11. ⁹⁹ Ephes. iv, 13.

(10) Codex Voss. et unus Reg. primus καὶ νῶ D
 οὐσαν.

(11) Utraque editio et Reg. primus καὶ αἰνίγμα-
 τος, et per ænigma. Codex Combef. et alii duo καὶ
 ἐν αἰνίγματι. Ibidem unus ms. Reg. μέρους δὲ νῦν.
 Subinde Reg. primus ὅπερ δὴ πιστοῦται ὁ.

(12) Reg. primus emendatus λόγον, ὅτι Ὅτε ἡμῶν.

(13) Sic codex Voss. et tres alii. Totum illud, ὡς
 νῆπιος ἐφρόνου, desiderabatur in vulgatis.

(14) Regii primus et secundus καὶ αἰνίγματος, et
 per ænigma. Illud, quod mox sequitur, οἱ περὶ τὸν
 μακάριον Πέτρον καὶ Ἰωάννην, ita vertendum putat
 Combefisius, *Beati discipuli Petrus et Joannes;*

aitque interpretem veterem *inscite* hunc locum ver-
 tisse, cum ita interpretatus est, *Discipuli Domini, qui*
cum Petro et Joanne fuere. Puto ego id inconside-
 rate dictum fuisse a Combefisio, cum hæc loquendi
 formula, οἱ περὶ, etc., anceps sit et ambigua, ob
 idque dubitari merito possit, soline Petrus ac Joannes
 hoc loco intelligantur, an discipuli alii cum
 ipsis. Certe eruditissimi viri, qui non ita pridem
 novam Methodum Græcam vernacula lingua edi-
 dere, hunc Basilii locum eodem quo vetus inter-
 pres sensu accipiunt.

(15) Unus codex Reg. τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ,
 μετὰ, *regni Dei.*

acciperent: qui postquam audissent, *Vobis datum est nosse mysteria regni cælorum*¹, post ejusmodi cognitionem, postquam aperta sibi essent quæ cæteris operta fuerant et occulta, tamen aliquanto post, adventante jam passione Domini, audiunt: *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo*².

3. Ex his atque hujus generis aliis discimus, quantum sacra Scriptura novit immensitatem cognitionis, tantum humanam naturam in hac vita assequendis divinis mysteriis impurem esse, cum unusquisque semper magis ac magis proficiat, nec quisquam sit, qui unquam ad summum illud peringat, donec venerit quod perfectum est, quando abolebitur quod ex parte est. Itaque ad omnes simul Dei glorias declarandas non sufficit nomen unum, nec singula omnino citra periculum assumuntur. Etenim si quis dixerit, *Deus*, ab eo non declaratus est *Pater*: cum vero dicitur *Pater*, huic nomini deest illud, *Conditor*. Rursus his quoque non adjungitur bonitas, sapientia, potestas, et reliqua quæ in sancta Scriptura reperiuntur. Rursus quoque si illud, *Pater*, cum integra ejus significatione, sicut apud nos est in usu, accipiamus in Deo, impie sentimus, cum affectum, semen genitale, ignorantiam, infirmitatem et ejusdem generis alia indicet. Similiter autem et de illo, *Conditor*, hoc idem dicendum est. Nam ejus nominis notio apud nos tempus, materiam, instrumenta adjunctaque requirit: a quibus omnibus, quantum homini fas est, puram esse oportet piam de Deo opinionem. Etsi enim mentes omnes conjungerentur ad perscrutandum, omnesque linguæ ad enuntiandum concurrerent, nemo tamen, ut dixi, hoc unquam pro rei merito assequi posset. Hanc autem sententiam luculenter nobis ob oculos ponit sapientissimus Salomon, cum ait: *Dixi: Sapiens efficiar: et ipsa elongata est a me longe ultra quam erat*³: non quod fugiat, sed quod ipsa iis maxime videtur esse incomprehensibilis, quibus per Dei **227** gratiam cognitio major accessit. Quamobrem sacra Scriptura nominibus verbisque pluribus necessario utitur ad quamdam eamque obscuram, divinæ gloriæ partem exprimendam. Nobis autem quod vos urgeatis, nec facultas est, nec otium omnia colligendi quæ ubique in divina Scriptura dicta sunt de Patre et Filio et de Spiritu sancto: sed tamen si pauca ex omnibus apponamus, ita conscientiæ vestræ satisfactum iri arbitramur, tum ut nostra sententia Scripturis innixa innotescat, tum ut vestra ipsorum aliorumque idem a

A τὸ πάθος, ἀκούουσιν· Ἐτι πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι.

3. Ἐκ τούτων καὶ τῶν τοιούτων μαθαίνομεν, ὅτι τοσοῦτον μὲν οἶδεν ἡ θεόπνευστος Γραφή τῆς ἐπιγνώσεως τὸ ἀπέραντον, τοσοῦτον δὲ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὸ τῶν θείων μυστηρίων ἐν τῷ παρόντι ἀνεφικτον, ἀεὶ μὲν κατὰ προκοπὴν ἐκάστῳ (16) προστιθεμένου τοῦ πλείονος, ἀεὶ δὲ τοῦ πρὸς ἀξίαν ἀπολιμπανομένου ἀπάντων, ἄχρις ἂν ἔλθῃ τὸ τέλειον, ὅτε τὸ ἐκ μέρους καταργηθῆσεται· οὐκοῦν οὔτε ἐνὸς ὀνόματος ἀρκούντος πάσας ὁμοῦ δηλώσαι τὰς τοῦ Θεοῦ δόξας, οὔτε ἐκάστου ἐξ ὀλοκλήρου ἀκινδύνως παραλαμβανομένου. Ἄν τε γὰρ εἶπῃ τις, Θεὸς, οὐκ ἐδήλωσε τὸ, Πατήρ· τῷ δὲ, Πατήρ, λείπει τὸ, κτίστης. Τούτοις δὲ πάλιν χρεῖα ἀγαθότητος, σοφίας δυνάμεως, καὶ τῶν λοιπῶν τῶν φερομένων ἐν τῇ ἀγίᾳ Γραφῇ. Πάλιν δὲ τὸ, Πατήρ, ὀλοκλήρου κατὰ τὴν ἡμετέραν χρῆσιν, ἐὰν ἐκλάβωμεν ἐπὶ Θεοῦ, ἀσεβοῦμεν· πάθος γὰρ καὶ ἀπόρροια, καὶ ἀγνοια, καὶ ἀσθένεια, καὶ ὅσα τοιαῦτα ἐπιφημίζει. Ὁμοίως δὲ καὶ τὸ, κτίστης. Ἐφ' ἡμῶν γὰρ χρεῖα χρόνου, ὕλης, σκευῶν, βοηθείας (17)· ὧν ἀπάντων καθαρεύειν δεῖ τὴν εὐσεβῆ περὶ Θεοῦ δόξαν, ὡς δυνατὸν ἀνθρώπῳ. Του γὰρ πρὸς ἀξίαν, ὡς ἔφη, κἂν εἰ πᾶσαι μὲν διάνοιαι πρὸς τὴν ἔρευναν συναφθεῖεν, πᾶσαι δὲ γλώσσαι πρὸς τὴν ἐπαγγελίαν συνδράμοιεν, οὐδέποτε ἂν τις ἐφίκοιτο. Ταύτην δὲ ἡμῖν τὴν ἐννοίαν σαφῶς παρίστησι καὶ ὁ σοφώτατος Σολομῶν λέγων· Εἶπα· Σοφισθήσομαι· καὶ αὕτη ἐμακρύνθη ἀπ' ἐμοῦ μακρὰν, ὑπὲρ ὃ ἦν· οὐ τῷ φεύγειν, ἀλλὰ τῷ ἐκείνοις μάλιστα φανεροῦσθαι αὐτῆς τὸ ἀκατάληπτον, οἷς Θεοῦ χάριτι περισσοτέρως προσγέγονεν ἡ γνώσις. Ἡ μὲν οὖν θεόπνευστος Γραφή πλείοσιν ὀνόμασιν ἀναγκαίως χρῆται καὶ ῥήμασιν εἰς μερικὴν τινα, καὶ ταύτην αἰνιγματώδη, τῆς θείας δόξης παράστασιν. Ἡμῖν δὲ πάντα μὲν τὰ πανταχοῦ ὑπὸ τῆς θεόπνευστου Γραφῆς περὶ τε Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἀγίου Πνεύματος εἰρημένα τὸ παρὸν ἀναλέγειν οὔτε δύναμις, οὔτε σχολή, διὰ τὸ κατεπεῖγειν ὑμᾶς· ὀλίγα δὲ ἐκ πάντων (18) παραθέμενοι, ἀρκεῖν ἡγοῦμεθα καὶ ταῦτα τῇ ὑμετέρᾳ συνειδήσει, πρὸς τε τὴν τοῦ ἡμετέρου ἐκ τῶν Γραφῶν φρονήματος φανέρωσιν, καὶ τὴν ὑμῶν αὐτῶν καὶ τῶν βουλομένων ἐφ' ἡμῖν (19) πληροφορίαν. Ὡς γὰρ τὰ πολλὰ μίαν ἡμῖν τὴν εὐσεβῆ ἐννοίαν ἐξαγγέλλει, οὕτω καὶ ἐκ τῶν ὀλίγων ὁ εὐγνώμων, οἶμαι, τὸ ἐν πᾶσιν εὐσεβὲς ἐπιγινώσκει.

¹ Matth. xiii, 35. ² Joan. xvi, 12. ³ Eccle. vii, 24.

(16) Antiqui duo libri προκοπὴν ἐκάστου. Mox duo mss. ἀπολιμπανομένων. Alii duo et editi ἀπολιμπανομένου. Hoc an illo modo legas, nihil refert.

(17) Regii duo codices perinde ut editio Ven. in margine ὕλης, ὀργάνων, βοηθείας, sensu non dissimili. Aliquanto infra utraque editio ἐμοῦ μακρᾶ. Codex Voss. et alii duo μακρὸν.

(18) Reg. primus ἐκ τῶν πάντων. Ibidem Reg. tertius et alter itidem Reg. παρατιθέμενοι.

(19) Editio Paris. βουλομένων ἐν ὑμῖν, qui inter vos id expetunt. Editio Ven. et codex Combef. ἐν ἡμῖν inter nos. Alii tres codices præter Voss. ἐφ' ἡμῖν. Hoc ipso in loco editio Paris, μίαν ὑμῖν. Editio Ven. et mss. tres ἡμῖν. Hæc est ejus loci sententia: Nostra hæc fidei confessio, quamlibet brevis, ejusmodi est, ut ex ea æquus rerum æstimator facile intelligat nos quoque in reliquis omnibus pie ac recte sentire.

nobis desiderantium persuasio constans fiat et certa. Ut enim multa unam sententiam piam esse nobis nuntiant, ita etiam æquus iudex, opinor, pietatem in omnibus inesse ex paucis cognoscet.

4. Πιστεύομεν τοίνυν καὶ ὁμολογοῦμεν ἓνα μόνον Ἄληθινόν καὶ ἄγαθόν Θεόν (20), καὶ Πατέρα παντοκράτορα, ἐξ οὗ τὰ πάντα · τὸν Θεόν καὶ Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Θεοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἓνα τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν Κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, μόνον ἄληθινόν, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τὰ τε ὀρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα · καὶ ἐν ᾧ τὰ πάντα συνέστηκον · ὃς ἐν ἀρχῇ ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν · καὶ μετὰ ταῦτα, κατὰ τὴν Γραφὴν, ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη · ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἀρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἐαυτὸν ἐκένωσε, καὶ διὰ τῆς ἐκ Παρθένου γεννήσεως μορφὴν δούλου λαβὼν, καὶ σχήματι εἵρεθεις ὡς ἄνθρωπος, πάντα τὰ εἰς αὐτὸν καὶ περὶ αὐτοῦ (21) γεγραμμένα ἐπλήρωσε κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Πατρὸς, γενόμενος ὑπακούσας μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ · καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν, κατὰ τὰς Γραφάς, ὤφθη τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς, καὶ τοῖς λοιποῖς, ὡς γέγραπται · ἀνέβη τε εἰς οὐρανοὺς καὶ κάθηται ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς · ὅθεν ἔρχεται ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος τούτου ἀναστῆσαι πάντας, καὶ ἀποδοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὴν πράξιν αὐτοῦ · ὅτε οἱ μὲν δίκαιοι προσληφθήσονται εἰς ζωὴν αἰώνιον καὶ βασιλείαν οὐρανῶν, οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ κατακριθήσονται εἰς κόλασιν αἰώνιον, ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται. Καὶ ἐν μόνον Πνεῦμα ἅγιον, τὸ Παράκλητον (22), ἐν ᾧ ἐσφραγίσθημεν εἰς ἡμέραν ἀπολυτρώσεως · τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, τὸ Πνεῦμα τῆς υἰοθεσίας, ἐν ᾧ κράζομεν · Ἄββᾶ, ὁ Πατήρ · τὸ δαιροῦν καὶ ἐνεργεῖν τὰ παρά του Θεοῦ χαρίσματα ἑκάστῳ πρὸς τὸ συμφέρον, καθὼς βούλεται · τὸ διδάσκον καὶ ὑπομιμνήσκον πάντα, ὅσα ἂν ἀκούῃ (23) παρά του Υἱοῦ · ἄγαθόν, τὸ ὁδηγῶν εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν, καὶ στηρίζον πάντας τοὺς πιστεύοντας πρὸς τὴν γνώσιν ἀσφαλῆ (24), καὶ ὁμολογίαν ἀκριβῆ, καὶ λατρείαν εὐσεβῆ, καὶ προσκύνησιν πνευματικὴν καὶ ἀληθῆ Θεοῦ Πατρὸς καὶ του μονογενοῦς Υἱοῦ αὐτοῦ του Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἑαυτοῦ · ἑκάστου ὀνόματος τῆν του ὀνομαζομένου (25) ιδιότητα σαφῶς ἡμῖν διευκρίνουστος, καὶ περὶ ἑκάστου τῶν ὀνομαζομένων πάντως τινῶν ἐξαιρέτων ιδιωμάτων εὐσεβῶς θεωρου-

4. Credimus igitur et confitemur unum solum verum et bonum Deum, et Patrem omnipotentem, ex quo omnia : Deum et Patrem Domini nostri et Dei Jesu Christi. Et unum unigenitum ipsius Filium Dominum et Deum nostrum Jesum Christum, solum verum, per quem omnia facta sunt⁴, sive visibilia, sive invisibilia, et in quo omnia consistunt⁵ : qui in principio erat apud Deum, et Deus erat⁶, et post hæc, juxta Scripturam, in terra visus est, et cum hominibus conversatus est⁷ : qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit : et per nativitatem ex Virgine, formam servi accipiens, et habitu inventus ut homo, omnia quæ in ipsum et de ipso scripta sunt, implevit, secundum Patris præceptum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis⁸. Et postquam tertia die resurrexisset a mortuis, secundum Scripturas⁹, visus est sanctis suis discipulis, ac reliquis, sicut scriptum est. Et ascendit in cælos, et sedet in dextra Patris, unde venturus est in consummatione hujus sæculi ad excitandos omnes, et ad reddendum unicuique juxta opus illius : quando justique assumentur ad vitam æternam, et ad regnum cælorum, peccatores vero addicentur sempiterno supplicio, *ubi vermis eorum non moritur, et ignis non exstinguitur*¹⁰. Et unum solum Spiritum sanctum Paraclitum, in quo signati sumus in diem redemptionis¹¹, Spiritum veritatis, Spiritum adoptionis, in quo clamamus, Abba, Pater¹² : qui dividit et efficit dona quæ a Deo dantur, singulis prout vult ad utilitatem¹³ : qui docet et suggerit omnia, quæcunque audierit a Filio¹⁴ : qui bonus est, qui deducit ad omnem veritatem, omnesque credentes firmat et ad cognitionem certam, et ad accuratam confessionem, et ad cultum pium, et ad spiritualem et veram adorationem Dei Patris unigenitique ejus Filii Domini et Dei nostri Jesu Christi, et sui ipsius. Nomen autem quodlibet quamdam illius qui nominatur proprietatem nobis manifeste explicat ; atque in unoquoque **228** nominatorum omnino pie peculiare quædam proprietates considerantur, Pater quidem in proprietate Patris, Fi-

⁴ Joan. i, 3. ⁵ Coloss. i, 17. ⁶ Joan. i, 1. ⁷ Baruch. iii, 38. ⁸ Philipp. ii, 6-8. ⁹ I Cor. xv, 4. ¹⁰ Marc. ix, 43. ¹¹ Ephes. iv, 30. ¹² Rom. viii, 15. ¹³ I Cor. xii, 11. ¹⁴ Joan. xiv, 26.

(20) Regii duo mss. et editio Ven. in contextu ἄγαθόν Κύριον. Mox Reg. unus τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν.

(21) Reg. unus πάντα τὰ εἰς ἑαυτὸν, καὶ περὶ ἑαυτοῦ. Aliquanto post idem codex εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ κάθηται ἐκ δεξιῶν του.

(22) Reg. tertius τὸν Παράκλητον, et ita quoque scriptum invenitur secundis curis in Reg. primo. Ibidem mss. duo Παράκλητον, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐν ᾧ. Sed illud, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, inepte ab aliquo otioso additum fuisse satis vident omnes.

(23) Antiqui duo libri ὅσα ἀκούει.

(25) Sic Reg. tertius et alter itidem Regius Codex Voss. πρὸς ἐπίγνωσιν ἀσφαλῆ. Liber Combef.

et Reg. primus γνώσιν ἀληθῆ καὶ ἀκριβῆ καὶ λατρείαν. Editio Ven. pro ἀληθῆ habet in margine ἀσφαλῆ quam scripturam puto præferendam, ne vox ἀληθῆ bis continenter repetatur. Mox utraque editio πνευματικὴν καὶ ἀληθῆ ὁμολογίαν Θεοῦ · sed hoc loco vox ὁμολογίαν in veteri nullo libro invenitur. Basilii respexisse videtur ad illud Joannis iv, 23 : *Et nunc est quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate.*

(25) Sic Reg. tertius et alter itidem Regius. Utraque editio ἑκάστου ὀνόματος τοῦ ὀνομαζομένου · quo loco in utraque editione posita virgula est post vocem ὀνομαζομένου. Mox aliquot mss. καὶ περὶ ἑκάστου τῶν.

lius vero in proprietate Filii, sanctus autem Spiritus in sua ipsius proprietate. Neque Spiritus sanctus a seipso loquitur¹⁵, neque Filius a semetipso facit quidquam¹⁶: et Pater quidem mittit Filium; Filius vero mittit Spiritum sanctum. Sic sentimus, sicque baptizamus in Trinitate consubstantiali juxta præceptum ipsius Domini nostri Jesu Christi, qui dixit: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti: docentes eos servare omnia quæcunque mandavi vobis*¹⁷. Quæ si servaverimus, dilectionem in eum nostram ostendimus, atque, uti scriptum est, digni efficiamur qui in ea maneamus¹⁸: si vero ea non servemus, ita aliter affecti redarguimur. Qui enim non diligit me, inquit Dominus, sermones meos non servat¹⁹. Et rursus: *Qui habet mandata mea et servat ea: ille est qui diligit me*²⁰.

5. Miror autem valde admodum, quod cum ipse Dominus noster Jesus Christus dicat: *Nolite gaudere, quia dæmonia vobis subjiciuntur: gaudete autem, quod nomina vestra scripta sunt in cælis*²¹: et iterum: *In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem*²²: unde Apostolus in omnibus charitatis necessitatem exhibet ac testatur, dicens: *Si linguis hominum loquar, et angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens: et si habuero prophetiam, et noverim mysteria omnia, et ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum*²³: et paulo post: *Sive autem prophetiæ evacuabuntur, sive linguæ cessabunt, sive scientia destruetur*²⁴, et cætera, quibus subjungit: *Nunc autem manet fides, spes, charitas, tria hæc: major autem horum est charitas*²⁵; cum igitur hæc et talia a Domino et ab Apostolo statuuntur, miror, inquam, quomodo homines res destruendas et cessaturas tanto studio et affectu prosequantur: quomodo vero ea quæ manent, et præsertim charitatem omnium maximam, quæ Christianum suo proprio caractere constituit, non modo ipsi nullo modo curent, sed etiam curantibus adversentur, et dum adversus eos pugnant, implent quod dictum est, videlicet neque ipsi ingrediuntur, imo ingredienti-
D

μένων, του μὲν Πατρὸς ἐν τῷ ἰδιώματι του Πατρὸς, του δὲ Υἱου ἐν τῷ ἰδιώματι του Υἱου, του δὲ ἁγίου Πνεύματος ἐν τῷ οἰκείῳ ἰδιώματι· μήτε του ἁγίου Πνεύματος ἀφ' ἑαυτοῦ λαλοῦντος, μήτε του Υἱοῦ ἀφ' ἑαυτοῦ τι ποιῶντος· καὶ του μὲν Πατρὸς πέμποντος τὸν Υἱόν, του δὲ Υἱοῦ πέμποντος τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Οὕτως φρονούμεν, καὶ οὕτως βαπτίζομεν εἰς Τριάδα ὁμοούσιον (26), κατὰ τὴν ἐντολὴν αὐτοῦ του Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰπόντος· Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα του Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετείλαμην ὑμῖν, ἄπεροτρουντες μὲν, τὴν εἰς αὐτὸν ἀγάπην ἐπιδεικνυμεθα, καὶ ἐν αὐτῇ μένειν καταξιούμεθα, καθὼς γέγραπται· μὴ τρουντες δὲ, ἐναντίως ἔχοντες ἐλεγχόμεθα. Ὁ μὴ ἀγαπῶν με, γὰρ φησὶ ὁ Κύριος, τοὺς λόγους μου οὐ τηρεῖ· καὶ πάλιν· Ὁ ἔχων τὰς ἐντολάς μου, καὶ τηρῶν αὐτάς, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν με.

5. Θαυμάζω δὲ περισσοτέρως, ὅτι, αὐτοῦ του Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ λέγοντος· Μὴ χαίρετε, ὅτι τὰ δαιμόνια ὑμῶν ὑποτάσσεται· χαίρετε δὲ, ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν γέγραπται ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ πάλιν· Ἐν τούτῳ γνώσονται πάντες, ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε (27) μετ' ἀλλήλων· ὅθεν ὁ Ἀπόστολος, ἐν πᾶσι τὸ τῆς ἀγάπης ἀναγκαῖον δεικνύς, διαμαρτύρεται λέγων· Ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ καὶ τῶν ἀγγέλων, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, γέγονα χαλκὸς ἠχῶν, ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον· κἂν ἔχω προφητεῖαν, καὶ εἰδῶ τὰ μυστήρια πάντα, καὶ πᾶσαν τὴν γνῶσιν, καὶ ἐὰν ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν, ὥστε ὄρη μεθιστάζειν, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐθέν εἰμι (28)· καὶ μετ' ὀλίγα· Εἴτε δὲ προφητεῖαι καταργηθήσονται, εἴτε γλώσσαι παύσονται, εἴτε γνῶσις κατοργηθήσεται, καὶ τὰ ἐξῆς, οἷς ἐπιφέρει· Νυνὶ δὲ μένει πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη, τὰ τρία ταῦτα· μείζων δὲ τούτων ἡ ἀγάπη· τούτων καὶ τῶν τοιούτων οὕτως ὑπὸ τε τοῦ Κυρίου καὶ τοῦ Ἀποστόλου διωρισμένων, θαυμάζων φημί, πῶς (29) περὶ μὲν τὰ καταργούμενα καὶ παυόμενα τσαύτην ἔχουσιν οἱ ἄνθρωποι σπουδὴν καὶ πτόησιν (30), περὶ δὲ τὰ μένοντα, καὶ μάλιστα τὴν μείζων πάντων ἀγάπην, τὴν χαρακτηρίζουσαν τὸν Χριστιανόν, οὐ μόνον αὐτοὶ φροντίδα οὐδεμίαν ποιοῦνται, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐσπουδακόσιν ἐναντιοῦνται, καὶ μαχόμενοι πληρουσι τὸ εἰρημένον· Οὕτε αὐτοὶ εἰσέρχονται, καὶ τοὺς εἰσερχομένους κωλύουσιν εἰσελθεῖν. Διόπερ παρακαλῶ

¹⁵ Joan. xvi, 13. ¹⁶ Joan. viii, 28. ¹⁷ Matth. xxviii, 19, 20. ¹⁸ Joan. xv, 10. ¹⁹ Joan. xiv, 24. ²⁰ ibid. 21. ²¹ Luc. x, 20. ²² Joan. xiii, 35. ²³ I Cor. xiii, 1, 2. ²⁴ ibid. 8. ²⁵ ibid. 13. ²⁶ Luc. xi, 52.

(26) Utraque editio et Regii primus et secundus, et alter itidem Reg. εἰς Τριάδα ὁμοούσιον, in Trinitatem consubstantialem: quod dignum est notatu, et tale, ut vel unicum aperte ostendat Eusebium Sebastenum talia non scripsisse, cum vocem ὁμοούσιον non admitteret.

2) Utraque editio et Reg. secundus ἀγάπην ἔχετε. Alii tres mss., ἔχετε. Ibidem Reg. tertius et alter itidem ἐν ἀλλήλοις.

(28) Editio Paris. οὐδέν εἰμι. Mss. quatuor οὐθέν.

(29) Editio Paris. θαυμάζειν φημί, πῶς. Editio Ven. et duo mss. θαυμάζων φημί. Alii duo θαυμάζω πῶς.

(30) Editio Paris. et Regii primus et secundus σπουδὴν καὶ γνῶσιν, et ita quoque legitur in contextu editionis Venetæ. Alii duo codices Regii et liber Voss., et editio Ven., in margine σπουδὴν καὶ πτόησιν, recte.

καὶ δέομαι, παυσάμενους τῆς περιέργου ζητήσεως καὶ ἀπρεποῦς λογομαχίας, ἀρκεῖσθαι τοῖς ὑπὸ τῶν ἁγίων καὶ αὐτοῦ τοῦ Κυρίου εἰρημένους, ἀξία δὲ τῆς ἐπουρανίου κλήσεως φρονεῖν· καὶ ἀξίως τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ πολιτεύεσθαι, ἐπ' ἐλπίδι τῆς αἰωνίου ζωῆς, καὶ ἐπουρανίου βασιλείας, τῆς ἡτοιμασμένης πᾶσι ποῖς φυλάσσουσι τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, τὰς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ μακαρίου Θεοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ ἀληθείᾳ. Ταῦτα ὑπομνησθέντες παρὰ τῆς ὑμετέρας εὐλαβείας ὑπαγορευσαί ἐν τοῖς τελευταίοις καὶ τὸ ἑαυτῶν φρόνημα φανερόν ποιῆσαι ὑμῖν τε καὶ δι' ὑμῶν τοῖς ἐν Χριστῷ ἀδελφοῖς, εἰς πληροφορίαν ὑμῶν τε καὶ αὐτῶν ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀναγκαῖον καὶ ἡμῖν ἐπιβάλλον (31) ἡγησάμεθα πρὸς τὸ μηδαμῶς περιφέρεσθαι τινῶν τὸν νοῦν ἐν τῇ διαφορᾷ τῶν ἄλλοτε μὲν ἄλλως παρ' ἡμῶν ἐκτεθέντων, ἀεὶ δὲ πρὸς τὴν ἐπεισαγομένην παρὰ τῶν ἀντιδιατιθεμένων τῇ ἀληθείᾳ ὑπόθεσιν ἀναγκαζομένων ἡμῶν ἐνίστασθαι (32), μήτε μὴν διασαλεύεσθαι τινὰς ἐν τῇ ἐναντιότητι τῶν ἐν ἡμῖν τὰ ἄλλότρια ἐπιφημιζεῖν θελώντων, ἢ καὶ τὰ ἴδια πάθη πολλάκις ἐπὶ τὸ συναρπάσαι τοὺς ἀπλουστέρους τοῦ ἡμετέρου φρονήματος καταψευδομένων· οὓς καὶ ὑμῖν φυλάξασθαι, ὡς ἄλλοτρίους τῶς εὐαγγελικῆς καὶ ἀποστολικῆς πίστεως τε καὶ ἀγάπης, ἀναγκαῖον μεμνησθαι δὲ τοῦ (33) Ἀποστόλου εἰπόντος· Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡμεῖς, ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζηται ὑμῖν παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν (34), ἀνάθεμα ἔστω ἵνα τηροῦντες κἀκεῖνο τὸ, Προσέχετε ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν· καὶ τὸ, Στέλλεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ παντὸς ἀδελφοῦ ἀτάκτως περιπατοῦντος, καὶ μὴ κατὰ τὴν παράδοσιν, ἣν παρελάβον (35) παρ' ἡμῶν, στοιχῶμεν τῷ κανόνι τῶν ἁγίων, ὡς Ἐποικοδομηθέντες ἐπὶ τῇ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν ᾧ πᾶσα οἰκοδομὴ συναρμολογουμένη αὖξει εἰς ναὸν ἁγίου ἐν Κυρίῳ. Ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης ἁγιάσαι ὑμᾶς ὁλοτελεῖς, καὶ ὁλόκληρον ὑμῶν τὸ πνεῦμα, καὶ ἡ ψυχὴ, καὶ τὸ σῶμα ἀμέμπτως ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τηρηθεῖν (36). Πιστὸς ὁ Θεὸς ὁ καλῶν ὑμᾶς, ὃς καὶ ποιήσει, ἐὰν ἐν Πνεύματι ἁγίῳ.

6. Τὰ περὶ τῆς ὑγιαίνουσας πίστεως (37) ἐν τοῖς

²⁷ Galat. i, 8. ²⁸ Matth. vii, 13. ²⁹ II Thess. iii, 6. ³⁰ Ephes. ii, 20. ³¹ I Thess. v, 23, 24.

(31) Editio Paris. καὶ ὑμῖν ἐπιβάλλον. Editio Ven. A et tres mss. καὶ ἡμῖν.

(32) Reg. primus ἡμῶν ἵστασθαι. Alter Reg. ἐνίστασθαι. Statim. Reg. unus ἐπὶ τῷ συν.

(33) Reg. tertius et alter itidem Regius ἀναγκαῖον, μεμνημένοις του· quod quin recipi quoque possit, non dubito.

(34) Editio utraque et Reg. secundus παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν. Alii tres codices Regii præter Voss. παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα.

(35) Codex Voss. ἣν παρελάβασαν.

(36) Editio Paris. et Reg. secundus perinde ut editio Ven. in contextu Χριστοῦ εὐρεθῆ. Reg. primus εὐρεθείη. Alii duo Regii mss. et Voss., et editio Ven. in margine Χριστοῦ τηρηθείη. Ibidem utraque

que indecenti verborum contentione, iis quæ a sanctis et ab ipso Domino dicta sunt, contenti sitis, eaque quæ cœlestem vocationem deceant, sentiatis, et vitam agatis Christi Evangelio dignam ob expectationem vitæ æternæ regnique cœlestis: quod paratum est omnibus servantibus mandata Dei et Patris, quæ sunt secundum Evangelium beati Dei Jesu Christi Domini nostri, in Spiritu sancto, et veritate. De his a vestra pietate admoniti necesse esse et officio nostro **229** convenire duximus, hæc tandem indicare, nostramque sententiam vobis et per vos aliis in Christo fratribus manifestam reddere, ad omnem vestram ipsorumque dubitationem in nomine Domini nostri Jesu Christi penitus tollendam: ne aliquorum mens ullo modo circumferatur ob diversitatem eorum, quæ alias alio modo exposita a nobis sunt, videlicet semper nos iis quæ a veritatis opugnatoribus afferebantur argumentis resistere cogebamur; neve impugnatio eorum qui nobis aliena tribuere volunt, aut qui etiam sæpe numero, ut simpliciores ad se pertrahant, suos ipsorum errores contra nostram sententiam nobis affingunt, quemquam commoveat: a quibus etiam vos, ut ab hominibus ab evangelica et apostolica fide atque charitate alienis, necessario cavere debetis, ac meminisse Apostoli qui dixit: *Sed licet nos, aut angelus de cælo evangelizet vobis præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit*²⁷: ut custodientes et illud, *Attendite a falsis prophetis*²⁸: item illud: *Ut subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, et non secundum traditionem quam acceperunt a nobis*²⁹, ex sanctorum institutis incepiamus, tanquam *superædificati super fundamentum apostolorum et prophetarum summo angulari lapide ipso Domino nostro Jesu Christo, in quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino*³⁰. *Deus autem pacis sanctificet vos totos, et integer vester spiritus, et anima, et corpus citra reprehensionem in adventu Domini nostri Jesu Christi servetur. Fidelis est Deus qui vocavit vos: qui etiam faciet*³¹, si modo mandata ejus servemus, gratia Christi in Spiritu sancto.

τὰς ἐντολάς αὐτοῦ τηρήσωμεν, χάριτι τοῦ Χριστοῦ

6. Cum de his quæ ad sanam fidem pertinent

editio καλῶν ὑμᾶς ὡς καὶ ποιήσει. Codex Combef. et alii duo καλῶν ὑμᾶς ὃς καὶ. Reg. tertius καλῶν ὑμᾶς ὃς. Mox liber Voss. χάριτι τοῦ Κυρίου.

(37) Illa, τὰ περὶ τῆς ὑγιαίνουσας πίστεως, et reliqua omnia ad finem usque, ita locata sunt et in editione Ven. et in codice Voss. et in aliis tribus libris veteribus, ut conjungantur cum iis quæ præcedunt sine ullo intervallo et sine ullo titulo; et ita edi debere puto, cum totum illud, quod dixi, proprie hujus *De fide* libelli epilogus esse videatur. Hæc quæ notavi verba, τὰ περί, etc., efficiunt peculiarem quamdam lucubratiunculam in editione Paris. cum hoc titulo, Προοίμιον τῶν ἠθικῶν, *Proœmium ethicorum*. Titulus qui legitur in Reg. tertio. haud magis convenit. Est autem ejusmodi, Περί τῶν

satis pro tempore in superioribus a nobis dictum A fuisse putemus, jam moralia, quæ promissimus, in nomine Domini nostri Jesu Christi tradere conemur. Quæcunque igitur hactenus sparsim in Novo Testamento aut interdicta aut approbata invenimus, ea pro nostra virili parte in regulas quasdam compendiarias. quo facilius a quovis intelligerentur, colligere curavimus, apposito ad singulas regulas numero etiam capitum Scripturæ, quæ in qualibet regula continentur; sive ex Evangelio sumpta sint, sive ex Apostolo, Actis ve: ut qui regulam legerit, numerumque ei appositum viderit, verbi gratia, primum aut secundum, deinde Scripturam ipsam sumpserit in manus, et prædicti numeri caput investigaverit, ita demum testimonium ex quo regula confecta est, inveniat. Volebam quidem primum, ea etiam quæ ex Veteri Testamento proferuntur, cum singulis Novi Testamenti auctoritatibus responderent, regulis illis adjungere: sed cum necessitas urgeret, nostris **230** in Christo fratribus jam pridem sibi promissa nunc maxime a nobis majorem in modum exigentibus, memini illius, qui dixit: *Da sapienti occasionem et sapientior erit*³². Quamobrem si cui libuerit, sufficienti occasione ex iis quæ apponuntur testimoniis abrepta, Vetus Testamentum assumere potest, atque per seipsum omnium divinarum Scripturarum concordiam ac consensum cognoscere, præsertim cum credentibus, nihilque de veritate verborum Domini dubitantibus satis sit vel unica dictio. Quare etiam satis esse duxi, si non omnia, quæ in Novo Testamento reperiuntur, sed pauca ex omnibus apponerem.

³² Prov. ix, 9.

ὑπὸ τῆς θείας Γραφῆς ἀπηγορευμένων ἢ ἐγκριμένων, De iis quæ a divina Scriptura aut vetantur, aut probantur.

(38) Utraque editio et Reg. tertius εἰρημένα παρα-

πρὸ τούτων ἀντάρκως εἰρησθαι πρὸς τὸ παρὸν λογιζόμενοι, ἐντεῦθεν τὴν περὶ τῶν ἠθικῶν ἐπαγγελίαν ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πληρῶσαι σπουδάσωμεν. Ὅσα τοίνυν εὐρίσκωμεν κατὰ τὴν Καινὴν τῆς Διαθήκης σποραδῆν ἀπηγορευμένα ἢ ἐγκριμένα, ταῦτα, κατὰ τὸ δυνατόν ἡμῖν, εἰς ὄρους κεφαλαιώδεις πρὸς τὸ εὐληπτόν τοῖς βουλομένοις ἐσπουδάσαμεν συναγαγεῖν· παραθέτες ἐκάστῳ ὄρῳ καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐμπεριειλημμένων αὐτῷ γραφικῶν κεφαλαίων, εἴτε ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου, εἴτε ἐκ τοῦ Ἀποστόλου, ἢ τῶν Πράξεων· ἵνα ὁ ἐναγνύς τὸν ὄρον, καὶ ἰδὼν παρακείμενον αὐτῷ τὸν πρῶτον, εἰ τύχοι, ἢ τὸν δεύτερον ἀριθμὸν, εἴτα ἀνάλαβὼν αὐτὴν τὴν Γραφὴν, καὶ ἀναζητήσας τὸ κεφάλαιον τοῦ προειρημένου ἀριθμοῦ, οὕτως εὖρη τὴν μαρτυρίαν πρὸς ἣν ὁ ὅρος πεποιήται. Ἐβουλόμην μὲν οὖν τὰ πρῶτα καὶ ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης τὰ πρὸς ἕκαστον τῶν ἐν τῇ Καινῇ συμφώνως εἰρημένα παραθεῖναι (38) τοῖς ὄροις· ἐπειδὴ δὲ κατήπειγεν ἡ χρεία, τῶν ἐν Χριστῷ ἀδελφῶν νυν μάλιστα σπουδαιότερον ἀπαιτησάντων ἡμᾶς τὰ παλαιὰ ἐπηγγελμένα, ἐμνημόνευσα τοῦ εἰπόντος (39)· Δίδου σοφῶ ἀφορμὴν καὶ σοφώτερος ἔσται. Ὡστε ἔξεστι τῷ βουλομένῳ ἀφορμὴν ἀντάρκτη ἐκ τῶν παρακειμένων εὐληπτότι ἀναλαβεῖν τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, καὶ γνωρίσαι ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν ἐν πάσαις ταῖς θεοπνεύστοις Γραφαῖς συμφωνίαν, ἄλλως τε καὶ μιᾶς φωνῆς ἀρκούσης τοῖς πιστοῖς καὶ πεπληροφορημένοις τὴν ἀλήθειαν τῶν τοῦ Κυρίου ῥημάτων. Διὸ καὶ τὰ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ οὐ πάντα, ὀλίγα δὲ ἐκ πάντων παραθεῖσθαι ἀὔταρκτες ἐλογισάμην.

θῆναι. Alii duo mss. παραθεῖναι. Statim utraque editio τῶν ἀδελφῶν. Codex Voss. et alii tres τῶν ἐν Χριστῷ ἀδελφῶν.

(39) Liber Vossii ἐμνημονεύσαμεν τοῦ εἰπόντος.

INDEX MORALIUM

- 1 De pœnitentia, et quod sit tempus idoneum ad D
pœnitentiam, deque proprietatibus, et fructibus ipsius.
- 2 De eo, quod qui a Deo inire gratiam studeat, ejus studium esse sincerum debet, atque ab omni pœnitentis rei contrariæ admistione vacuum.
- 3 De charitate erga Deum, et quomodo ea vere cognoscitur.
- 4 Qui sit honor erga Deum, et quæ item contumelia.
5. De charitate mutua, et proprietatibus ipsius.
- α' Περὶ μετανοίας, καὶ τίς ὁ τῆς μετανοίας καιρὸς, καὶ περὶ τῶν ἰδιωμάτων αὐτῆς, καὶ περὶ τῶν καρπῶν αὐτῆς.
- β' Περὶ τοῦ ἀμειγῆ παντὸς ἐναντίου, καὶ καθαρὰν εἶναι τὴν σπουδὴν τῶν εὐαρεστῆσαι τῷ Θεῷ βουλομένων.
- γ' Περὶ τῆς εἰς Θεὸν (40) ἀγάπης, καὶ τίς ἡ ταύτης ἀπόδειξις.
- δ' Τίς ἡ εἰς Θεὸν τιμὴ, καὶ τίς ἡ ἀτιμία.
- ε' Περὶ τῆς εἰς ἀλλήλους ἀγάπης, καὶ τῶν ταύτης ἰδιωμάτων.

(40) Reg. tertius περὶ τῆς πρὸς Θεόν. Statim idem codex περὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους.